

Mapa stypendiów IV

Raport z badania
programów stypendialnych
w Polsce 2021–2024

Spis treści

Wstęp	3
Streszczenie	5
Fundacja Dobra Sieć i portal MojeStypendium.pl – budowanie mostów w archipelagu społecznych programów stypendialnych	7
Metodologia	9
Kwestie definicyjne – co badaliśmy?	9
Dlaczego badaliśmy? Cel projektu badawczego	10
Podstawowe pytania badawcze	10
Część pierwsza: Dane z bazy portalu MojeStypendium.pl	11
Część druga: Badanie ankietowe organizatorów społecznych stypendiów	12
Część trzecia: Grupy fokusowe	13
Co wiemy o stypendiach w Polsce? Kluczowe raporty	14
Wyniki badania	15
Analiza danych portalu MojeStypendium.pl z lat 2021–2023	15
Analiza wyników badania ankietowego organizatorów społecznych stypendiów	24
Analiza dyskusji grupowych	45
Megatrendy	70
Kluczowe problemy społeczne a system stypendialny w Polsce	74
Podsumowanie	78
Aneks metodologiczny	82

Wstęp

Niniejsza publikacja dotyczy społecznych programów stypendialnych w Polsce. To już kolejna edycja **badania zrealizowanego w ramach programu „Stypendia Pomostowe 2024-25 – komponent: Promocja programów stypendialnych i wolontariatu” Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności realizowanego przez Fundację Dobra Sieć**. Program ten od ponad dekady działa na rzecz budowania systemu stypendialnego w Polsce, wspierając organizacje, instytucje oraz odbiorców stypendiów przez badania, sieciowanie, edukację i promocję. Dzięki pracy zespołu Fundacji i współpracy z partnerami program Moje Stypendium stał się kluczowym narzędziem na polu wsparcia edukacyjnego w Polsce ([więcej o naszych działaniach](#)).

Co znajduje się w raporcie?

Na początku zapraszamy do lektury [streszczenia](#), w którym za pomocą metafor podsumowaliśmy główne wyniki i tezy badań.

W [kolejnej części](#) raportu przybliżamy działania Fundacji Dobra Sieć. Zapraszamy do przeczytania o tym, jak wspieramy programy stypendialne w Polsce oraz jakie są rezultaty tych wysiłków.

[Następnie](#) opisujemy cele naszego badania, metody i techniki badawcze, dzięki którym zapewniliśmy najwyższą jakość i rzetelność przeprowadzonych analiz.

Kolejne rozdziały raportu przedstawiają wyniki badania:

1. [Część pierwsza](#) – analizy danych zastanych (rekordów z portalu [MojeStypendium.pl](#)),
2. [Część druga](#) – analizy wyników ankiet,
3. [Część trzecia](#) – analizy wywiadów grupowych.

Następnie **omawiamy wiodące trendy oraz bieżące zmiany w społecznych programach stypendialnych w Polsce**, bazując na naszym 11-letnim doświadczeniu budowanym w oparciu o kolejne edycje „Mapy stypendiów”.

Raport jest zwieńczony [podsumowaniem](#) kluczowych rezultatów badania.

Jako zespół Fundacji Dobra Sieć składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom i organizacjom, które przyczyniły się do powstania niniejszego raportu. **Szczególne wyrazy wdzięczności kierujemy do Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, której wsparcie merytoryczne i finansowe umożliwiło realizację tego ambitnego projektu badawczego.**

Raport powstał dzięki zaangażowaniu przedstawicieli i przedstawicielek ponad 250 instytucji, którzy wypełnili ankietę online. Tak liczne odpowiedzi pozwoliły na opracowanie kompleksowej mapy społecznych stypendiów w Polsce. Dziękujemy za poświęcony czas i otwartość w dzieleniu się doświadczeniami – to dzięki Wam możemy lepiej zrozumieć potrzeby i wyzwania organizatorów stypendiów.

Wyrazy wdzięczności kierujemy do dr Katarzyny Archanowicz-Kudelskiej, której wiedza z metodologii badań jakościowych, doświadczenie w moderacji wywiadów grupowych oraz wnikliwe uwagi były nieocenione na każdym etapie pracy.

Dziękujemy organizacjom, które dały nam cenne uwagi i sugestie w trakcie pilotażu: Fundacji Edukacyjnej Przedsiębiorczości i Funduszowi Lokalnemu Masywu Śnieżnika. Ich wkład pomógł nam udoskonalić narzędzie badawcze, by lepiej odpowiadało na potrzeby organizatorów programów stypendialnych.

Nieustannie **doceniamy pracę wszystkich organizatorów stypendiów społecznych,** dzięki którym każdego roku tysiące młodych ludzi w Polsce mogą rozwijać swoje talenty, kontynuować edukację i uzyskiwać wsparcie w trudnych sytuacjach. **Wasze działania mają realny wpływ na życie ludzi i kształtowanie przyszłości.** Dziękujemy, że możemy być częścią tego procesu!

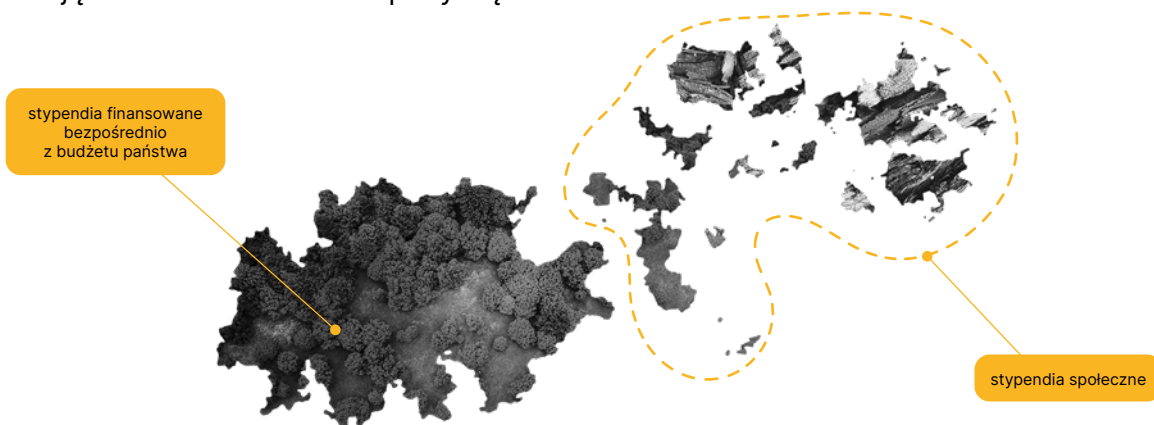
Streszczenie

Wyobraźmy sobie mapę kontynentu i otaczających go wysp.
To mapa systemu stypendialnego w Polsce.

Kontynent to przestrzeń stypendiów finansowanych ze środków publicznych – organizowanych przez uczelnie, ministerstwa i instytucje państwowe.

Wyspy z kolei **reprezentują społeczne programy stypendialne**. Jak to bywa z wyspami – mają one swoją specyfikę i niezależność. Mieszkańcy wysp w metaforze to organizatorzy społecznych programów stypendialnych. **Społeczne programy stypendialne to inicjatywy organizowane przez organizacje pozarządowe** (w tym fundacje korporacyjne), **samorządy** (urzędy gmin, miast i marszałkowskie), **firmy** i **szkoły**. Finansowane z własnych środków, tworzą niezależny ekosystem. Współistnieje on obok publicznego systemu stypendiów.

W niniejszym raporcie skupiamy się na tych wyspiarskich programach¹. Metafora wyspy nawiązuje do wypowiedzi uczestników i uczestniczek badań, którzy określają społeczne stypendia w Polsce nie jako system, lecz jako „wyspy ludzi dobrej woli” (FGI3). Korzystając z tej metafory, przedstawiamy przegląd społecznych stypendiów w Polsce, ukazując ich różnorodność i specyfikę.

Wizualizacja metafory systemu stypendiów w Polsce: stypendia finansowane bezpośrednio z budżetu państwa są kontynentem, a społeczne stypendia – wyspami.

Kim są mieszkańcy wysp?

Społeczny archipelag tworzy 671 organizacji, które w latach 2021–2023 zrealizowały 888 programów stypendialnych. Najczęściej są to samorządy (68% wszystkich organizatorów) i NGO² (23%), odgrywające kluczową rolę w kształtowaniu wsparcia edukacyjnego i rozwojowego.

¹ W raporcie korzystamy z potencjału metafory, czyli środka stylistycznego, w którym słowo, wyrażenie, opis lub obraz uzyskują nowe znaczenie przez odniesienie do innej rzeczy lub zjawiska na zasadzie dostrzeżonego podobieństwa (*Wielki słownik języka polskiego*, 2016). Metafory mają ogromne znaczenie w naszym codziennym życiu, organizując nasze myślenie i działanie (zob. G. Lakoff, M. Johnson, „Metafory w naszym życiu”, Aletheia, Warszawa 2020).

Od wielu lat potencjał metafory jest wykorzystywany w badaniach społecznych, w tym przy analizie materiału badawczego (zob. R.W. Gibbs, „Metaphor Wars: Conceptual Metaphors in Human Life”, Cambridge University Press, Cambridge 2017). Jak podkreśla Łukasz Marciniak: „Moc metafory polega na tym, że sama w sobie staje się doświadczeniem, uświadomiona bądź nie, wywołuje myśli, obrazy i wyobrażenia, odczucia w ciele i na poziomie emocji, zmienia sposób i kierunek działania ludzi i interakcji między nimi” („Przegląd Socjologii Jakościowej”, tom XVIII, numer 4, 2022, s. 173).

² NGO (ang. *non-governmental organizations*) to skrót oznaczający organizacje pozarządowe.

Na rzecz kogo działają?

Mieszkańcy wysp działają przede wszystkim na rzecz:

- **uczniów** – 32% programów,
- **studentów** – 16% programów.

Zdarza się, że wspierają także doktorantów i naukowców, choć jest to rzadkość. Wyspiarze szczególnie chętnie pomagają osobom uzdolnionym artystycznie, sportowo czy naukowo.

Jakie cele przyświecają mieszkańcom wysp?

Koncentrują się na wspieraniu talentów, osiągnięć i rozwoju osób zdolnych (70%). Rządziej dążą do wyrównywania szans edukacyjnych (35%).

Skąd biorą środki do życia?

Mieszkańcy korzystają ze zróżnicowanych źródeł: najczęściej finansują swoje działania z własnych środków, dotacji i darowizn.

Jak wygląda budżet obszaru wyspiarskiego?

Łączny roczny budżet wynosi 133,6 mln zł, z typowym budżetem pojedynczej wyspy (programu) na poziomie 63 tys. zł. Wartość wsparcia rośnie wraz z poziomem edukacji. Największe programy ogólnopolskie dysponują milionowymi budżetami, wspierając setki osób.

Z kim współpracują mieszkańcy wysp?

Niestety, trwała współpraca jest dla wyspiarzy rzadkością. Większość z nich działa samodzielnie (77%), szczególnie samorządy (97%). Fundacje i stowarzyszenia częściej współpracują z partnerami, co umożliwia im realizację bardziej kompleksowych inicjatyw. Firmy także wykazują tendencję do współpracy.

Co odróżnia obszar wyspiarski od kontynentalnego?

Specyfiką społecznych stypendiów jest ich lokalny charakter – 82% programów jest realizowanych na poziomie regionalnym. Organizatorzy „wyspowi” wyróżniają się elastycznością form wsparcia, obejmującą zarówno stypendia finansowe, jak i działania rozwijające kompetencje, takie jak mentoring czy warsztaty.

Co zmieniło się w ostatnich latach u mieszkańców wysp?

Obszar się zaludnia i zwiększa – liczba organizatorów i liczba programów wzrosła w porównaniu do poprzednich lat.

Zmienia się również cel: wyspiarze coraz częściej koncentrują się na wspieraniu talentów i osiągnięć, rezygnując z wyrównywania szans edukacyjnych. Prawdopodobnie uznają, że środki publiczne (np. programy pomocowe realizowane przez państwo) wypełniają tę lukę.

Z czego mieszkańcy obszaru wyspiarskiego są dumni?

Postrzegają stypendia jako bezpieczną przystań, wspierającą rozwój stypendystów. Stypendia są trampoliną dla młodych ludzi, umożliwiając im pokonywanie barier edukacyjnych i rozwijanie pasji. Różnorodność i elastyczność działań są źródłem dumy, podobnie jak sukcesy laureatów stypendiów i śledzenie ich życiowych losów, gdy już opuszczą wyspę.

Czego potrzebują ci mieszkańcy?

Mieszkańcy wysp nie mogą pomóc wszystkim – brakuje im zasobów finansowych i organizacyjnych, by dotrzeć do wszystkich grup potrzebujących wsparcia. Ograniczona współpraca oraz brak platform komunikacyjnych dodatkowo utrudniają efektywność ich działań.

O czym marzą?

Marzą o systemie stypendialnym, który byłby bardziej zintegrowany i dostosowany do indywidualnych potrzeb odbiorców. Wyobrażają sobie idealny świat, w którym stypendia przestają być potrzebne, bo wszyscy mają równy dostęp do możliwości rozwoju i realizacji swoich marzeń.

Fundacja Dobra Sieć i portal [MojeStypendium.pl](https://mojestypendium.pl) – budowanie mostów w archipelagu społecznych programów stypendialnych

Fundacja Dobra Sieć od lat wspiera rozwój systemu stypendialnego w Polsce, działając jako wsparcie i pomost między organizacjami a odbiorcami stypendiów. **Prowadząc portal [MojeStypendium.pl](https://mojestypendium.pl), Fundacja tworzy największą w Polsce rzetelną i bezpłatną platformę informacyjną o stypendiach**, stażach i konkursach. Portal ten, odwiedzany rocznie przez niemal 600 tys. użytkowników i notujący 3 mln odsłon³, pełni funkcję edukacyjnego kompasu, który pomaga młodym ludziom odnaleźć się w złożonym systemie wsparcia finansowego na rozwój.

Jako zespół Fundacji Dobra Sieć wierzymy, że edukacja jest najlepszym narzędziem zmiany społecznej. Publikując aktualne [oferty stypendiów krajowych](#) i [zagranicznych](#) oraz [artykuły o rozwoju i edukacji](#), nasza Fundacja wspiera aplikujących na każdym etapie ich drogi. Artykuły z cyklu „[Kierunek: świat](#)” pomagają młodym ludziom marzyć o studiach za granicą, a porady i grupy, takie jak [Lowcy Stypendiów](#), budują społeczność zorientowaną na rozwój. To właśnie ta kompleksowa i otwarta oferta sprawia, że portal stał się wiodącym źródłem informacji o wsparciu edukacyjnym w Polsce.

Jednym z kluczowych celów Fundacji jest [wsparcie w tworzeniu, promocji i ewaluacji programów stypendialnych](#). Dzięki pracy zgodnej z [Kartą Zasad Dobrego Programu Stypendialnego](#) i kryteriami Polskiego Towarzystwa Ewaluacyjnego, Fundacja zapewnia, że programy stypendialne są przejrzyste i dostosowane do potrzeb odbiorców.

³ Źródło danych: Google Analytics z okresu 1.01–31.12.2024.

Fundacja od kilkunastu lat organizuje również spotkania, takie jak fora regionalne Dobre Stypendia i warsztaty Stypendia Przyszłości. Te inicjatywy pozwalają organizacjom wymieniać się doświadczeniami, rozwiązywać wspólne problemy i inspirować się nawzajem. Jak zauważają uczestnicy tych wydarzeń, są one „mostami między wyspami” – łączą rozproszone organizacje oraz umożliwiają im wzajemne uczenie się i nawiązywanie współpracy.

Od ponad dekady nasza Fundacja realizuje także [badania systemu stypendialnego w Polsce](#). Kompleksowe analizy – nasze „Mapy stypendiów” – pomagają setkom organizacji lepiej zrozumieć charakterystykę istniejącego wsparcia. **Wiedza zgromadzona przez Fundację jest ceniona jako fundament rozwoju kolejnych inicjatyw edukacyjnych i budowy bardziej spójnego i rozpoznawalnego systemu stypendialnego. Wieleletnia, owocna współpraca z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności umożliwiła realizację tych ambitnych celów.** Obejmowała ona wsparcie zarówno dla poprzednich badań społecznych programów stypendialnych, jak i rozwoju portalu [MojeStypendium.pl](#). Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności zainicjowała również [program Stypendia Pomostowe](#) – największy społeczny program stypendialny w Polsce, który wyznacza standardy dla środowiska pozarządowych (i nie tylko) organizacji stypendialnych. Program ma na celu wspieranie ambitnych i uzdolnionych studentów, szczególnie przez pomoc w budowaniu kompetencji ułatwiających wejście na rynek pracy.

Mimo sukcesów przed społecznymi programami stypendialnymi w Polsce nadal stoi wiele wyzwań. Rozproszenie działań oraz ograniczone zasoby finansowe utrudniają stworzenie spójnego systemu stypendialnego. Kluczowa jest dalsza promocja stypendiów, ich roli oraz standardów działania, a także rozwijanie przestrzeni do wymiany doświadczeń.

Nasza Fundacja z optymizmem patrzy w przyszłość, wierząc, że popularyzacja raportu i organizacja kolejnych wydarzeń w ramach programu Moje Stypendium przyczynią się do budowy bardziej spójnego, opartego na określonych standardach społecznego systemu stypendialnego. Jak podkreślają uczestnicy inicjatyw Fundacji: „Działania takie jak Stypendia Przyszłości i analizy stypendiów tworzą mosty między wyspami, umożliwiają wymianę wiedzy i inspiracji”.

Zapraszamy do współpracy wszystkie organizacje, które chcą wspólnie budować system wsparcia edukacyjnego, przekształcając dobre praktyki w trwałe fundamenty zmiany społecznej.

Metodologia

Kwestie definicyjne – co badaliśmy?

Przedmiotem badania był system stypendiów społecznych w Polsce, przyznawanych przez różnorodne podmioty, takie jak organizacje pozarządowe, samorządy (urzędy gmin i miast, urzędy marszałkowskie), uczelnie, szkoły średnie i firmy. Analiza skupiała się na krajowych programach stypendialnych finansowanych ze środków własnych tych instytucji, pomijając jednocześnie stypendia realizowane wyłącznie z budżetu państwowego lub funduszy unijnych, takie jak stypendia szkolne, rektorskie, doktoranckie czy socjalne, dostępne dla studentów uczelni publicznych.

Badanie obejmowało więc stypendia oferowane przez samorządy, organizacje pozarządowe, szkoły i firmy z uwzględnieniem tych:

- skierowanych do osób z Polski i organizowanych na terenie kraju,
- adresowanych do osób z zagranicy, które przyjeżdżają do Polski w celach edukacyjnych.

Wykluczone z kolei zostały komercyjne konkursy stypendialne, w których wsparcie finansowe lub nagrody rzeczowe są przyznawane w zamian za działania o charakterze konsumenckim, takie jak zakupy w sklepie.

Podsumowując, badanie dotyczyło segmentu stypendiów społecznych, które stanowią uzupełnienie programów finansowanych przez państwo lub Unię Europejską. Jest to

obszar szczególnie trudny do zmapowania ze względu na dużą liczbę instytucji zaangażowanych w realizację tych inicjatyw oraz różnorodność oferowanych przez nie form wsparcia. W raporcie nawiązujemy do metafory mapy, porównując segment krajowych stypendiów społecznych do obszaru wyspiarskiego. To właśnie o nim piszemy w tej, czwartej już, edycji „Mapy stypendiów”.

Dlaczego badaliśmy? Cel projektu badawczego

Nadrzędnym celem projektu było zdobycie podstawowych informacji dotyczących systemu stypendiów w Polsce przyznawanych przez organizacje pozarządowe, samorządy (urzędy gmin i miast, urzędy marszałkowskie), uczelnie, szkoły średnie i firmy. Przeprowadziliśmy analizę segmentu stypendiów społecznych, który stanowi uzupełnienie oferty stypendialnej finansowanej ze środków rządowych bądź unijnych i który jest niezwykle trudno uchwytny ze względu na mnogość działających w jego obszarze instytucji i rodzajów przyznawanych przez nie stypendiów.

W raporcie badawczym przedstawiamy główne cechy społecznych stypendiów: liczbę i typ organizatorów, liczbę programów stypendialnych, skalę i rodzaj programów, a także profil odbiorców – stypendystów. Szczególnie istotnym aspektem jest również dotarcie do informacji o tym, ile wynoszą stypendia, z jakich źródeł (np. darowizny, dotacje, środki publiczne itd.) pochodzą środki organizatorów przeznaczone na stypendia, a także czy programy stypendialne są prowadzone w partnerstwie z innymi podmiotami lub lokalną społecznością. Dodatkowo przez zogniskowane wywiady grupowe zebraliśmy opinie o wyzwaniach i dobrych praktykach dotyczących realizacji programów stypendialnych.

Podstawowe pytania badawcze

Dzięki wykorzystaniu w badaniu różnorodnych źródeł danych oraz technik badawczych udało się odpowiedzieć na wiele złożonych pytań badawczych, takich jak:

1. Jaka jest wysokość społecznych stypendiów i na jak długo są przyznawane?
2. Skąd pochodzą środki na te stypendia?
3. Jakie rodzaje instytucji stypendialnych funkcjonują w Polsce?
4. Jakiego typu stypendia społeczne są przyznawane przez różne instytucje (organizacje pozarządowe, samorządy, firmy, szkoły średnie i uczelnie)?
5. Jaki jest zasięg terytorialny stypendiów społecznych przyznawanych w Polsce?
6. Jaki jest profil odbiorców badanych programów stypendialnych – stypendystów i stypendystek (miejsce zamieszkania i etap edukacji)?
7. Czy badane programy stypendialne są realizowane w partnerstwie z innymi podmiotami?
8. Czy i w jaki sposób społeczne programy stypendialne się uzupełniają?
9. Jak wygląda mapa społecznych stypendiów w Polsce?
10. W jakim celu są tworzone społeczne programy stypendialne?
11. Na jakiej podstawie dobierana jest grupa docelowa tych stypendiów?
12. Z czego są dumni organizatorzy społecznych programów stypendialnych?

13. Jakie są obecne trendy i zmiany w społecznych programach stypendialnych?

14. Jak wygląda relacja organizatorów ze stypendystami i stypendystkami?

Powyższe pytania stanowiły fundament badania, pozwalając na kompleksowe zrozumienie mechanizmów działania społecznych programów stypendialnych w Polsce.

Część pierwsza: Dane z bazy portalu **MojeStypendium.pl**

Badanie „Mapa stypendiów IV”, a szczególnie jego pierwsza część, opiera się na szczegółowej analizie danych dotyczących krajowych programów stypendialnych zarejestrowanych w bazie portalu **MojeStypendium.pl** od 1 stycznia 2021 do 31 grudnia 2023 roku. Dzięki temu badanie wypełnia lukę czasową, która naturalnie pojawiła się po publikacji poprzedniego raportu w 2021 roku⁴. Analizowane dane dotyczyły ogłoszeń naborów stypendialnych, a ich przegląd został uzupełniony o szczegółową analizę stron internetowych organizatorów programów, zamieszczonych raportów z działalności oraz regulaminów stypendiów. Proces ten trwał od czerwca do września 2024 roku.

Portal **MojeStypendium.pl**, prowadzony przez Fundację Dobra Sieć, gromadzi i udostępnia informacje na temat tzw. społecznego systemu stypendiów, czyli stypendiów finansowanych ze środków własnych organizatorów, a nie z budżetu państwa.

W analizie uwzględniono programy stypendialne realizowane przez samorządy, organizacje pozarządowe, firmy, a także szkoły wyższe i średnie. Podobnie jak w poprzednich edycjach raportu wzięto pod uwagę zarówno programy kierowane do polskich obywateli, jak i inicjatywy skierowane do obcokrajowców, umożliwiające im pobyt w Polsce (np. w celach edukacyjnych lub badawczych). Przyjęto szeroką definicję krajowych programów stypendialnych, obejmującą wszystkie działania realizowane na terenie Polski.

Analiza objęła aż 888 programów realizowanych przez 671 organizacji, co stanowi znaczący wzrost w porównaniu z okresem 2019–2020, kiedy zidentyfikowano 735 programów prowadzonych przez 581 instytucji.

⁴ Poprzednie badanie, podsumowane w raporcie „Mapa stypendiów III”, obejmowało dane z okresu 1.01.2019–31.12.2020.

Część druga: Badanie ankietowe organizatorów społecznych stypendiów

Dotarcie do źródła, czyli do instytucji przyznających stypendia, pozwala na szczegółowe zrozumienie uwarunkowań społecznego systemu stypendialnego w Polsce. W tym celu zaprosiliśmy organizatorów społecznych programów stypendialnych, których oferty są dostępne w portalu MojeStypendium.pl, do wypełnienia ankiet internetowych. Pełny kwestionariusz jest dostępny w [Aneksie metodologicznym](#).

Ankiety internetowe wybrano jako narzędzie badawcze ze względu na następujące korzyści:

- wysoką jakość zebranych danych, w tym możliwość uzyskania trafnych odpowiedzi na pytania drażliwe⁵,
- łatwość i szybkość wypełniania dzięki zastosowaniu filtrów i narzędzi automatyzujących proces zbierania danych⁶,
- oszczędność zasobów – ankiety zmniejszają zarówno koszty, jak i czas potrzebny na zebranie danych⁷.

Każda ankieta dotyczyła jednego programu stypendialnego, dlatego instytucje prowadzące kilka programów były proszone o wypełnienie odpowiedniej liczby ankiet. Udział w badaniu był skierowany do osób mających pełny dostęp do informacji o programach stypendialnych.

Narzędzie badawcze zostało opracowane na podstawie kwestionariusza przygotowanego we współpracy z ekspertem ds. analizy ilościowej danych, dr. Michałem Litwińskim z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, i użytego w poprzedniej edycji badania. Dzięki temu możliwe jest mapowanie zmian i trendów w dłuższym horyzoncie czasowym. Proces zbierania odpowiedzi był poprzedzony pilotażem narzędzia badawczego, który umożliwił udoskonalenie ankiety.

Kwestionariusz składa się łącznie z 32 pytań (obowiązkowych i nieobowiązkowych, w tym kilku pytań filtrujących). Czas wypełniania ankiety dla większość respondentów i respondentek wyniósł od 10 do 30 minut i był zależny od specyfiki programu stypendialnego.

Dane zebrano techniką CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*), a więc za pośrednictwem kwestionariusza online wypełnianego samodzielnie przez przedstawicieli i przedstawicielki organizacji przyznających społeczne stypendia w Polsce. Do zbierania materiału wykorzystano narzędzie do badań ilościowych Webankieta.

Organizatorzy programów stypendialnych otrzymali czterokrotne przypomnienia mejlowe, a ostatnia tura zaproszeń została przeprowadzona telefonicznie. Dane zbieraliśmy z zachowaniem zasady poufności. Dane kontaktowe do organizacji uzyskano na podstawie rekordów z portalu MojeStypendium.pl, które zostały zweryfikowane i uzupełnione o dane dostępne w internecie. Tę część badania realizowaliśmy od czerwca do września 2024 roku.

⁵ P. Siuda, „Ankieta internetowa: zalety i wady – rekapitulacja”, [w:] P. Siuda (red.), „Metody badań online”, Wydawnictwo Naukowe Katedra, Gdańsk 2016, s. 33–36.

⁶ Tamże, s. 38–39.

⁷ D. Batorski, M. Olcoń-Kubicka, „Prowadzenie badań przez internet – podstawowe zagadnienia metodologiczne”, „Studia Socjologiczne” 2006, nr 3 (182), s. 100–132.

Cieszymy się, że udało się uzyskać najwyższą liczbę pełnych odpowiedzi w historii badań Fundacji Dobra Sieć. **Ankiety wypełniło ponad 250 podmiotów** spośród 670 instytucji, do których wysłano zaproszenia. Dla porównania, w poprzedniej edycji odpowiedzi w ankiecie udzieliło 196 organizatorów społecznych programów stypendialnych. Ten wzrost może wiązać się z szerszym trendem, jakim jest systematyczne powiększanie się segmentu społecznych programów stypendialnych w Polsce.

W przypadku obecnego badania jedynie kilka podmiotów pominęło odpowiedzi na nieobowiązkowe pytania dotyczące wrażliwych danych, takich jak kwestie finansowe. Szczególnie trudne, podobnie jak w poprzednich edycjach badania, były pytania o wartość wsparcia przyznawanego w ramach programu. Chcąc uniknąć problemów zaobserwowanych przy poprzednich badaniach (niektóre przekazywane nam odpowiedzi dotyczyły raczej miesięcznych rat stypendiów niż całkowitej ich wartości), w tegorocznej edycji postanowiliśmy najpierw pytać się o to, czy w programie jest określona miesięczna wartość stypendium, a jeżeli tak – to ile ona wynosi, a dopiero potem o całkowitą wartość wsparcia. Mamy nadzieję, że w ten sposób udało nam się uzyskać dane lepszej jakości, a tym samym – przedstawiane wyniki są możliwie najwiarygodniejsze.

Tegoroczna edycja „Mapy stypendiów” to drugi po „Mapie stypendiów III” tak obszerny projekt poświęcony analizie kwestii finansowych w programach stypendialnych. Zebrane dane mają unikatowy charakter, umożliwiając identyfikację luk w systemie wsparcia stypendialnego oraz wskazanie dobrych praktyk w realizacji programów.

Dzięki wysokiej jakości uzyskanych odpowiedzi możliwe było szczegółowe omówienie wyników, które przedstawiono w [drugiej części raportu](#).

Część trzecia: Grupy fokusowe

„Mapa stypendiów IV”, badanie realizowane przez Fundację Dobra Sieć, jest jego pierwszą edycją, w której wykorzystano trzy techniki badawcze. Przez włączenie zogniskowanych wywiadów grupowych (ang. *Focus Group Interview* – FGI) odpowiedzieliśmy na potrzebę pogłębionych rozmów w środowisku organizatorów systemów stypendialnych w Polsce i dotarcia do unikatowych danych jakościowych. Zogniskowane wywiady grupowe są najczęściej używane do poznania opinii, postaw, preferencji i doświadczeń badanych osób, a także pozyskiwania nowych pomysłów i rozwiązań. FGI umożliwiają pozyskanie dużej ilości informacji w sposób stosunkowo szybki i niedrogi, ale mocno angażujący badane osoby⁸.

Zrealizowaliśmy trzy wywiady grupowe: dwa w profesjonalnej fokusowni w Warszawie i jeden online z wykorzystaniem narzędzia Zoom. W badaniu jakościowym uczestniczyło 21 osób reprezentujących 17 różnych organizacji i programów stypendialnych. Spotkaliśmy się z koordynatorami i koordynatorkami, członkami i członkiniami zarządów, a także fundatorami i fundatorkami programów stypendialnych. Osoby badane były rekrutowane do wywiadów grupowych na podstawie ich deklaracji, wyrażonych w ankietach online. Ten etap badań trwał od września do października 2024 roku. Dzięki współpracy z ekspertką ds. zogniskowanych wywiadów fokusowych, dr Katarzyną Archanowicz-Kudelską, zapewniliśmy wysoką jakość scenariuszy i moderacji wywiadów.

⁸R. Barbour, „Badania fokusowe”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

Co wiemy o stypendiach w Polsce? Kluczowe raporty

W ciągu kilkunastu ostatnich lat powstało kilka wiodących raportów badawczych dotyczących analizy stypendiów (w tym stypendiów społecznych) w Polsce. Należą do nich:

1. Instytut Obsidian, [„Rynek stypendiów w Polsce. Analiza na zlecenie Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce”](#), Warszawa 2006. Raport powstał w partnerstwie Akademii Rozwoju Filantropii, Metro Group i Fundacji Agory.
2. A. Baczko-Dombi, A. Komendant-Brodowska, [„Funkcjonowanie stypendiów w Polsce. Desk research”](#), Warszawa 2008. Raport został opracowany na zlecenie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Fundacji Moje Stypendium (obecnie: Fundacja Dobra Sieć).
3. Fundacja Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia, [„Mapa stypendiów. O stypendiach społecznych w Polsce”](#), Warszawa 2013. Raport powstał na zlecenie Fundacji Dobra Sieć, Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Fundacji BGŻ.
4. Fundacja Dobra Sieć, [„Mapa stypendiów II. Raport z badania programów stypendialnych w Polsce 2017–2018”](#), Warszawa 2019. Raport powstał na zlecenie i przy wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.
5. Fundacja Dobra Sieć, [„Stypendia branżowe. Narzędzie rozwoju firmy poprzez wsparcie edukacji. Analiza wybranych programów i zestaw rekomendacji”](#), Warszawa 2020. Raport powstał na zlecenie i przy wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.
6. Fundacja Dobra Sieć, [„Mapa stypendiów III. Raport z badania programów stypendialnych w Polsce 2019–2020”](#), Warszawa 2021. Raport powstał na zlecenie i przy wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

Siódmym, a zarazem najbardziej kompleksowym raportem jest niniejszy tekst. Bazując na tych solidnych fundamentach wiedzy, **w tym raporcie prezentujemy kluczowe trendy i wskazujemy na obecne zmiany w społecznych programach stypendialnych w Polsce**. Zebrane dane i wnioski są nie tylko źródłem wiedzy, lecz także inspiracją dla organizatorów programów, by kontynuować wspólne działania na rzecz edukacji i rozwoju.

Wyniki badania

Analiza danych portalu MojeStypendium.pl z lat 2021–2023

Wstęp

Niniejszy rozdział przedstawia analizę bazy programów stypendialnych portalu MojeStypendium.pl. W tej edycji skupiamy się na danych zebranych od 1 stycznia 2021 do 31 grudnia 2023 roku.

Portal MojeStypendium.pl zbiera i upublicznia informacje dotyczące tzw. społecznego systemu stypendiów, to znaczy informacje o wszystkich stypendiach, które są realizowane nie przez budżet państwa, lecz ze środków własnych organizatorów.

Analizowane programy to stypendia przyznawane przez samorzady, organizacje pozarządowe, firmy, szkoły wyższe i średnie. Wzięliśmy pod uwagę nie tylko programy realizowane dla polskich obywateli przez polskie instytucje, lecz także inicjatywy skierowane do obcokrajowców na pobyt (badawczy, edukacyjny itd.) na terenie Polski. Zatem analogicznie do poprzedniej „Mapy stypendiów” przyjęliśmy szeroką definicję krajowych programów stypendialnych, związaną z realizacją działań w granicach kraju.

W skrócie

1. **888 programów zrealizowanych przez 671 instytucji**
W latach 2021–2023 w bazie Moje Stypendium zarejestrowano 888 programów stypendialnych organizowanych przez 671 instytucji.
2. **Samorządy i organizacje pozarządowe stanowią ponad 90% organizatorów**
Samorządy (68%) oraz organizacje pozarządowe (23%) stanowią większość organizatorów, realizując odpowiednio 645 i 166 z 888 wszystkich programów stypendialnych.
3. **Naukowe programy stypendialne najpopularniejsze**
Stypendia naukowe stanowią 28% wszystkich programów, wyprzedzając sportowe (21%) i artystyczne (14%).
4. **Hybrydowe programy ważną częścią ogółu**
Programy hybrydowe, łączące różne kryteria wsparcia (np. naukowe i sportowe), stanowią 35% wszystkich badanych programów.
5. **Regionalny zasięg dominuje**
Programy regionalne stanowią 82% wszystkich badanych inicjatyw (730 z 888). Najwięcej programów realizowanych jest w województwach: śląskim (77), wielkopolskim (74) i mazowieckim (64).
6. **Programy ogólnopolskie dla uczniów i studentów**
Ponad połowa programów ogólnopolskich (stanowiących 18% wszystkich badanych inicjatyw) jest skierowana do uczniów i studentów.
7. **Uczniowie najczęstszymi uczestnikami programów**
32% badanych programów stypendialnych jest przeznaczonych wyłącznie dla uczniów (283 programy), a 16% – wyłącznie dla studentów (143 programy).
8. **Samorządy liderami w programach sportowych**
Samorządy dominują w realizacji programów sportowych (186 ze 190 wszystkich programów tego typu).
9. **Fundacje i stowarzyszenia przodują w realizacji programów naukowo-socjalnych**
Aż 30 z 52 wszystkich takich programów jest prowadzona przez NGO.
10. **Fundacje i stowarzyszenia wyróżniają się programami ogólnopolskimi**
Fundacje i stowarzyszenia zrealizowały 86 ze 158 programów ogólnopolskich, koncentrując się na wsparciu szerokiego grona odbiorców.
11. **Zróżnicowanie według rodzaju programu i zasięgu**
Programy naukowe dominują wśród stypendiów ogólnopolskich (69 ze 158 takich stypendiów to stypendia naukowe), podczas gdy sportowe przeważają w regionach. Stypendia artystyczne są głównie realizowane lokalnie (tylko 15 ze 121 stypendiów artystycznych to stypendia ogólnopolskie).

Spoleczne programy stypendialne

Ile ich jest? Łącznie odnotowaliśmy **888** społecznych programów stypendialnych realizowanych w latach 2021–2023.

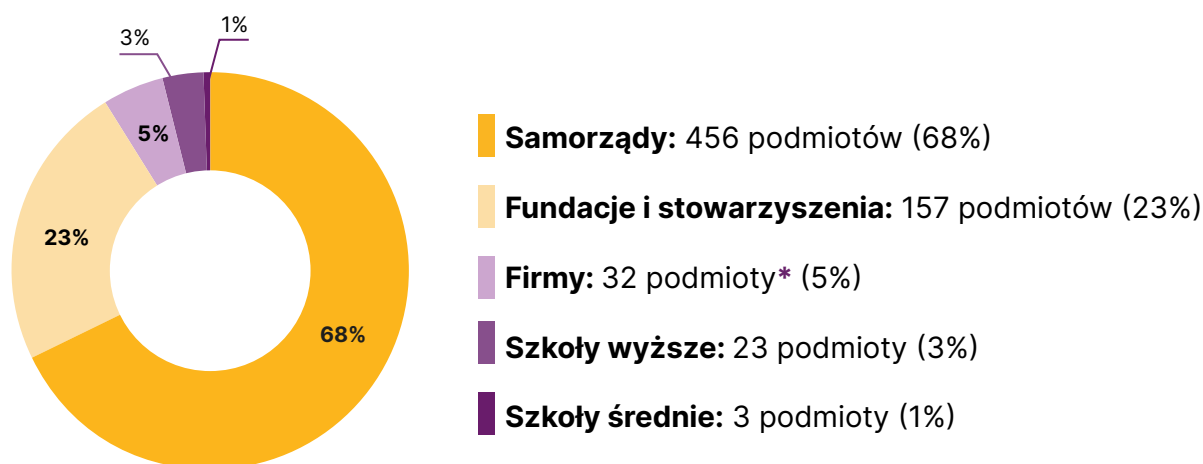
Wyjaśniamy!

Spoleczne programy stypendialne to inicjatywy realizowane przez organizacje pozarządowe (w tym fundacje korporacyjne), samorzady (urzędy gmin, miast i marszałkowskie), firmy i szkoły. Są one finansowane ze środków własnych tych instytucji i stanowią odrębny ekosystem, który współistnieje obok publicznego systemu stypendiów (którego elementem są m.in. stypendia szkolne).

Organizatorzy programów stypendialnych

Ilu ich jest? Łącznie to **671** instytucji.

Liczba organizatorów programów stypendialnych w bazie Moje Stypendium (2021–2023) według ich typów

* Warto podkreślić, że w kategorii „Firmy” mieszczą się wyłącznie przedsiębiorstwa, które mają własne inicjatywy stypendialne. Nie wliczamy tutaj np. fundacji korporacyjnych, które zostały zaliczone do „Fundacji i stowarzyszeń”. Rola firm we współtworzeniu społecznych stypendiów w Polsce jest więc większa i nie ogranicza się do 32 podmiotów – przedsiębiorstwa nierzadko współfinansują bądź finansują programy stypendialne, realizowane przez fundacje korporacyjne lub inne podmioty.

Wyjaśniamy!

Zbierając informacje o stypendiach, które umieszczamy w portalu MojeStypendium.pl, wyróżniamy siedem podstawowych typów instytucji organizujących programy stypendialne:

- firmy (fundacje korporacyjne wliczamy do fundacji i stowarzyszeń),
- fundacje i stowarzyszenia (uproszczona nazwa odnosząca się do organizacji pozarządowych),
- instytucje rządowe*,
- samorządy,
- szkoły średnie,
- szkoły wyższe (bierzemy pod uwagę uczelnie, które tworzą własne fundusze stypendialne, z pominięciem typowych stypendiów uczelnianych, jak np. stypendium rektora).

Jeżeli organizator programu stypendialnego nie odpowiada żadnej z powyższych sześciu kategorii, kwalifikujemy go jako „Inne”. Używamy tej kategorii w bazie nadzwyczaj rzadko – powyższa typologia bazuje na naszym ponad 10-letnim doświadczeniu w analizach społecznego systemu stypendialnego w Polsce. Jednocześnie zauważamy, że dynamika zmian oraz możliwość pojawienia się nowych lub nietypowych programów sprawiają, że istnienie kategorii „Inne” jest istotne, by wychwytywać takie przypadki.

* **Wyjaśnienie:** w portalu umieszczamy ogłoszenia o programach stypendialnych (współ)organizowanych i (współ)finansowanych przez instytucje rządowe (ministerstwa, instytuty badawcze, fundacje Skarbu Państwa, instytucje unijne), ale nie są one przedmiotem badania.

Typ organizatora a liczba programów stypendialnych

456 samorządów zrealizowało łącznie **645** programów indywidualnych i **11** programów w partnerstwie z innymi podmiotami.

157 fundacji i stowarzyszeń zrealizowało łącznie **166** programów indywidualnych i **11** programów w partnerstwie z innymi podmiotami.

32 firmy przygotowały łącznie **28** programów indywidualnych i **9** programów w partnerstwie z innymi podmiotami.

23 szkoły wyższe zorganizowały łącznie **24** programy indywidualne i **10** programów w partnerstwie z innymi podmiotami.

3 szkoły średnie przeprowadziły łącznie **3** programy indywidualne.

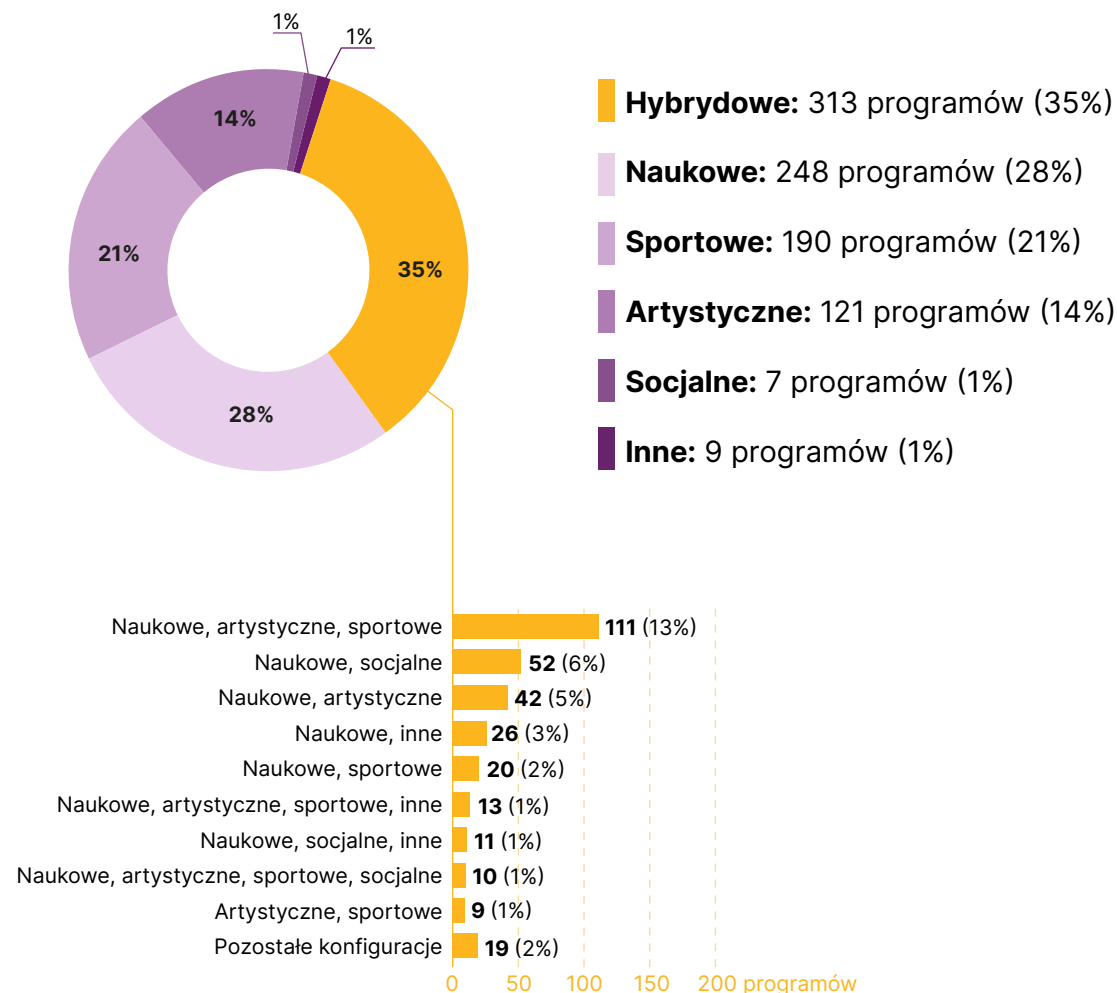

Co jeszcze wiemy?

- **Badane programy to głównie samodzielne inicjatywy:** 868 z 888 programów jest realizowanych przez pojedyncze instytucje (98%).
- **Programy partnerskie to mniejszość:** 20 inicjatyw powstało w koalicji kilku podmiotów (2%).
- **Spółeczny system stypendialny jest zdominowany przez samorządy:** z 888 wszystkich programów 645 jest realizowanych właśnie przez samorządy. Programy samorządowe to 73% wszystkich zbadanych przez nas programów.

Rodzaje programów stypendialnych

Liczba programów stypendialnych w bazie Moje Stypendium (2021–2023) według ich rodzajów

Wyjaśniamy!

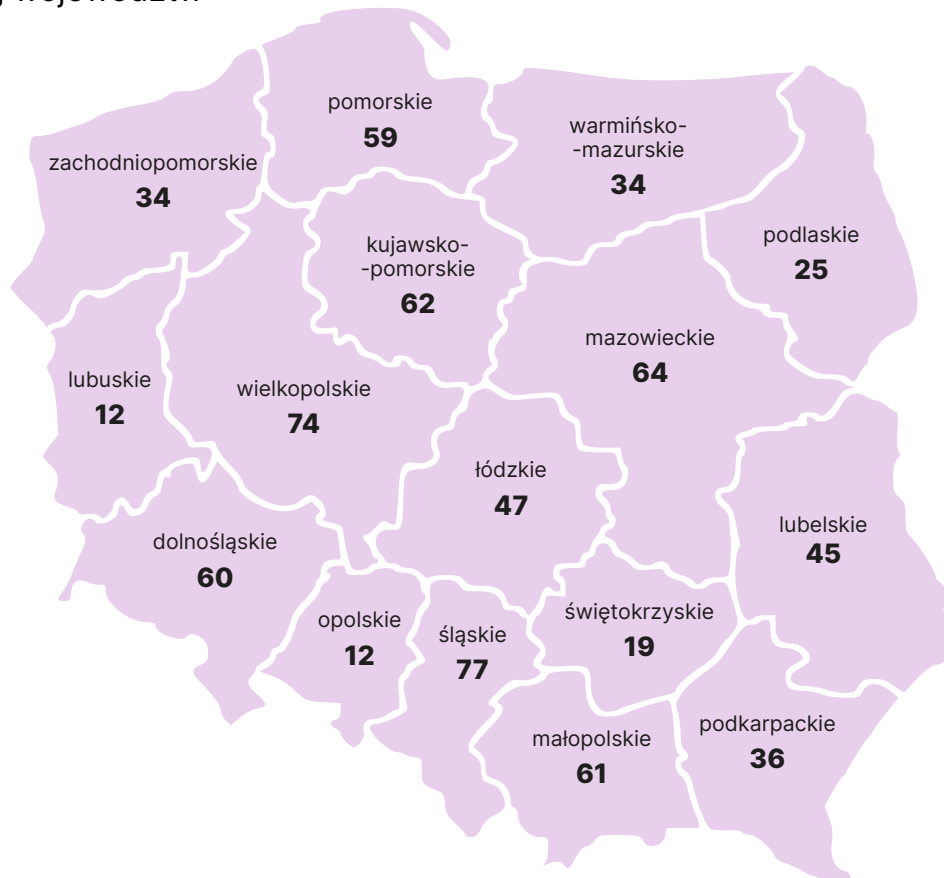
W serwisie MojeStypendium.pl wyróżniamy pięć następujących rodzajów programów stypendialnych:

- **naukowe** (oparte na kryteriach naukowych – głównie średniej ocen, wynikach w konkursach edukacyjnych, działalności badawczej),
- **sportowe** (udzielane za osiągnięcia i wyniki w dziedzinie sportu),
- **artystyczne** (przeznaczone dla osób uzdolnionych artystycznie, głównie w dziedzinie plastyki, rzeźby i tańca – amatorów i profesjonalistów),
- **socjalne** (przyznawane osobom w trudnej sytuacji życiowej, zazwyczaj na podstawie wysokości dochodu na osobę w rodzinie),
- **inne** (oparte na innych kryteriach niż wyżej wymienione, np. stypendia dla bibliotekarek).

Zasięg programów

- **Ogólnopolskie:** 158 programów – a więc zaledwie 18% wszystkich inicjatyw.
- **Dominują programy regionalne (730 z 888 wszystkich programów, a więc 82%):** najczęściej na terenie województw śląskiego (77 programów), wielkopolskiego (74) i mazowieckiego (64), a najmniej na terenie województw opolskiego (12) i lubuskiego (12).

Liczba programów stypendialnych w bazie Moje Stypendium (2021–2023) według województw

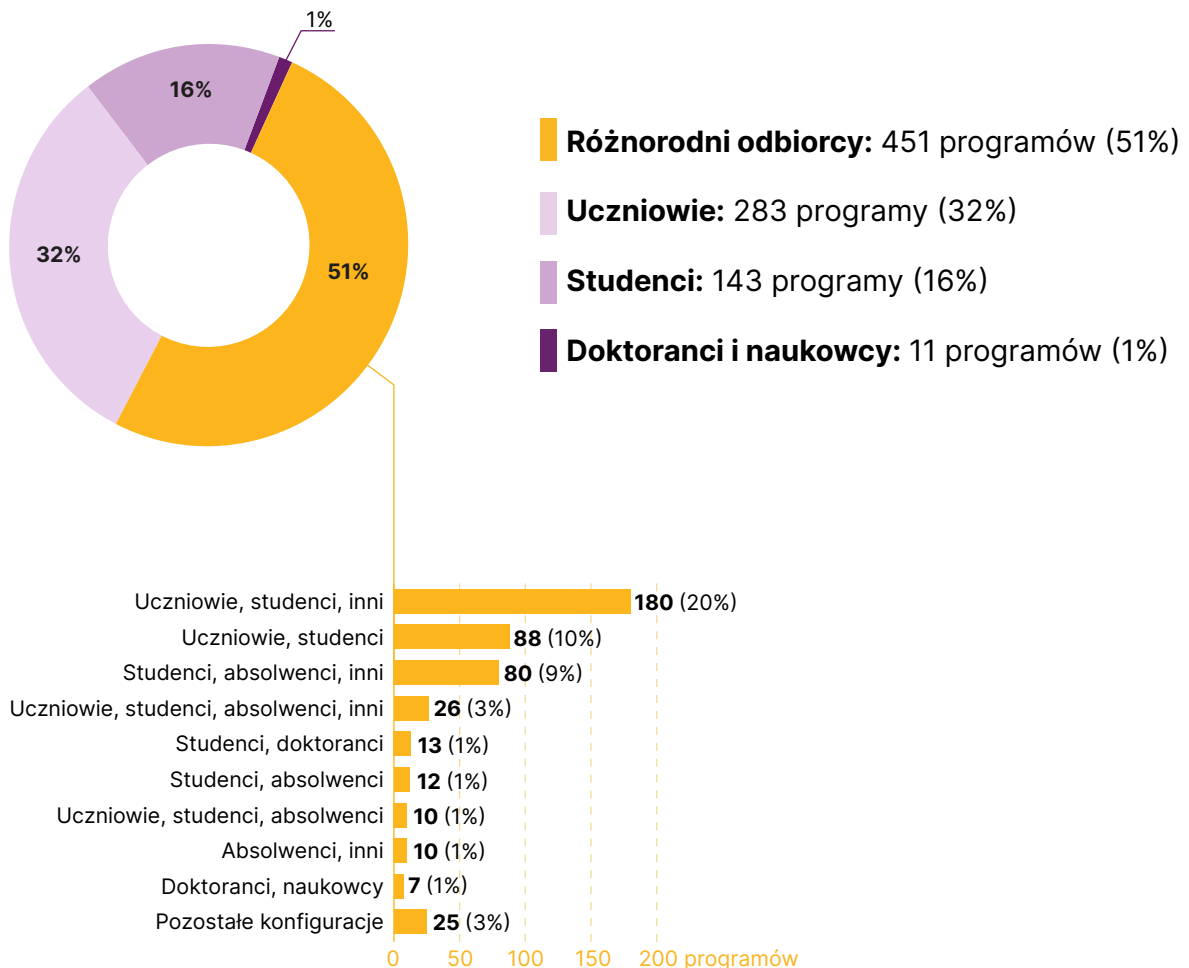
Powyższe dane przedstawione na mapie uwzględniają jedynie programy o zasięgu jednego województwa – nie uwzględniono w nich dziewięciu programów realizowanych na terenie kilku województw.

Wyjaśniamy!

Dane o stypendiach krajowych portalu opierają się na uproszczonym opisie zasięgu programów. Uwzględniamy zasięg stypendiów na poziomie województwa. Zapis w bazie Moje Stypendium pozwala zatem wyróżnić programy realizowane na terenie całego kraju (kategoria „Ogólnopolskie”), na terenie jednego województwa bądź kilku województw. Wśród badanych programów, w szczególności realizowanych przez samorzady, istnieją oczywiście takie, których zasięg dotyczy jedynie jednej gminy lub powiatu. W tej części skupiamy się jednak na analizie na poziomie krajowym i wojewódzkim.

Grupy docelowe

Liczba programów stypendialnych w bazie Moje Stypendium (2021–2023) według grup docelowych

Wyjaśniamy!

W systematycznej analizie stypendiów w portalu MojeStypendium.pl odnosimy się do grup wyróżnionych ze względu na etap edukacji, w którym uczestniczą. Dane z bazy serwisu opierają się na następujących kategoriach odbiorców stypendiów:

- uczniowie,
- studenci,
- absolwenci,
- doktoranci,
- naukowcy,
- inni (niezaliczający się do żadnego z powyższych typów odbiorców i odbiorczyń, np. bibliotekarki czy sportowcy, którzy zakończyli edukację formalną).

Badane programy w znacznej mierze są przeznaczone dla konkretnej grupy odbiorców, np. uczniów szkół podstawowych, osób o statusie studenta lub doktoranta, naukowców (osób ze stopniem naukowym doktora). Niemniej jednak nie istnieje idealna kategoria odnosząca się do wszystkich potencjalnych kandydatów stypendiów krajowych. Mamy do czynienia m.in. ze stypendiami dla osób pełnoletnich o znaczących osiągnięciach artystycznych/sportowych, programami dla określonych grup zawodowych (np. stypendia dla bibliotekarek) czy dla kilku grup jednocześnie (np. stypendia naukowe dla uczniów, studentów i doktorantów). Żeby ułatwić zrozumienie analizy grup docelowych badanych stypendiów, poniżej znajduje się podsumowanie zasad dodawania informacji do bazy portalu MojeStypendium.pl.

Zasady dodawania stypendiów krajowych w serwisie MojeStypendium.pl – grupa docelowa

Uczniowie – grupa oznaczona w ogłoszeniu, jeśli:

- ogłoszenie jest wprost skierowane do uczniów (szkół podstawowych i ponadpodstawowych),
- ogłoszenie jest skierowane do młodzieży (juniorów) uzdolnionej sportowo, artystycznie.

Studenci – grupa oznaczona w ogłoszeniu, jeśli:

- ogłoszenie jest wprost skierowane do studentów (studiów licencjackich, inżynierskich i magisterskich),
- ogłoszenie jest przeznaczone dla maturzystów na rozpoczęcie/realizację studiów (np. Stypendia Pomostowe),
- ogłoszenie wskazuje na możliwość aplikowania przez osoby uzdolnione sportowo, artystycznie – z pominięciem kryterium wieku.

Absolwenci – grupa oznaczona w ogłoszeniu, jeśli:

- ogłoszenie jest wprost skierowane do absolwentów studiów,
- ogłoszenie jest adresowane do osób uzdolnionych artystycznie – z pominięciem kryterium wieku,
- ogłoszenie jest przeznaczone dla każdego,
- ogłoszenie jest skierowane do osób pełnoletnich,
- ogłoszenie jest adresowane do nauczycieli, animatorów, liderów, osób z doświadczeniem zawodowym.

Doktoranci – grupa oznaczona w ogłoszeniu, jeśli:

- ogłoszenie jest wprost skierowane do doktorantów,
- ogłoszenie dotyczy stypendium na studia doktoranckie,
- ogłoszenie dotyczy młodych naukowców.

Naukowcy – grupa oznaczona w ogłoszeniu, jeśli:

- ogłoszenie jest wprost skierowane do naukowców/młodych naukowców/doświadczonych naukowców, osób ze stopniem doktora,
- ogłoszenie dotyczy stypendium typu post-doc (podoktorskie).

Inni – grupa oznaczona w ogłoszeniu, jeśli:

- grupa jest nietypowa, niepowiązana z ww. kategoriami (np. stypendia dla bibliotekarek),
- ogłoszenie dotyczy osób uzdolnionych, niezależnie od wieku czy etapu edukacji – jako dodatkowa kategoria,
- ogłoszenie jest skierowane do każdego – jako dodatkowa kategoria,
- ogłoszenie jest skierowane do osób pełnoletnich,
- ogłoszenie jest skierowane do liderów, osób z doświadczeniem zawodowym – jako dodatkowa kategoria.

Typ organizatora a rodzaj stypendiów

- **Samorządy** są liderem w przyznawaniu stypendiów naukowych (161 z 248 wszystkich badanych programów naukowych), sportowych (186 ze 190) oraz naukowo-artystyczno-sportowych (96 ze 111). Wyróżniają się także dużym zaangażowaniem w programy artystyczne (102 z 121 inicjatyw).
- **Fundacje i stowarzyszenia** przodują w realizacji programów socjalnych (oferują 6 z 7 takich stypendiów) oraz naukowo-socjalnych (realizują 30 z 52 takich programów). Stypendia naukowe to rodzaj stypendiów najczęściej występujący w ofercie NGO (stanowią 44 ze 166 programów oferowanych przez organizacje pozarządowe).
- Połowa stypendiów organizowanych przez **firmy** to stypendia naukowe (14 z 28 wszystkich firmowych programów). Pozostałe stypendia firmowe są mniej liczne – to m.in. stypendia artystyczne, hybrydowe czy sportowe.
- **Szkoły wyższe** skupiają się w przeważającej mierze na stypendiach naukowych (to 18 z 24 ich programów).

Grupa docelowa a rodzaj stypendiów

- **Uczniowie** stanowią największą grupę, do której są skierowane stypendia naukowe (98 programów) oraz hybrydowe (82 na 111 programów naukowo-artystyczno-sportowych jest właśnie przeznaczonych dla uczniów).
- **Studenci** mają duży wybór stypendiów naukowych (stanowią one 84 ze 143 wszystkich programów skierowanych tylko do nich) i naukowo-socjalnych (22 ze 143 wszystkich programów adresowanych tylko do nich i 22 z 52 programów tego typu).
- **Doktoranci i naukowcy** pozostają niedoreprezentowaną grupą – tylko 8 programów naukowych jest skierowanych wyłącznie do doktorantów i 2 wyłącznie do naukowców. Dlaczego tak jest? Wyjaśniamy [tutaj](#).

Typ organizatora a zasięg programu

- **Samorządy** dominują na poziomie regionalnym, oferując najwięcej programów o zasięgu wojewódzkim. Najwięcej jest ich w województwach śląskim (71), wielkopolskim (64) i mazowieckim (54).
- **Fundacje i stowarzyszenia** przeważają w programach o zasięgu ogólnopolskim – aż 86 na 158 wszystkich programów ogólnopolskich to programy właśnie organizacji pozarządowych.
- **Firmy** także koncentrują się na programach ogólnopolskich, choć ich liczba (16) pozostaje niewielka.
- **Szkoły wyższe** oferują zarówno programy ogólnopolskie (to 13 z wszystkich 24 programów oferowanych przez szkoły wyższe), jak i regionalne (11 z 24).

Typ organizatora a grupa docelowa

- **Samorządy** to organizatorzy 220 z 283 programów przeznaczonych dla uczniów, co czyni je największym organizatorem tej kategorii.
- **Fundacje i stowarzyszenia** skupiają się na uczniach (oferują 47 z 283 programów skierowanych do nich) oraz studentach (prowadzą 34 ze 143 programów wyłącznie dla tej grupy).
- **Firmy** organizują 9 programów dla uczniów oraz 7 dla studentów, z kolei **szkoły wyższe** w większości swoje własne, społeczne fundusze stypendialne kierują do studentów (6 programów), studentów i doktorantów (6) oraz studentów i absolwentów (4).

Grupa docelowa a zasięg

- Najwięcej programów regionalnych skierowanych jest **do uczniów** – stanowią oni główną grupę uczestników w takich województwach jak śląskie, kujawsko-pomorskie czy dolnośląskie.
- Programy ogólnopolskie, których jest 158, najczęściej są kierowane **do studentów** (49), **uczniów** (24) oraz uczniów i studentów (20), co łącznie daje 93 ze 158 programów ogólnopolskich, a więc 59% tego typu programów jest skierowanych do uczniów i studentów.
- Jeżeli chodzi o **doktorantów i naukowców**, to większość programów skierowana do nich to także programy ogólnopolskie.

Rodzaj programu a jego zasięg

- Programy **naukowe** dominują wśród stypendiów ogólnopolskich (to 69 z 158 programów ogólnopolskich), z kolei w regionach częściej występują programy sportowe (w 5 województwach był to najliczniejszy typ programów stypendialnych).
- Stypendia **hybrydowe**, łączące kryteria naukowe, artystyczne i sportowe, są popularne zarówno na poziomie regionalnym, jak i ogólnopolskim.
- Stypendia **artystyczne** częściej są przyznawane na poziomie regionalnym (106 z 121 programów artystycznych to programy regionalne). Tylko 15 stypendiów artystycznych to stypendia ogólnopolskie.

Analiza wyników badania ankietowego organizatorów społecznych stypendiów

Ta część raportu dotyczy odpowiedzi, które uzyskaliśmy od organizatorów społecznych stypendiów w ankiecie internetowej. Podczas dwumiesięcznego okresu zbierania danych otrzymaliśmy 257 odpowiedzi. Po usunięciu przypadkowo powielonych ankiet (dwukrotne wypełnienie kwestionariusza o tym samym programie) oraz usunięciu pojedynczych odpowiedzi dotyczących stypendiów finansowanych ze środków centralnych, w tym przede wszystkim tzw. stypendiów szkolnych (jako stypendia z budżetu państwa nie są one przedmiotem badania), **otrzymaliśmy 254 wypełnione ankiety, będące podstawą analizy.**

Analogicznie do poprzedniej części raportu dane dotyczą stypendiów realizowanych przez samorządy, organizacje pozarządowe, firmy (fundacje korporacyjne zaliczaliśmy do kategorii „Organizacje pozarządowe”), szkoły wyższe i średnie, z pominięciem programów realizowanych z budżetu państwa (np. stypendia rektora, szkolne).

Najważniejsze wnioski

Z lotu ptaka

- Na społeczny system stypendialny w Polsce składają się: samorządy (66–68%), organizacje pozarządowe (23–31%), firmy (2–5%) i szkoły wyższe (1–3%).
- 56% wszystkich organizacji prowadzi jeden program stypendialny. Organizacje pozarządowe częściej prowadzą wiele programów stypendialnych, podczas gdy samorządy skupiają się na prowadzeniu pojedynczych programów o lokalnym charakterze.

Cele

- Społeczne programy stypendialne w Polsce coraz bardziej koncentrują się na wspieraniu talentów, osiągnięć i rozwoju osób zdolnych, podczas gdy stypendia socjalne oraz te ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych stają się mniej popularne.
- Widoczny jest wyraźny podział ról: samorządy w ramach swoich społecznych stypendiów koncentrują się na promowaniu talentów i osiągnięć, podczas gdy organizacje pozarządowe skupiają się głównie na celach socjalnych, takich jak pomoc materialna i wyrównywanie szans edukacyjnych.

Zasięg

- Społeczny system stypendialny w Polsce charakteryzuje się silną rolą samorządów na poziomie lokalnym (co wynika z ich specyfiki) oraz silną rolą organizacji pozarządowych na poziomie ogólnopolskim (aż 70% tego typu programów jest realizowanych przez fundacje i stowarzyszenia).

Grupa docelowa

- Uczniowie szkół ponadpodstawowych i podstawowych są najczęściej wspieranymi grupami w analizowanych programach stypendialnych.
- Wsparcie dla studentów jest również znaczące, jednak zauważalnie niższe.
- Grupy związane z bardziej zaawansowanymi etapami edukacji i kariery, takie jak doktoranci i naukowcy, rzadziej biorą udział w społecznych programach stypendialnych.

Nabory

- Prawie połowa organizacji realizuje programy stypendialne na małą skalę, z liczbą wniosków nieprzekraczającą 50. Kolejne 40% organizacji realizuje nabory wielkości od 50 do 500. Tylko nieliczne programy – około 10% ogółu – mają bardzo duży zasięg, przyjmując setki lub tysiące zgłoszeń.
- 45% samorządów (w porównaniu do 32% organizacji pozarządowych) realizuje programy stypendialne o naborach większych niż 50 zgłoszeń. Co ciekawe, różnice w organizacji naborów naprawdę dużych (powyżej 500 wniosków) między NGO a samorządami maleje. Spośród wszystkich organizacji tak duże nabory prowadzi 13% NGO i 10% samorządów.
- W ostatnim naborze wszystkie organizacje społecznego systemu stypendialnego przyjęły ponad 44 tys. wniosków od kandydatów na stypendystów. Laureatami zostało prawie 25 tys. osób.
- W programach z najmniejszą liczbą zgłoszeń (1–100) średnio 72% aplikujących otrzymuje stypendium. W mniejszych programach stypendialnych nieco łatwiej jest uzyskać wsparcie.
- Programy z większą liczbą zgłoszeń (101–500) mają więcej laureatów (średnio 129, w porównaniu do 22 osób w programach z liczbą zgłoszeń 1–100), ale nieco mniejsze szanse na sukces: średnio 57% aplikujących otrzymuje stypendium.
- Większość programów stypendialnych trwa 10 lub 12 miesięcy, co odpowiada pełnemu rokowi szkolnemu lub akademickiemu.

- 82% organizacji prowadzi jeden nabór rocznie. Jest to najbardziej powszechny model działania.
- Większość organizacji nigdy nie odwołała naboru z przyczyn niezależnych od nich. Tylko 3% organizacji doświadczyło odwołań naborów, co świadczy o wysokiej stabilności programów stypendialnych.

Formy wsparcia

- Samorządy wspierają stypendystów niemal wyłącznie przez przekazanie środków pieniężnych. Z kolei organizacje pozarządowe stosują najbardziej różnorodne formy wsparcia.

Rodzaje stypendiów

- Stypendia naukowe są najliczniejszym typem stypendiów – łącznie zrealizowano aż 174 takie programy. W tej kategorii dominują samorządy, które przyznały aż 107 takich stypendiów.
- Stypendia sportowe są dominującym obszarem wsparcia przez samorządy, które przyznały aż 80 z 90 takich stypendiów.
- Stypendia artystyczne, których przyznano 74, są szczególnie często oferowane przez samorządy (57 przypadków).

Kryteria

- Kryteria przyznawania stypendiów są zróżnicowane, ale dominują osiągnięcia naukowe i sportowe.
- Fundacje bardziej skupiają się na działalności społecznej i potrzebach finansowych jako kryteriach przyznawania stypendiów, podczas gdy samorządy koncentrują się na osiągnięciach sportowych, artystycznych i przynależności do lokalnej społeczności.

Formy selekcji

- Samorządy preferują stosowanie kryteriów opartych na parametrach, jak np. systemy punktowe.
- Fundacje i stowarzyszenia wyróżniają się różnorodnością metod selekcji, często wykorzystując rozmowy kwalifikacyjne i formy twórcze.

Partnerstwa w ramach programów stypendialnych

- 77% badanych organizatorów stypendialnych prowadzi programy stypendialne samodzielnie, bez udziału partnerów.
- Samorządy niemal bez wyjątku realizują programy stypendialne samodzielnie. Z kolei 61% badanych NGO prowadzi program w partnerstwie.

Wojna w Ukrainie

- Wyniki pokazują, że dla większości organizacji konflikt zbrojny nie miał znaczącego wpływu na realizowane działania, choć część z nich musiała dostosować swoje programy do nowej sytuacji.

Budżety programów stypendialnych

- 133 731 299 zł to łączny roczny budżet społecznego systemu stypendialnego.
- Samorządy to główny gracz w społecznym systemie stypendialnym, dysponujący 61% środków w jego ramach. Na typowy program realizowany przez samorząd przekazuje on 64 500 zł, ale są wśród nich także duże programy z milionowymi budżetami.
- Budżet fundacji i stowarzyszeń stanowi 38% środków społecznego systemu stypendialnego. Ich programy są bardzo różnorodne: najczęściej dysponują one kwotą 58 350 zł, ale niektóre fundacje realizują wyjątkowo duże programy, co sprawia, że średnia budżetu jednej edycji wynosi aż 675 530 zł.

Liczba rat

- Wypłacanie stypendiów w jednej racie było najczęściej wskazywaną opcją przez badanych.

Wartość wsparcia

- W przypadku programów, w których są równe stypendia, organizacje częściej mają określoną miesięczną wartość stypendiów (65%). W programach ze stypendiami o różnej wysokości określenie miesięcznej wartości jest nieco mniej częste (46%).
- Organizacje z różnymi stypendiami częściej nie określają miesięcznej wartości wsparcia (54%) w porównaniu do organizacji z równymi stypendiami (35%).
- Średnia wartość miesięcznego wsparcia dla wszystkich grup wynosi 2268 zł, a mediana – 1316 zł. Jeżeli jednak przyjrzymy się tylko programom stypendialnym dla uczniów i studentów – a więc najliczniejszej puli programów – średnia wartość miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty wyniesie 790 zł, a mediana – 453 zł.
- Średnia wartość całkowitego wsparcia dla wszystkich grup wynosi 19 489 zł, a mediana – 2500 zł. Jeżeli jednak przyjrzymy się tylko programom stypendialnym skierowanym do uczniów i studentów, średnia wartość całkowitego wsparcia wyniesie 6450 zł, a mediana – 2500 zł.
- Fundacje i stowarzyszenia oferują wyższe średnie wsparcie finansowe niż samorządy.
- Wartość wsparcia rośnie wraz z poziomem edukacji.

Źródła finansowania

- Samorządy opierają się głównie na własnych środkach oraz dotacjach administracyjnych i unijnych.

- Fundacje i stowarzyszenia cechują się dużym zróżnicowaniem źródeł finansowania.
- Zbiórki publiczne i fundusze żelazne są potencjalnymi obszarami do dalszego rozwijania jako źródła wsparcia dla programów stypendialnych.

Organizatorzy stypendiów z ankiety vs. z bazy Moje Stypendium

Na społeczny system stypendialny w Polsce składają się: samorządy (66–68%), organizacje pozarządowe (23–31%), firmy (2–5%) oraz szkoły wyższe (1–3%).

Zanim przejdziemy do omawiania wyników ankiety internetowej, skonfrontujmy je z danymi z poprzedniej części raportu – a więc z danymi z naszej bazy organizatorów stypendialnych Moje Stypendium. Struktura obu analiz pod kątem typu organizatora jest podobna – w obu przypadkach znaczącą część organizatorów stanowią samorządy (66–68%). W przypadku ankiety zauważamy nieco większy odsetek organizacji pozarządowych (o 8 punktów procentowych) oraz jednocześnie mniejszy odsetek firm (o 3 punkty procentowe).

Podobieństwo struktur w obu badaniach pozwala na uznanie wyników za komplementarne i wzajemnie uzupełniające się. Choć mogą występować niewielkie różnice w próbie badawczej, takie jak wyższa aktywność organizacji pozarządowych w ankiecie, wyniki można traktować jako istotny obraz funkcjonowania systemu stypendialnego w Polsce. Jednakże należy mieć świadomość, że wnioski dotyczą przede wszystkim analizowanych organizatorów i mogą nie odzwierciedlać pełnego obrazu całego systemu społecznych stypendiów.

Liczba organizatorów programów stypendialnych według danych z bazy Moje Stypendium oraz z badania ankietowego organizatorów społecznych programów stypendialnych

Typ organizatora	Baza Moje Stypendium (2021–2023)		Badanie ankietowe organizatorów społecznych programów stypendialnych	
Samorząd	456	68%	167	66%
Fundacja lub stowarzyszenie	157	23%	80	31%
Firma	32	5%	4	2%
Szkoła wyższa	23	3%	3	1%
Szkoła średnia	3	0%	–	–
Łącznie	671	100%	254	100%

Wyjaśniamy!

Ze względu na niewielką liczbę przedstawicieli i przedstawicielek firm oraz szkół wyższych prowadzących programy stypendialne, którzy wzięli udział w ankiecie, wyniki dla tych dwóch kategorii nie będą w dalszych częściach przedstawiane osobno. Jednak ich dane są uwzględnione w wynikach ogólnych (nie są wykluczane z całościowej analizy). W rezultacie, przy prezentacji wyników procentowych dla samorządów i organizacji pozarządowych, suma może nie wynosić dokładnie 100%. Różnica kilku procent będzie wynikać właśnie z udziału firm i szkół wyższych.

Dodatkowo respondenci, udzielając odpowiedzi, nie zawsze odnosili się do wszystkich realizowanych przez siebie programów. W rezultacie liczba analizowanych programów może różnić się między poszczególnymi pytaniami.

Wiemy więc już, jak wygląda struktura według typu organizacji oraz że jest podobna do struktury z naszej bazy. Teraz przyjrzymy się bliżej wynikom badania ankietowego.

Organizatorzy i liczba prowadzonych przez nich programów

- 56% wszystkich organizacji prowadzi jeden program stypendialny, 25% – dwa, 12% – trzy. Pięć i więcej programów prowadzi tylko 5% wszystkich organizacji. Organizacje pozarządowe dominują wśród podmiotów specjalizujących się w prowadzeniu wielu programów stypendialnych. Spośród 13 organizacji realizujących 5 lub więcej programów, aż 10 to właśnie organizacje pozarządowe.
- Samorządy najczęściej realizują jeden (96 przypadków) lub dwa programy stypendialne (47 przypadków). Taki model działania przyjmuje 86% z nich – stypendia są dla nich jednym z wielu narzędzi wsparcia społeczności lokalnych i najczęściej są kierowane do uczniów lub studentów z określonego regionu.

Cele programów stypendialnych

- Programy stypendialne w Polsce coraz bardziej koncentrują się na wspieraniu talentów, osiągnięć i rozwoju osób zdolnych (70% wskazań ogółem), podczas gdy stypendia socjalne oraz te ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych stają się mniej popularne (35% wskazań ogółem)⁹.
- Wspólnym celem zarówno dla NGO, jak i JST¹⁰ jest wspieranie osób zdolnych i ambitnych (81% NGO i 75% JST). Oprócz tego jest widoczny wyraźny podział ról: samorządy koncentrują się na promowaniu talentów i osiągnięć (75% JST vs. 58% NGO), podczas gdy organizacje pozarządowe skupiają się głównie na celach socjalnych, takich jak pomoc materialna (38% NGO vs. 9% JST) i wyrównywanie szans edukacyjnych (60% NGO vs. 23% JST)¹¹.

Zasięg

- Programy stypendialne w Polsce są silnie zregionalizowane – ponad 75% z nich jest skierowanych do osób z określonych obszarów przy jednoczesnym utrzymaniu znaczącego udziału programów o zasięgu ogólnopolskim (ponad 20%).

⁹ Dane z pytania wielokrotnego wyboru. Podane wartości procentowe uwzględniają liczbę wszystkich respondentów odpowiadających na to pytanie (254).

¹⁰ JST (jednostka samorządu terytorialnego) to określenie obejmujące gminy, powiaty i województwa, czyli mówiąc potocznie – samorządy.

¹¹ Podane wartości procentowe zostały uwzględniają liczbę respondentów danego typu organizacji (80 NGO i 167 JST).

- Organizacje pozarządowe dominują w prowadzeniu programów o zasięgu ogólnopolskim – aż 70% tego typu programów jest realizowanych przez fundacje i stowarzyszenia, podczas gdy samorządy realizują 25% programów ogólnopolskich.

Wyjaśniamy!

Choć według badania Stowarzyszenia Klon/Jawor „Kondycja organizacji pozarządowych” z 2021 roku aż 63% wszystkich organizacji pozarządowych działa lokalnie lub regionalnie, to jednak duży odsetek organizacji pozarządowych zajmujących się stypendiami na poziomie ogólnopolskim nie powinien dziwić – w przeciwieństwie do samorządów działają one niezależnie od granic administracyjnych.

- Samorządy jako struktury lokalne najczęściej prowadzą programy o zasięgu gminnym – aż 98% programów obejmujących jedną gminę jest właśnie realizowanych przez samorządy. Ich aktywność jest także widoczna w przypadku programów powiatowych (63% z nich to programy samorządowe) oraz wojewódzkich (93% z nich to programy samorządowe), co odzwierciedla ich rolę jako organów odpowiedzialnych za rozwój lokalny i regionalny.

Grupa docelowa

- Uczniowie szkół ponadpodstawowych (138 programów) i podstawowych (112 programów) są najczęściej wspieranymi grupami w analizowanych programach stypendialnych.
- Wsparcie dla studentów (93 programy) również jest znaczące, jednak zauważalnie niższe.
- Grupy związane z bardziej zaawansowanymi etapami edukacji i kariery, takie jak doktoranci (15 programów) i naukowcy (6 programów), rzadziej biorą udział w badanych programach stypendialnych.

Wyjaśniamy!

Programy stypendialne skierowane do osób na bardziej zaawansowanych etapach edukacji, jak doktoranci (15 programów) i naukowcy (6 programów), wydają się niszą spośród badanych programów. Wynika to jednak w dużej mierze z finansowania nauki ze środków rządowych (w ramach konkursów organizowanych m.in. przez Narodowe Centrum Nauki) i międzynarodowych (np. z Unii Europejskiej).

- Fundacje i stowarzyszenia cechuje różnorodność działań, obejmujących niemal wszystkie grupy docelowe. Największy nacisk kładą one na uczniów szkół ponadpodstawowych (43 programy) oraz studentów (36 programów).
- Samorządy z kolei wyróżniają się największą liczbą programów skierowanych do uczniów szkół podstawowych (94 programy, a więc aż 85% całej zbadanej oferty skierowanej do tej grupy).

Nabory

Co wiemy o naborach?

- Organizacje, które wzięły udział w badaniu, łącznie zrealizowały 3244 nabory.
- Średnia liczba naborów wynosi 13, co jest spójne z [poprzednią edycją badania](#) (średnia 11,29).
- W ostatnim naborze wszystkie organizacje społecznego systemu stypendialnego przyjęły ponad 44 tys. wniosków od kandydatów na stypendystów. Laureatami zostało prawie 25 tys. osób. Największa liczba laureatów w ramach jednego programu stypendialnego wyniosła 1626 osób.
- Prawie połowa organizacji realizuje programy stypendialne na małą skalę, z liczbą wniosków nieprzekraczającą 50. Kolejne 40% organizacji realizuje nabory wielkości od 50 do 500. Tylko nieliczne programy – około 10% ogółu – mają bardzo szeroki zasięg, przyjmując powyżej 500 zgłoszeń. Rekordzistą jest organizacja, która zadeklarowała 2670 zgłoszeń do ostatniej edycji swojego programu stypendialnego.
- **Samorządy jako główni organizatorzy większych naborów, ale nie największych:** 45% samorządów (w porównaniu do 32% organizacji pozarządowych) realizuje programy stypendialne o naborach większych niż 50, ale mniejszych niż 500 zgłoszeń. Co ciekawe, różnice w organizacji naborów naprawdę dużych (powyżej 500 wniosków) między NGO a samorządami maleje – w tym obszarze działa odpowiednio 13% zbadanych NGO i 10% zbadanych samorządów.

Wielkość naboru a liczba przyznanych stypendiów

- Mniejsze programy dają większe szanse – w programach z najmniejszą liczbą zgłoszeń (1–100) średnio 72% aplikujących otrzymuje stypendium. W mniejszych programach stypendialnych nieco łatwiej więc jest uzyskać wsparcie.
- Większe programy to więcej laureatów, ale nieco mniejsza szansa na sukces. Programy z większą liczbą zgłoszeń (101–500) mają więcej laureatów (średnio 129, w porównaniu do 22 osób w programach z liczbą zgłoszeń 1–100), ale nieco mniejsze szanse na sukces: średnio 57% aplikujących otrzymuje stypendium.

Podsumowanie danych o wielkości naboru i liczbie przyznanych stypendiów

Liczba zgłoszeń (aplikacji) do stypendium	Średni stosunek liczby laureatów do liczby zgłoszeń (%)	Średnia liczba laureatów	Liczba zbadanych programów w danym przedziale
1–10	72%	4	35
11–20	67%	11	26
21–50	70%	25	58
51–100	72%	50	40
101–200	59%	81	30
201–500	56%	177	29
501–1000	61%	431	14
1001 i więcej	62%	1238	6

W obliczeniach zostały uwzględnione dane od 238 organizacji, które podały w ankiecie zarówno liczbę zgłoszeń, jak i liczbę laureatów w ostatnim naborze. Przedstawione wyniki nie uwzględniają potencjalnych czynników zakłócających, takich jak budżet programów, różnice w kryteriach selekcji czy regiony działania. Interpretacja wyników powinna być ostrożna i uwzględniać te ograniczenia.

Ile miesięcy trwa jedna edycja?

Najpopularniejsze długości edycji programów:

1. 10 miesięcy (78 przypadków) – najczęściej dostosowane do roku szkolnego lub akademickiego, w którym stypendium jest wypłacane przez większość miesięcy nauki.
2. 12 miesięcy (71 przypadków) – roczne cykle wsparcia.
3. 1 miesiąc (23 przypadki) – krótkoterminowe wsparcie finansowe, często jednorazowe wypłaty.
4. 9 miesięcy (21 przypadków) – wypłaty dostosowane do roku akademickiego (9 miesięcy nauki).

Co to znaczy?

- Dostosowanie do cyklu edukacyjnego – większość programów stypendialnych trwa 10 lub 12 miesięcy, co odpowiada pełnemu rokowi szkolnemu lub akademickiemu.
- Zróżnicowanie w długości trwania – istnieją programy zarówno krótkoterminowe (1–3 miesiące), jak i długoterminowe, trwające do 24 miesięcy lub więcej (np. 36, 48, 60 miesięcy).

Ile naborów rocznie?

- Większość organizacji (82%) prowadzi jeden nabór rocznie, co stanowi dominujący model zarówno wśród fundacji i stowarzyszeń (89%), jak i samorządów (80%). Dwa nabory rocznie realizuje 13% instytucji. Nieliczne organizacje (5%) przeprowadzają 3–4 nabory rocznie – dotyczy to 7 samorządów i 2 fundacji.

Odwołanie naboru

- Większość organizacji (91%) nigdy nie odwołała naboru z przyczyn od siebie niezależnych.
- 8 organizacji (3%) potwierdziło, że nabór został odwołany z przyczyn od nich niezależnych.

Co to znaczy?

- Stabilność programów – tylko 3% organizacji doświadczyło odwołań naborów, co świadczy o wysokiej stabilności programów stypendialnych.
- Przyczyną odwołania są głównie wyzwania finansowe – brak środków finansowych i brak dofinansowania od darczyńców.

Formy wsparcia

- Współczesne programy stypendialne opierają się na wsparciu finansowym – tę opcję wskazano w pytaniu o formy wsparcia aż 246 razy, a więc tę odpowiedź wybrało 97% respondentów. Inne formy wsparcia, wykraczające poza tradycyjne stypendia finansowe, takie jak pokrycie kosztów podróży, zakup sprzętu czy materiałów edukacyjnych, profesjonalny mentoring lub tutoring, wskazano w sumie 116 razy (w tym 25 to wskazania samorządów, a aż 82 – fundacji i stowarzyszeń).
- Samorządy skupiają się głównie na wsparciu finansowym – wszyscy przedstawiciele i przedstawicielki samorządów biorący udział w ankiecie zadeklarowali właśnie tę formę wsparcia (167 wskazań). Pozostałe formy wsparcia, takie jak pokrycie kosztów dojazdów, zakwaterowania czy udziału w kursach językowych, są stosowane sporadycznie (1–5 przypadków).
- Fundacje i stowarzyszenia stosują bardziej zróżnicowane formy wsparcia. Najczęściej są to stypendia finansowe (72 wskazania), ale kilkanaście podmiotów wskazało także na działania wspierające rozwój osobisty, takie jak pokrycie kosztów szkoleń, kursów i warsztatów (14 przypadków) oraz zapewnienie opieki mentorskiej (12 przypadków). Organizacje te inwestują również w sprzęt, książki i inne materiały edukacyjne, umożliwiają odbycie staży czy publikacje naukowe oraz organizują inne niestandardowe formy wsparcia (14 przypadków).

Rodzaje stypendiów

- Najpopularniejsze są stypendia naukowe, co pokazuje, że edukacja pozostaje priorytetem dla większości organizacji realizujących programy stypendialne.
 1. **Stypendia naukowe (za osiągnięcia naukowe, edukacyjne)** są najliczniejszym typem stypendiów – łącznie zrealizowano aż 174 takich programów. W tej kategorii dominują samorządy, które przyznały aż 107 takich stypendiów. Wynika to z ich roli jako instytucji wspierających lokalną edukację i rozwój naukowy młodzieży. Fundacje i stowarzyszenia również znacząco wspierają ten obszar, oferując 61 stypendiów naukowych.
 2. **Stypendia sportowe (na rozwój sportowy, za osiągnięcia sportowe)** są dominującym obszarem wsparcia przez samorządy, które przyznały aż 80 z 90 takich stypendiów. Taki wynik wskazuje na ich aktywne działania na rzecz rozwijania lokalnych talentów sportowych oraz wspierania młodzieży w osiąganiu sukcesów w sporcie. Fundacje i stowarzyszenia przyznały 9 takich stypendiów.
 3. **Stypendia artystyczne (dla artystów, na projekty artystyczne)**, których przyznano 74, są szczególnie często oferowane przez samorządy (57 przypadków). Podkreśla to ich zaangażowanie w rozwój kultury i wspieranie lokalnych talentów artystycznych. Fundacje i stowarzyszenia przyznały 16 takich stypendiów.
 4. **Stypendia socjalne (dla osób w trudnej sytuacji)**, których przyznano 44, mają na celu wsparcie osób w trudnej sytuacji życiowej lub materialnej. W tej kategorii wiodącą rolę odgrywają fundacje i stowarzyszenia, które zrealizowały 28 takich programów. Świadczy to o ich zaangażowaniu w działania na rzecz wyrównywania szans społecznych i wspierania osób potrzebujących. Samorządy przyznały 15 takich stypendiów.

Kryteria

- Kryteria przyznawania stypendiów są zróżnicowane, ale dominują **osiągnięcia naukowe** (184 wskazań) i **sportowe** (101 wskazań).
- Fundacje bardziej skupiają się na **działalności społecznej i aspektach finansowych** jako kryteriach przyznawania stypendiów, podczas gdy samorządy koncentrują się na osiągnięciach **sportowych, artystycznych i przynależności do lokalnej społeczności**.
 1. **Osiągnięcia naukowe – priorytet dla większości organizacji.** Najczęściej stosowanym kryterium przyznawania stypendiów były osiągnięcia naukowe, takie jak wysoka średnia ocen, udział w olimpiadach, konkursach czy publikacje. Na to kryterium wskazały aż 184 organizacje (72% wszystkich badanych), w tym 114 samorządów oraz 64 fundacji i stowarzyszeń.
 2. **Osiągnięcia sportowe – wsparcie lokalnych talentów.** Drugim najczęściej wskazywanym kryterium były osiągnięcia sportowe, które uwzględniło 101 organizacji (40% wszystkich organizacji), w tym 83 samorządy i 16 NGO.
 3. **Osiągnięcia artystyczne – rozwój kultury i sztuki.** Kryterium osiągnięć artystycznych uwzględniło 89 organizacji (35%), w tym 64 samorządy i 23 fundacje i stowarzyszenia.
 4. **Kryterium poziomu edukacji** (np. stypendia tylko dla uczniów szkół podstawowych) wskazano 65 razy.
 5. **Dochód w rodzinie – wsparcie potrzebujących.** Kryterium dochodowe uwzględniło 57 organizacji (22%), z czego największą część stanowią fundacje i stowarzyszenia (37 organizacji). Ich zaangażowanie w ten obszar pokazuje wrażliwość na potrzeby osób z trudniejszą sytuacją materialną. Samorządy (19 organizacji) również stosują to kryterium, choć rzadziej niż fundacje.
 6. **Miejsce zamieszkania**, szczególnie obszary wiejskie czy małe miejscowości, było kryterium stosowanym przez 54 organizacje (21%). Wśród nich pojawiły się 24 fundacje i stowarzyszenia, choć – jak wskazywaliśmy wcześniej – ich działania są mniej skoncentrowane na aspektach regionalnych w porównaniu do samorządów. Z kolei na pokrewne kryterium – dotyczące nauki/aktywności w danym miejscu (np. w danej szkole/danym klubie sportowym) – wskazało 46 organizatorów.
 7. **Wiek.** Stosowanie kryterium wieku w programach stypendialnych zadeklarowało 50 organizatorów (20%).
 8. **Działalność społeczna i wolontariat – promowanie zaangażowania.** Kryterium działalności społecznej i wolontariatu zastosowało 46 organizacji (18%). W tej kategorii dominują fundacje i stowarzyszenia – 33 NGO uwzględniły społeczne zaangażowanie swoich podopiecznych. Taka postawa podkreśla ich rolę w promowaniu wartości obywatelskich i aktywności społecznej. Samorządy (12 organizacji) również zaczynają dostrzegać wagę działań społecznych, choć w mniejszym stopniu.

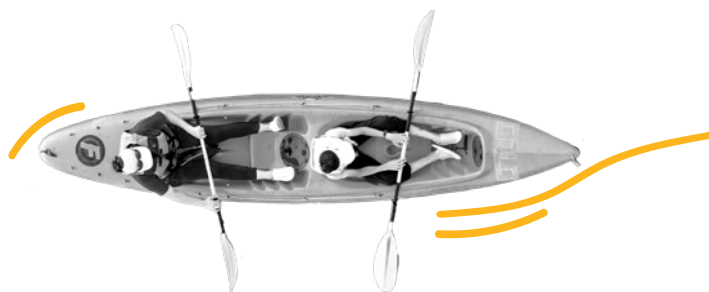
9. **Atrakcyjność projektów – wsparcie innowacyjnych pomysłów.** W 27 przypadkach przyznano stypendia na podstawie atrakcyjności projektów artystycznych, naukowych lub rozwojowych. Kryterium to zastosowało 14 NGO i 11 samorządów.
10. **Inne kryteria.** 20 organizatorów zaznaczyło, że kryteriami przyznawania ich stypendiów jest działalność w określonej dziedzinie nauki (np. nauk ścisłych). 13 organizatorów zadeklarowało, że niepełnosprawność wnioskodawcy jest warunkiem wzięcia udziału w ich programie. Niestandardowe kryteria, określane jako „inne”, zadeklarowano w 16 przypadkach. Były to, m.in. specyficzne wymagania dla stypendystów (np. tylko dla studentów pierwszego roku określonych kierunków) czy zobowiązania do podjęcia pracy w określonych miejscach (np. lokalny szpital, szkoła).

Formy selekcji

- 62% wszystkich organizacji wybiera sparametryzowane formy selekcji kandydatów.
 - Wśród samorządów odsetek ten sięga 76%.
 - Wśród fundacji i stowarzyszeń jest on niższy – tylko 44% z nich deklaruje selekcję w oparciu o parametry. NGO wyróżniają się większą różnorodnością metod selekcji, częściej niż inne typy organizacji wykorzystując metody takie jak rozmowy kwalifikacyjne (23%) czy formy twórcze (23%).
1. **Parametry: dochody, oceny, systemy punktujące, aktywność, przynależność do organizacji/grup społeczności.** Najpopularniejszą formą selekcji kandydatów są obiektywne kryteria punktowe, takie jak oceny, dochody czy aktywność społeczna, które stosuje aż 202 organizacji.
 2. **Formy twórcze: esej, nagranie, list, portfolio (dorobek).** Selekcja oparta na formach twórczych jest mniej popularna, zastosowana w 46 przypadkach. Fundacje i stowarzyszenia (32 organizacje) wiodą prym w tej kategorii, co wskazuje na ich otwartość na ocenę indywidualnych talentów i kreatywności kandydatów.
 3. **Rozmowa: spotkanie z kandydatem.** Rozmowa kwalifikacyjna została wskazana jako forma selekcji w 39 przypadkach (15% organizacji). Fundacje i stowarzyszenia (32 organizacje) dominują w tej kategorii, co wskazuje na ich bardziej bezpośrednie podejście do wyboru osób, którym udzielą wsparcia. Rozmowy umożliwiają lepsze poznanie motywacji i potrzeb kandydatów, co jest szczególnie ważne w przypadku stypendiów wymagających wsparcia osobistego lub rozwoju talentów.
 4. **Zadania (ang. *assessment*): pojedyncze zadania, weekend oceniający, obóz.** Te formy selekcji były stosowane bardzo rzadko – jedynie 3 organizacje pozarządowe wskazały na tę metodę.
 5. **Inne formy selekcji.** 38 organizacji udzieliło odpowiedzi, które zakwalifikowaliśmy do kategorii „Inne”. Większość z nich była doprecyzowaniem dokładnych kryteriów stosowanych w ocenie kandydatów (przy jednoczesnym zaznaczeniu adekwatnej opcji z kafeterii), takich jak uwzględnienie średniej ocen, osiągnięć sportowych, osiągnięć artystycznych czy działalności pozanaukowej. Niektóre odpowiedzi wskazywały na zastosowanie listów rekomendacyjnych. Część odpowiedzi podkreślała, że to komisja stypendialna podejmuje decyzję. Nie zawsze jednak podano szczegóły tego procesu – czy decyzje są oparte na systemie parametrów i punktacji, czy bardziej indywidualnych, jakościowych ocenach, co może wskazywać na większą elastyczność w podejściu do oceny kandydatów.

Partnerstwa w ramach programów stypendialnych

- Spośród 254 organizacji, które wzięły udział w badaniu, większość (77%) prowadzi programy stypendialne samodzielnie, bez udziału partnerów.
- Samorządy w przeważającej większości (97%) realizują programy stypendialne samodzielnie. Gdy już decydują się na partnerstwa, są to głównie organizacje pozarządowe i inne jednostki samorządu terytorialnego.
- Fundacje i stowarzyszenia o wiele częściej współpracują z partnerami: 61% badanych NGO prowadzi program w partnerstwie. Wyróżniają się wieloma formami współpracy – najczęściej z innymi organizacjami pozarządowymi (20 przypadków) i firmami (20 przypadków).
- Współpraca z organizacjami pozarządowymi (27%) i firmami (24%) jest najczęściej wybieranym modelem partnerstwa w programach stypendialnych.

Jeżeli organizacje realizujące programy stypendialne już współpracują, to z kim?

1. **Z organizacjami pozarządowymi** – współpraca z fundacjami i stowarzyszeniami pojawiła się w 25 przypadkach (27% wskazań). Organizacje pozarządowe charakteryzują się elastycznością i różnorodnością działań, co sprawia, że są atrakcyjnym partnerem zarówno dla samorządów, firm, jak i innych instytucji. Współpraca z nimi pozwala efektywnie realizować misje społeczne i edukacyjne oraz docierać do różnych grup.
2. **Z firmami** – partnerstwo z sektorem biznesu zostało odnotowane w 22 przypadkach (24% wskazań). Firmy często wspierają programy stypendialne, oferując nie tylko wsparcie finansowe, lecz także mentoring, praktyki czy zasoby technologiczne. Tego rodzaju współpraca wzmacnia społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR) i jest ważna w kontekście ESG¹², umożliwiając budowanie trwałych relacji między sektorem prywatnym a społeczeństwem.

¹² CSR (ang. *Corporate Social Responsibility*) to inaczej społeczna odpowiedzialność biznesu. ESG to akronim od angielskich słów *environmental* (środowisko), *social* (społeczeństwo) i *governance* (ład korporacyjny). Termin ten oznacza trzy główne obszary działania firm, organizacji i inwestorów, w ramach których powinny one kierować się zasadami zrównoważonego rozwoju i stosować odpowiedzialne praktyki biznesowe z poszanowaniem szeroko rozumianego interesu poszczególnych interesariuszy. ESG jest kontynuacją społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR). W ostatnich latach zyskał popularność ze względu na liczne regulacje dotyczące zrównoważonego rozwoju (w tym na poziomie UE), używającego tego określenia do opisanie mierzalnych wymogów i parametrów oraz analitycznego ujęcia tej zróżnicowanej dziedziny. Podstawą ESG są m.in.: 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ 2030, inicjatywa ONZ Global Compact, Wytoczne ONZ dotyczące biznesu i praw człowieka czy Wytoczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych. Źródło: Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Encyklopedia ESG, hasło: ESG, <https://odpowiedzialnybiznes.pl/hasla-encyklopedii/esg/> (dostęp: 30.12.2024).

- 3. Z innymi podmiotami** – na partnerstwa z podmiotami innymi niż możliwe do wyboru w ankiecie wskazano w 12 przypadkach (13% wskazań). 6 spośród 12 wskazań w kategorii „Inne” dotyczyło współpracy z darczyńcami i ze sponsorami.
- 4. Z uczelniami wyższymi** – współpraca z uczelniami została odnotowana w 9 przypadkach (10% wskazań). Dzięki takim partnerstwom programy stypendialne mogą wspierać studentów i młodych naukowców, a także promować rozwój badań akademickich.
- 5. Ze szkołami** – partnerstwo ze szkołami pojawiło się w 9 przypadkach (10% wskazań). Tego rodzaju współpraca ma na celu wsparcie edukacji młodszych uczniów, rozwój ich talentów oraz wyrównywanie szans edukacyjnych. W dwóch przypadkach doprecyzowano, że są to partnerstwa z zagranicznymi szkołami.
- 6. Z jednostkami samorządu terytorialnego** – współpraca z gminami i powiatami wystąpiła w 7 przypadkach (8% wskazań).
- 7. Z instytucjami rządowymi** – partnerstwa z ministerstwami lub agencjami rządowymi wystąpiły w 7 przypadkach (8% wskazań).

Wojna w Ukrainie

Czy i jak wpłynęła na organizację programów stypendialnych?

- Niewielki wpływ wojny na programy stypendialne – 87% organizacji stwierdziło, że wojna nie wpłynęła na realizację ich programów stypendialnych.
- Dostosowanie programów do wsparcia uchodźców z Ukrainy – 9% organizacji (23 odpowiedzi) wprowadziło zmiany w swoich programach, by dostosować je do potrzeb osób z Ukrainy lub uchodźców.
- Nowe inicjatywy stypendialne – 3 organizacje stworzyły zupełnie nowe programy stypendialne w odpowiedzi na sytuację wojenną.
- Zawieszenie lub opóźnienie działań – żadna z organizacji nie zawiesiła programu stypendialnego na czas nieokreślony, 2 organizacje przesunęły bieżącą edycję lub nabór na późniejszy termin.
- Zmiany w finansowaniu stypendiów – 4 organizacje wskazały na utratę części dotychczasowych źródeł finansowania stypendiów, a 2 zmniejszyły wysokość przyznawanych stypendiów.
- Nawiązanie współpracy z nowymi partnerami – 2 organizacje nawiązały współpracę z nowymi partnerami.

Aspekty finansowe

Budżety społecznych programów stypendialnych

Suma budżetów: 133 731 299,00 zł

To całkowita kwota przeznaczona przez wszystkie te programy na organizację ostatniej edycji programu stypendialnego (wraz z kosztami organizacyjnymi i administracyjnymi).

Średni budżet programu: 545 842,04 zł

Gdybyśmy podzielili wszystkie budżety równo między programy, każdy miałby do dyspozycji właśnie taką kwotę. Średnia jest jednak zawyżona przez kilka programów z bardzo dużymi budżetami.

Mediana budżetu: 62 775,00 zł

Mediana to wartość, która znajduje się w środku listy budżetów po ich uporządkowaniu. Oznacza to, że połowa programów ma budżet niższy niż 62 775,00 zł, a druga połowa – wyższy. Mediana lepiej pokazuje, ile środków ma typowy program stypendialny.

Minimalny budżet: 2000 zł

Najmniejszy budżet zgłoszony w badaniu.

Maksymalny budżet: 12 000 000 zł

Największy budżet zgłoszony w badaniu.

Podane tutaj wyliczenia bazują na danych od 245 podmiotów – tyle organizacji podało nam dane o swoim budżecie dotyczącym ostatniej edycji programu stypendialnego (wraz z kosztami organizacyjnymi i administracyjnymi).

Co mówią te liczby?

- Typowy program stypendialny dysponuje stosunkowo umiarkowanym budżetem (około 63 000 zł).
- Kilka programów dysponuje ogromnymi środkami (milion złotych lub więcej), co podnosi średnią wartość budżetów. Te programy często działają na poziomie ogólnopolskim i wspierają setki lub tysiące odbiorców.
- Z jednej strony mamy duże, kompleksowe programy z budżetami sięgającymi milionów złotych, z drugiej – małe inicjatywy lokalne z budżetami na poziomie kilku tysięcy złotych.

Budżet a typ organizacji

- Samorządy to główny gracz w społecznym systemie stypendialnym, dysponujący 61% środków w jego ramach. Jedna edycja typowego programu stypendialnego realizowanego przez samorząd ma budżet 64 500 zł, ale są wśród nich także duże programy z milionowymi budżetami. Najwyższy odnotowany budżet jednej organizacji wyniósł 9 227 900 zł.
- Budżet fundacji i stowarzyszeń stanowi 38% budżetu społecznego systemu stypendialnego. Ich programy są bardzo różnorodne. Typowy budżet jednej edycji programu stypendialnego wynosi 58 350 zł, ale niektóre fundacje realizują wyjątkowo duże programy, co podnosi średnią do 675 530 zł. Najwyższy odnotowany budżet jednej organizacji wyniósł 12 000 000 zł.

Podsumowanie danych dotyczących budżetów w podziale na typ organizacji

Typ organizacji	Suma budżetów badanych organizacji	% udziału finansowego w społecznym systemie stypendialnym	Typowy budżet jednej edycji programu stypendialnego* – mediana	Średni budżet jednej edycji programu stypendialnego*
Samorządy (164 podmioty)	81 706 917 zł	61%	64 500 zł	498 213 zł
Fundacje i stowarzyszenia (75 podmiotów)	50 664 732 zł	38%	58 350 zł	675 530 zł

*Wraz z kosztami organizacyjnymi i administracyjnymi.

Liczba rat

- Wypłacanie stypendiów w jednej racie było najczęściej wskazywaną opcją przez badanych.
- Długoterminowe programy stypendialne (60 rat lub więcej) występują głównie w przypadku stypendiów dla doktorantów, naukowców i absolwentów studiów.
- Roczne podziały na 10–12 rat są częstym wyborem dla uczniów i studentów, co odpowiada cyklowi roku szkolnego lub akademickiego.

Wartość wsparcia

Wysokość stypendium: równa dla wszystkich czy różna?

- Przewaga stypendiów o równej wysokości – nieznaczna większość programów stypendialnych (57%) przyznaje stypendia o jednakowej wysokości.
- Elastyczność w wysokości stypendiów – 43% organizacji stosuje zróżnicowaną wysokość stypendiów.

Forma określania wysokości stypendium – czy zawsze miesięczna?

- W przypadku programów, w których wypłacane stypendia mają tę samą wysokość, organizacje częściej mają określoną miesięczną wartość stypendiów (65%). W programach ze stypendiami o różnej wysokości, określenie miesięcznej wartości jest mniej powszechne (46%).

- Organizacje z różnymi wysokościami stypendiów częściej nie określają miesięcznej wartości wsparcia (54%) w porównaniu do organizacji z równymi stypendiami (35%).

Miesięczna wysokość wsparcia

- Średnia wartość miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty (uśredniając dane z wszystkich grup) wynosi 2268 zł, a mediana – 1316 zł. **Jeżeli jednak przyjrzymy się tylko programom stypendialnym dla uczniów i studentów – a więc najliczniejszej puli programów – średnia wartość miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty wyniesie 790 zł, a mediana – 453 zł.**

Podsumowanie danych dotyczących miesięcznej wysokości wsparcia dla jednego stypendysty

Grupa	Mediana miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty	Najniższa kwota miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty	Najwyższa kwota miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty
Uczniowie szkół podstawowych (52 wskazania)	300 zł	50 zł	6000 zł
Uczniowie szkół ponadpodstawowych (64 wskazania)	360 zł	112 zł	6000 zł
Studenci (50 wskazań)	700 zł	200 zł	6000 zł
Absolwenci studiów (5 wskazań)	1800 zł	280 zł	8425 zł
Doktoranci (6 wskazań)	1850 zł	650 zł	9805 zł
Naukowcy (3 wskazania)	3500 zł	2500 zł	14 000 zł

Wyjaśniamy!

Z uwagi na to, że nie wszystkie programy – jak już pokazaliśmy wcześniej – operują wartością miesięcznego wsparcia, w tej sekcji dotyczącej średniej miesięcznej wartości (wysokości) wsparcia stypendialnego, na jakie mogli liczyć laureaci stypendiów, bazujemy tylko na danych od organizacji, które w swoich programach stosują tę wartość. W przypadku tych programów, których stypendia mają różną wysokość, obliczaliśmy średnią z najniższej i najwyższej wysokości miesięcznego wsparcia, na jakie mogli liczyć ich stypendyści.

Całkowita wartość wsparcia dla jednego stypendysty

- Trend wzrostowy: wartość stypendiów rośnie wraz z poziomem edukacji i specjalizacji – od uczniów po naukowców.
- Zróżnicowanie: największe różnice w wartościach występują w grupach studentów, absolwentów i naukowców.
- Średnia wartość całkowitego wsparcia dla jednego stypendysty (uśredniając dane z wszystkich grup) wynosi 19 489 zł, a mediana – 2500 zł. **Jeżeli jednak przyjrzymy się tylko programom stypendialnym skierowanym do uczniów i studentów, średnia wartość całkowitego wsparcia wyniesie 6450 zł, a mediana – 2500 zł.**

Podsumowanie danych dotyczących całkowitej wartości wsparcia dla jednego stypendysty

Grupa	Mediana całkowitego wsparcia dla jednego stypendysty	Średnia wartość całkowitego wsparcia dla jednego stypendysty	Najniższa kwota całkowitego wsparcia dla jednego stypendysty	Najwyższa kwota całkowitego wsparcia dla jednego stypendysty
Uczniowie szkół podstawowych (105 wskazań)	1100 zł	2181 zł	118 zł	28 000 zł
Uczniowie szkół ponadpodstawowych (126 wskazań)	2000 zł	6897 zł	200 zł	198 600 zł
Studenci (88 wskazań)	4410 zł	10 275 zł	300 zł	125 000 zł
Absolwenci studiów (14 wskazań)	3996 zł	15 863 zł	600 zł	92 178 zł
Doktoranci (11 wskazań)	12 500 zł	30 320 zł	4650 zł	128 552 zł
Naukowcy (5 wskazań)	34 000 zł	51 400 zł	15 000 zł	140 000 zł

Wyjaśniamy!

W 254 ankietach, które przeanalizowaliśmy, respondenci podali informacje o wysokości wsparcia dla 349 grup odbiorców ich stypendiów. W przypadku tego pytania w jednej ankiecie mogły pojawić się dane o więcej niż jednym programie i jego grupie/grupach docelowych.

Typ organizacji a wartość całkowitego wsparcia

- Fundacje i stowarzyszenia oferują najwyższe średnie wsparcie finansowe w większości grup, zwłaszcza dla studentów, absolwentów, doktorantów i naukowców.
- Samorządy oferują umiarkowane lub niskie wsparcie finansowe, koncentrując się głównie na lokalnych potrzebach edukacyjnych oraz wsparciu dla innych grup, takich jak sportowcy czy artyści.

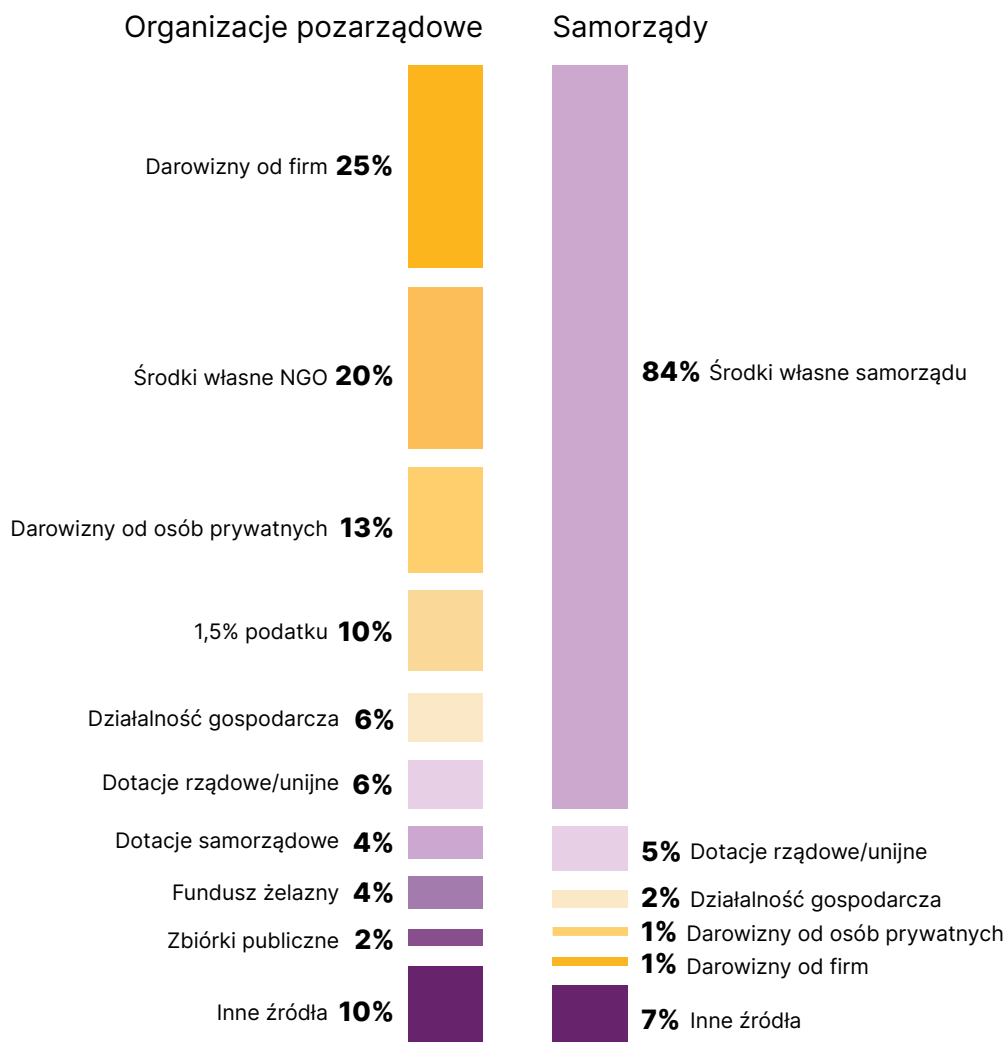
Podsumowanie danych dotyczących całkowitej wartości wsparcia dla jednego stypendysty w podziale na typ organizacji

Grupa	Fundacje i stowarzyszenia	Samorządy	Różnica
	Średnia wartość całkowitego wsparcia dla jednego stypendysty		
Uczniowie szkół podstawowych	1918 zł	2235 zł	317 zł
Uczniowie szkół ponadpodstawowych	8725 zł	5009 zł	3716 zł
Studenci	12 237 zł	9172 zł	3065 zł
Absolwenci studiów	51 976 zł	4212 zł	47 764 zł
Doktoranci	36 002 zł	5850 zł	30 153 zł
Naukowcy	54 250 zł	0 zł	54 250 zł

Źródła finansowania

- NGO charakteryzują się znacznie większym zróżnicowaniem w strukturze budżetów niż samorządy.
- 58% organizacji pozarządowych jest zależnych od pojedynczych źródeł, takich jak dotacje rządowe lub darowizny.
- Samorządy mają bardzo podobny do siebie podział budżetu – u większości (92%) z nich dominują środki własne (stanowiąc 99% budżetu), a jeżeli pojawiają się inne źródła, są to dotacje rządowe i unijne (11 przypadków).
- Zbiórki publiczne i fundusze żelazne są potencjalnymi obszarami do dalszego rozwijania jako źródła wsparcia i dywersyfikacji finansowania dla programów stypendialnych.

Porównanie budżetów przeciętnej organizacji pozarządowej i samorządu

Wykres przedstawia strukturę budżetu „przeciętnej” organizacji pozarządowej (NGO) i samorządu, bazując na uśrednionych danych dla danego typu organizatora programu stypendialnego. Wartości na wykresie przedstawiają procentowy udział poszczególnych źródeł w budżecie.

NGO:

- Duży udział darowizn od firm (25%) i osób prywatnych (13%).
- Znaczne zróżnicowanie źródeł, w tym środki z 1,5% podatku (10%) i działalności gospodarczej (6%).
- Fundusz żelazny i inne źródła odgrywają mniejszą rolę.

Samorzady:

- Dominacja środków samorządowych (własnych) (84%) oraz dotacji rządowych/unijnych (5%).
- Minimalny udział pozostałych źródeł (np. darowizn).

Źródła finansowania a typ organizacji

Organizacje pozarządowe (79 odpowiedzi)

- 58% stowarzyszeń i fundacji (czyli 46 organizacji) opiera co najmniej 85% swoich dochodów na jednym źródle.
- 32 organizacje (41%) mają zróżnicowane źródła przychodów, tj. takie, które bazują na minimum trzech różnych źródłach przychodu.
- Dotacje/środki własne organizacji pozarządowych, środki pochodzące z działalności gospodarczej, dotacje administracji rządowej lub środki unijne, darowizny/środki własne firm, fundusz żelazny – jeżeli zostały wskazane, są często jedynym i głównym źródłem finansowania.
- Najczęściej wskazywane źródła to: darowizny/środki własne firm (40 wskazań), darowizny osób prywatnych (38 wskazań), środki pochodzące z 1,5% podatku (35 wskazań).
- Najrzadziej wskazywane źródła to: dotacje administracji rządowej lub środki unijne (5 wskazań), fundusz żelazny (6 wskazań), środki pochodzące z działalności gospodarczej (7 wskazań).

Samorządy (165 odpowiedzi)

- 99% samorządów wskazało na środki własne samorządu terytorialnego jako źródło ich budżetu. W 92% przypadków było to jedyne i główne źródło finansowania.
- W 16 przypadkach źródła były zdywersyfikowane i obejmowały chociaż jedno inne źródło niż środki własne samorządu. W 11 przypadkach były to dotacje administracji rządowej lub środki unijne (zazwyczaj stanowiły ponad 90% budżetu), w dwóch przypadkach – darowizny/środki własne firm (stanowiące 90% i 50% budżetu), w jednym – darowizny osób prywatnych (50% budżetu) i także w jednym przypadku – dotacje/środki własne organizacji pozarządowych (10% budżetu).

Dodatkowe uwagi organizatorów stypendialnych

Kilkunastu organizatorów programów stypendialnych wzbogaciło swoje odpowiedzi w ankiecie internetowej o obszerne komentarze, dzieląc się szczegółami na temat bieżących zmian, popularności oraz promocji swoich inicjatyw. Ich dodatkowe uwagi i interesujące historie nie tylko uzupełniają dane ilościowe, lecz także wnoszą pogłębioną perspektywę, ukazując specyfikę społecznych programów stypendialnych.

Analiza zgromadzonych danych z badań i wniosków wskazuje na kilka kluczowych obszarów, które warto uwzględnić w przyszłych edycjach badania oraz przy interpretacji wyników raportu:

- 1. Specyfika programów.** Istnieją programy stypendialne o zróżnicowanych wewnętrznie zasadach finansowania, czasie trwania edycji oraz kryteriach przyznawania stypendium, co utrudnia odpowiedzi na zamknięte pytania kwestionariusza. Choć są to rzadkie przypadki, warto podkreślić fakt, że niejednorodny system stypendialny uniemożliwia stworzenie kwestionariusza pytań zamkniętych, uwzględniającego w pełni mozaikę społecznych programów stypendialnych. Dlatego też połączenie trzech metod badawczych oraz wdrożenie pytań otwartych i miejsc na dodatkowe komentarze w kwestionariuszu ankiety online pozwoliło nam w tym raporcie na pokazanie złożonej, odpowiadającej rzeczywistości mapy stypendiów społecznych w Polsce.
- 2. Dostęp do wiedzy i niepełna transparentność danych.** Dane finansowe należą do szczególnie wrażliwych informacji. Nie wszystkie osoby wypełniające ankietę mają wiedzę lub narzędzia do tego, by precyzyjnie określić koszty obsługi stypendiów. Niektórzy respondenci reprezentujący programy finansowane z różnych źródeł (np. samorządowych, unijnych, państwowych) podkreślali także trudność określenia procentowego udziału każdego źródła. Wynika to m.in. z braku dostępu do tego typu informacji, niskiej transparentności finansowej w niektórych instytucjach, a także ze skomplikowanej struktury finansowania działań: badane programy stypendialne bywają częścią większej całości pod względem finansowania i zarządzania.

Analiza dyskusji grupowych

O uczestnikach wywiadów grupowych

W badaniu jakościowym uczestniczyło 21 osób reprezentujących 17 różnorodnych organizacji i programów stypendialnych. Spotkaliśmy się z koordynatorami i koordynatorkami, członkami i członkiniami zarządów, a także fundatorami i fundatorkami programów stypendialnych. Część z nich w przeszłości była laureatami programów stypendialnych, w których obecnie pracują. Osoby te tworzą inicjatywy stypendialne o zróżnicowanym charakterze dotyczącym:

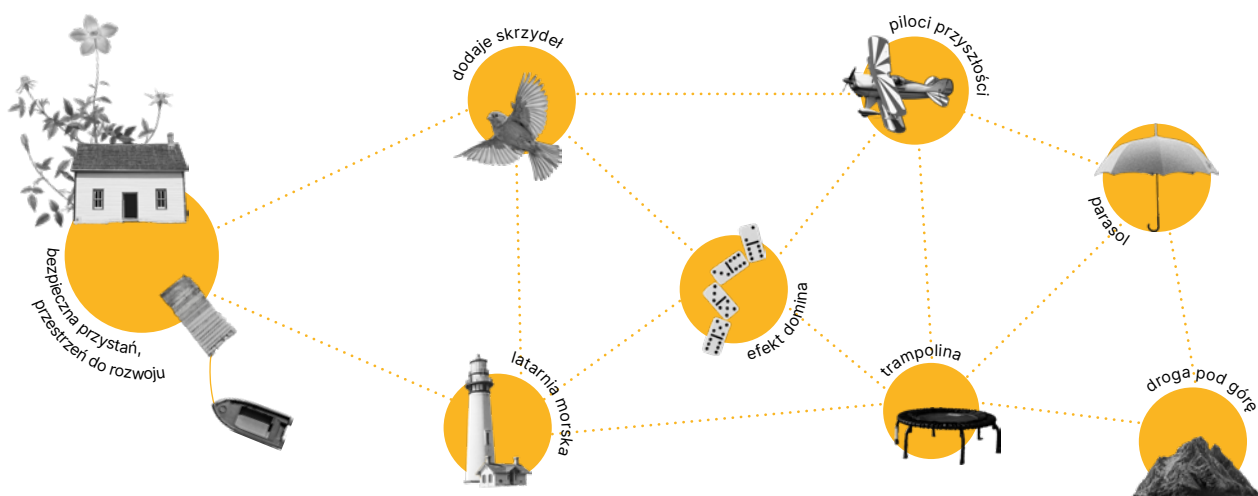
- skali (od lokalnej po ogólnopolską i międzynarodową),
- doświadczenia (od nowo powstałych po wieloletnie programy),
- form wsparcia (finansowych i pozafinansowych),
- liczby przyznawanych corocznie stypendiów (od kilku do kilkuset) oraz
- grupy odbiorców (od dzieci i młodzieży po dorosłych uzdolnionych artystycznie, sportowo i naukowo).

Dla części organizacji prowadzenie inicjatyw stypendialnych jest rdzeniem ich działań, kluczową misją, inni zaś realizują programy stypendialne niejako przy okazji innych działań, jako jeden z wielu sposobów realizacji celów organizacji. Dążyliśmy do tego, by w wywiadach grupowych odtworzyć obraz zbliżony do niejednorodnego, bogatego świata społecznych systemów stypendialnych, który pokazujemy w badaniu ilościowym. Rozmawialiśmy zaś, by zapewnić większą spójność grupową i wzajemne porozumienie podczas wywiadów, wyłącznie z osobami pracującymi w fundacjach i stowarzyszeniach oraz jednostkach samorządu terytorialnego. Te dwie grupy instytucji łącznie stanowią w świetle analizy danych ilościowych aż 86–95% wszystkich organizatorów społecznych programów stypendialnych w Polsce.

Czym są stypendia dla ich organizatorów? Skojarzenia z polskim programem stypendialnym

Metafory stypendiów

Stypendia dla badanych przedstawiciele i przedstawicielki organizacji stypendialnych **to przede wszystkim przestrzeń do rozwoju, bezpieczna przystań dająca możliwość skupienia się na własnych aspiracjach, pasjach i edukacji.** Jeden z rozmówców użył metafory parasola, który „buduje ochronę, bezpieczne, cieplarniane warunki do tworzenia” (FGI1). Stypendia są także „drogą czasem pod górę, ale z nagrodą na końcu” (FGI1) oraz narzędziem, które „dodaje skrzydeł” młodym ludziom, pozwalając im osiągać ambitne cele i rozwijać talenty (FGI1). Otrzymanie stypendium jest trampoliną – ku nowym możliwościom. Nie zawsze jest to łatwa ścieżka – zarówno z perspektywy kandydujących osób, stypendystów, jak i samych organizatorów programów stypendialnych – lecz w przekonaniu badanych warto po nią sięgać. Innymi słowy, warto włożyć wysiłek w realizację stypendiów. Jedna z osób porównała stypendia do latarni morskiej, która wskazuje właściwy kierunek, „oświeśla przyszłość i wyprowadza z manowców” (FGI2). Z kolei inny rozmówca podkreślił, że stypendia tworzą przestrzeń, w której „dzieciaki same są pilotami swojej przyszłości”, a więc sukces zależy od nich samych (FGI2). W tej grupie skojarzeń program stypendialny to zatem inspiracja i pomoc w kształtowaniu przyszłości młodych ludzi w zgodzie z celami i wartościami organizacji stypendialnych. Część organizatorów wierzy, że stypendium powoduje „efekt domina, który prowadzi do lepszej przyszłości” (FGI1).

Wizualizacja skojarzeń z polskimi programami stypendialnymi.

Stypendia jako system niedoskonały

Choć stypendia bywają narzędziem zmiany, wielu rozmówców podkreślało ich ograniczenia systemowe. **Badani organizatorzy mają poczucie, że w Polsce brak jest „systemu stypendialnego w rozumieniu przemyślanego i spójnego systemu działania, który jest przenoszony, funkcjonuje w sposób przejrzysty i dostępny dla wszystkich”** (FGI3). Uczestnicy podkreślali wyspowość, niedofinansowanie i rozproszenie programów stypendialnych. Dla niektórych z nich mimo zajmowania się programem stypendialnym stypendia w Polsce nie budzą określonych skojarzeń. Są niekiedy postrzegane jako inicjatywy niszowe, realizowane dzięki oddolnym wysiłkom indywidualnych osób. Jak zauważył jeden z rozmówców:

„Nie mamy systemu stypendialnego, ale są wyspy ludzi dobrej woli” (FGI3).

Mimo niedoskonałości systemu stypendiów sami organizatorzy aspirują do realizacji ambitnych, istotnych celów społecznych, dbając o jak najlepsze warunki do rozwoju stypendystów i stypendystek. Jak inspirująco podkreślała jedna z uczestniczek wywiadu: „Zawsze jest za mało pieniędzy, zawsze za mało ludzi, ale... świat stypendiów, zwłaszcza tych naszych, to jest świat, gdzie się uważa, że marzenie może cię ponieść, można zawiesić paskudne prawa gry, można stworzyć inne warunki gry” (FGI2). Organizatorzy podkreślali trudności związane z pozyskiwaniem funduszy. „Nasze programy są biedne. Chciałabym dawać więcej, ale brak jest środków” – mówiła jedna z rozmówczyń (FGI3). Problemy związane z opodatkowaniem stypendiów również były poruszane – koordynatorzy preferują, by pieniądze w całości trafiały do stypendystów, a nie były obciążone dodatkowymi kosztami (FGI3).

Przedstawiciele organizacji pozarządowych krytykowali poszczególne elementy systemu stypendiów realizowanego ze środków publicznych. W ocenie rozmówców szczególnie nieskuteczny jest uczelniany system stypendiów socjalnych, określany przez nich jako przykład polityki publicznej, która „nie spełnia swojego zadania”, ponieważ przyznawana pomoc finansowa jest niewystarczająca do przeżycia w miastach studenckich i przekazywana z opóźnieniem. Uniemożliwia to młodym osobom w trudnej sytuacji korzystanie ze wsparcia (FGI3).

Organizatorzy programów stypendialnych wyrażają krytyczne opinie o działaniach, które zbyt często koncentrują się na autopromocji darczyńców zamiast na realnym wsparciu stypendystów. „Trochę masówka, trochę gra pod publiczność. Bardzo często stypendia są wykorzystywane nie po to, żeby wesprzeć faktycznie stypendystę, tylko po to, by darczyńca mógł się pokazać w mediach” (FGI3). Zwracają uwagę na ryzyko braku indywidualnego podejścia i sprowadzanie stypendystów do roli statystyk czy narzędzi marketingowych, co prowadzi do sytuacji, w których laureaci mogą czuć się niekomfortowo. „Byłem kiedyś na przerażającej konferencji, gdzie był pan prezes i na scenę była zapraszana kolejna stypendystka. Rąsia, zdjęcie, rąsia, zdjęcie. Było czuć, że osoby na scenie nie czują się komfortowo” (FGI3).

Wieloletnie doświadczenie współpracy z organizatorami programów stypendialnych w Polsce i analiza ich narracji z badania wskazuje jednoznacznie, że mamy do czynienia z rozbieżnościami, jeśli chodzi o wiedzę na temat stypendiów, świadomość istnienia dobrych praktyk w tym obszarze. Wynika to z wielu przyczyn: braku zasobów, motywacji, by pogłębiać relacje między organizacjami, działania w swoistych niszach, a także z wymiany pokoleniowej i niewystarczającej wymiany wiedzy w organizacjach, przez co

uprzednie doświadczenia współpracy mogą zostać zapomniane. Nieustannie aktualna jest zatem potrzeba działań na rzecz sieciowania organizacji, co podkreślali wszyscy uczestnicy i uczestniczki wywiadów i o czym piszemy bardziej szczegółowo w części „[Sieciowanie organizatorów społecznych programów stypendialnych w Polsce – ocena i potencjał programu Moje Stypendium](#)”.

Stypendia jako wsparcie (nie tylko) finansowe

Choć najczęściej w Polsce stypendia są realizowane przez wsparcie finansowe i tak kojarzą się większości osób, istnieje pewna liczba organizacji, która rozwija pozafinansowe formy wsparcia. Jeden z uczestników wywiadu opisał stypendia jako „garniec, do którego dorzuca się nie tylko pieniądze, ale także rozwój, wsparcie, edukację i rozmowę” (FGI1). Coraz częściej programy stypendialne są przestrzenią, gdzie buduje się więzi, a stypendyści mogą liczyć na kompleksowe wsparcie. A przynajmniej organizatorzy aspirują do kreowania takich przestrzeni: „Zawsze dbamy o miłe, drobne rzeczy, które budują społeczność, czyli nie tylko pieniądze, ale też inne składniki” (FGI1).

Podsumowując, organizatorzy programów stypendialnych mają różnorodne skojarzenia związane ze stypendiami – od metafor bezpiecznych przystani i latarni morskich, przez krytyczne uwagi dotyczące systemowych braków, po refleksje na temat roli stypendiów w rozwoju młodzieży. Choć wiele uwagi poświęcono ich niedoskonałościom, wybrzmiewa także przekonanie, że stypendia mogą być istotnym narzędziem wsparcia i budowania lepszej przyszłości.

Znaczenie społecznego systemu stypendialnego w Polsce

Cel stypendiów

Stypendia w Polsce pełnią różnorodne funkcje, a ich cele i kryteria często odzwierciedlają specyficzne potrzeby odbiorców i priorytety organizacji. Z jednej strony stypendia mają na celu wyrównanie szans edukacyjnych, szczególnie dla młodych ludzi z mniejszych miejscowości lub mniej uprzywilejowanych środowisk, umożliwiając im rozwój i pokonanie barier związanych z finansowaniem edukacji. Jak zauważa uczestniczka wywiadu, programy takie mają ułatwiać młodym osobom zrobienie „ogromnego kroku”, którym jest przeprowadzka do miasta i adaptacja do nowych wymagań edukacyjnych: „Dajemy na pierwszy rok studiów, żeby mogli skupić się na nauce. Chcemy, żeby stypendyści byli sprawczy, żeby sobie poszukali sposobu na następne lata finansowania. Stypendium to trampolina” (FGI1). Badani organizatorzy nadal, podobnie jak podczas pierwszych analiz społecznych programów stypendialnych w pierwszej dekadzie XXI wieku, odczuwają zatem potrzebę realizacji celu, którym jest wyrównywanie szans edukacyjnych. Jak zauważa uczestniczka wywiadu: „Jestem za tym, żeby wspierać talenty, ale nie możemy zaniedbać masy krytycznej dobrze wykształconych ludzi” (FGI3).

Niektóre programy koncentrują się na wyszukiwaniu i wspieraniu wybitnych talentów, umożliwiając jednostkom osiągnięcie wybitnych wyników. Niektóre organizacje próbują

wypełniać luki pozostawione przez polityki publiczne, szukając zaniedbanych obszarów, w których ich działania mogą przynieść największe korzyści.

Te dwa wiodące podejścia do roli programów stypendialnych (wspieranie talentów osób zdolnych oraz wyrównywanie szans edukacyjnych osób z mniejszymi szansami) są także odzwierciedlone w badaniu ankietowym, o czym piszemy szerzej w części drugiej raportu.

Sposób wsparcia

Indywidualne podejście a masowy zasięg

Część organizacji podkreśla znaczenie indywidualnego podejścia w pracy ze stypendystami. „Każda osoba jest diagnozowana indywidualnie, staramy się dopasować pomoc do jej konkretnych potrzeb” (FGI3). Taka strategia pozwala na bardziej precyzyjne wsparcie, ale ogranicza zasięg programów, które działają na małą skalę. Z kolei w większych inicjatywach trudniej zachować personalizację, co prowadzi do problemów z identyfikowaniem potencjału kandydujących osób. Jak wskazuje badany,

„czasami osobom, które by potrzebowały i mogły się zgłosić, wydaje się, że nie są wystarczająco dobre. My jesteśmy po to, żeby ten blask wydobyć” (FGI2).

Formy wsparcia i ich znaczenie

Oprócz wsparcia finansowego stypendia często oferują dodatkowe możliwości rozwoju, takie jak warsztaty, obozy edukacyjne czy konsultacje. Jak wiemy z poprzednich części raportu, społeczne programy stypendialne opierają się przede wszystkim na wsparciu finansowym, mniejszością zaś (32%) są inne formy wsparcia, w których organizatorzy dostosowują swoją ofertę do indywidualnych potrzeb stypendystów, pokrywając m.in. koszty podróży, zakupu sprzętu czy materiałów edukacyjnych, a także zapewniając profesjonalny mentoring lub tutoring.

W świetle wypowiedzi uczestników wywiadów wsparcie pozafinansowe ma większe znaczenie niż same środki pieniężne. „Spotkanie nowych ludzi i doświadczenie... to jest dla nich najcenniejsze” (FGI1). Podkreśla się również konieczność angażowania odbiorców w działania na rzecz społeczności, np. realizację autorskich projektów, co wzmacnia ich poczucie sprawczości i odpowiedzialności (FGI1). Z perspektywy samych organizatorów zapewnienie dodatkowych elementów wsparcia (np. mentoringu, warsztatów, obozów) umożliwia zobaczenie na własne oczy efektów swojej pracy, uwiarygodnienie prowadzonych działań przed sponsorami oraz pogłębienie relacji ze stypendystami. Można zatem powiedzieć, że w wielu przypadkach jest to podwójna korzyść.

Brak systemowego podejścia

Mimo licznych inicjatyw, jak wskazaliśmy na początku, wielu uczestników zwraca uwagę na brak spójnego systemu stypendialnego w Polsce. „Są stypendia, ale nie ma systemu” (FGI3). Programy często działają niezależnie, co skutkuje brakiem koordynacji i trudnościami w dotarciu do najbardziej potrzebujących. Jak wspomina jeden z rozmówców: „Nie zawsze gmina ma taki fundusz stypendialny, który by spełniał potrzeby, więc to jest takie poszukiwanie, skakanie po różnych organizacjach, po różnych podmiotach” (FGI3). Dodatkowo kryteria przyznawania stypendiów bywają zróżnicowane – od wsparcia socjalnego po uznanie dla osiągnięć – co nie zawsze odpowiada rzeczywistym potrzebom osób chcących wziąć udział w programach. Stypendia są więc narzędziem

umożliwiającym młodym ludziom „sięganie po więcej” (FGI1), ale wymagają bardziej strategicznego podejścia.

Odbiorcy stypendiów – stypendyści

W Polsce programy stypendialne są skierowane głównie do młodych ludzi – uczniów i studentów. Odbiorcami stypendiów są – z nielicznymi wyjątkami – osoby, które w różny sposób wyróżniają się w nauce, twórczości artystycznej lub sporcie. Stypendia mają na celu nie tylko wyrównywanie szans edukacyjnych, lecz także rozwój umiejętności, wspieranie pasji, a nawet wspomaganie osób w trudnej sytuacji życiowej. Sami organizatorzy dostrzegają jednak luki w systemie wsparcia.

Kim jest „klasyczny” stypendysta?

W polskich programach stypendialnych niejednokrotnie pojawia się **obraz „klasycznego” stypendysty, którym jest uczeń lub student, często z rodzin o niższych dochodach, wykazujący się szczególnymi osiągnięciami**. Stypendia są przyznawane na podstawie kryteriów dochodowych, a także osiągnięć w nauce, sporcie, sztuce lub działalności społecznej. Wiele fundacji oraz programów samorządowych bazuje na tych dwóch głównych kryteriach: statusie materialnym oraz osiągnięciach w dziedzinach takich jak nauki ścisłe, sztuka czy aktywność społeczna (FGI1). Programy stypendialne często koncentrują się na dzieciach i młodzieży, od uczniów klasy IV szkół podstawowych po młodych dorosłych na studiach.

Stypendia są często przyznawane także artystom niezależnie od wieku, by ułatwić im możliwość rozwijania twórczości, jak w przypadku programów wspierających „rozwoju twórczego artystów, np. poprzez kursy mistrzowskie, rezydencje czy zakup sprzętu” (FGI1). W tym przypadku odbiorcami mogą być również osoby dorosłe, które rozwijają swoją karierę artystyczną.

Stypendia dla dorosłych?

Choć programy stypendialne koncentrują się głównie na młodzieży, dostrzegalny jest również trend wsparcia osób dorosłych, zwłaszcza jeśli chodzi o rozwój zawodowy artystów. W ramach programów takich jak stypendia twórcze zdarza się, że osoby dorosłe (nawet powyżej 30. roku życia) mogą otrzymać wsparcie na dalszy rozwój swoich pasji i umiejętności artystycznych (FGI1). Sugeruje to potrzebę istnienia takich programów dla dorosłych, którzy chcą kontynuować rozwój niezależnie od wieku. Takie podejście mogłoby zapobiegać marginalizacji starszych osób, umożliwiając im dalszą aktywność zawodową i osobistą. Jednocześnie organizatorzy przyznają, że programy stypendialne są rodzajem kształtowania postaw, pokazywaniem określonej drogi życiowej. W takim ujęciu przyznawanie stypendiów osobom po studiach wydaje im się zmarnowanym potencjałem. Zwłaszcza w programach, w których kontakt stypendystów z organizatorem jest regularny, oparty na dodatkowych zajęciach, spotkaniach, szkoleniach, organizatorzy zakładają, że dorosłe osoby, które „mają swoje życie”, nie angażowałyby się w pełni w program stypendialny. Niektóre organizacje czują także, że osobom o większym doświadczeniu życiowym nie byłyby w stanie zapewnić adekwatnej, dopasowanej do nich pomocy. Dla absolwentów studiów organizatorzy proponują wsparcie mentoringowe bądź uczestnictwo w programach stażowych i rozwojowych, m.in. w ramach programu Erasmus+.

Stypendia dla dzieci?

Stypendia skierowane do dzieci poniżej 13. roku życia, zwłaszcza te wspierające uczniów z małych miejscowości w przejściu do szkół średnich w większych miastach, są w Polsce niezwykle rzadkie. Programy stypendialne nie obejmują zatem szerokiego kręgu najmłodszych uczniów, zwłaszcza tych z mniej uprzywilejowanych rodzin lub o wybitnych zdolnościach, którzy nie mają dostępu do dodatkowych zajęć pozalekcyjnych, wyjazdów edukacyjnych czy kursów rozwojowych. W efekcie dzieci te często nie mają szans na rozwinięcie swojego pełnego potencjału. Tego typu programy mogłyby być zaś częścią odpowiedzią na odczuwalne od wczesnego etapu rozwoju dziecka nierówności społeczne i edukacyjne w Polsce. Wymagałyby jednak odpowiedniego przygotowania organizacji specjalizujących się w ocenie potencjału, talentów i rozumieniu potrzeb najmłodszych.

Stypendia dla pasjonatów różnych dziedzin

Stypendia są również przyznawane osobom z pasjami niezależnie od tego, czy są to osiągnięcia sportowe, naukowe, artystyczne, czy wolontariackie. Jednym z przykładów może być sytuacja, w której młody fryzjer, pasjonat swojego zawodu, otrzymuje stypendium, by móc rozwijać swoje umiejętności i uczestniczyć w warsztatach (FGI2). Programy stypendialne dla młodych ludzi obejmują także tych, którzy wykazują się aktywnością społeczną taką jak wolontariat czy angażują się w działania na rzecz lokalnej społeczności (FGI3). Jak wiemy z poprzednich części raportu, kryterium działalności społecznej i wolontariatu zastosowało 46 badanych organizacji (18%).

Mniejszości narodowe

W badaniu pytaliśmy także o włączanie mniejszości narodowych w programy stypendialne w Polsce. W ramach programów stypendialnych podejmowano różnorodne inicjatywy skierowane do osób z Ukrainy i Białorusi. Jak wskazali badani, młodzież ukraińska mogła korzystać z programów adresowanych do niej: „Od dwóch lat również przyznajemy stypendium młodzieży ukraińskiej. Tylko mamy dla niej inne kryteria. Nie możemy się posługiwać tymi samymi narzędziami, jeżeli chodzi o cenę spełnienia tych warunków” (FGI1).

Organizatorzy wprowadzili ułatwienia, takie jak formularze rekrutacyjne w języku ukraińskim czy specjalny nabór: „Była rekrutacja, cała strona i zakładka w języku ukraińskim. Oni mogli aplikować do naszych polskich szkół, mogli do tej szkoły ukraińskiej aplikować” (FGI2). Mimo to bariery językowe i wymogi formalne ograniczały dostępność programów: „Problem dokumentowania osiągnięć, bo okoliczności sprawiają, że te osoby mogą nie mieć po prostu udokumentowanych osiągnięć” (FGI3).

Działania skierowane wyłącznie do uchodźców często budziły napięcia wśród polskich uczniów: „Zaczęliśmy robić atrakcje, włączaliśmy polskie dzieci, bo to rodziło konflikty, że przyszliśmy, zrobiliśmy imprezę i do widzenia, a te dzieciaki tam zostawały i jeszcze gorzej było” (FGI2). Obawy przed eskalacją takich napięć skłoniły niektóre organizacje do rezygnacji z odrębnych programów: „Bardzo się baliśmy, że Polacy bardzo się zdenerwują z tego powodu i wycofaliśmy się z tego programu” (FGI2).

Odzwierciedla to zmieniający się stosunek Polek i Polaków do udzielania pomocy uchodźcom. Według sondaży CBOS poparcie Polek i Polaków dla przyjmowania ukraińskich uchodźców spadło do 53%, co jest najniższym wynikiem od początku rosyjskiej inwazji w lutym 2022 roku (wówczas wynosiło 94%). Jednocześnie wzrósł odsetek przeciwników takiej pomocy, osiągając obecnie 40% (wobec 3% w marcu 2022 roku) ([CBOS, 2024](#)).

Programy specjalne były też trudne w utrzymaniu z powodu problemów logistycznych: „Mieliśmy taki dodatkowy program stypendiów dla zdolnych dzieci z Ukrainy, właśnie dzieci uchodźców. (...) Nasze doświadczenie z tym programem stypendialnym było takie, że cały czas mieliśmy poczucie, że kompletnie nie mamy kontroli nad tymi stypendystami, nad tymi środkami przekazanymi” (FG11).

W wywiadach podkreślano potrzebę działań integracyjnych, uwzględniających jednocześnie potrzeby wszystkich uczestników: „Chcieliśmy w ten sposób pokazać im, że chcemy ich włączyć w tę wspólnotę i we wszystkie działania, które organizujemy, to są zapraszani również rodzice tych dzieciaków” (FG11).

Podsumowanie: luki w dostępie do stypendiów

Podsumowując, grupa odbiorców stypendiów w Polsce jest duża i zróżnicowana, obejmuje młodzież, artystów, pasjonatów różnych dziedzin, sportowców. Programy stypendialne często koncentrują się na wspieraniu osób wybitnych lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ale istnieją luki, takie jak brak stypendiów dla najmłodszych dzieci czy dorosłych powyżej 30. roku życia. Programy stypendialne – z nielicznymi wyjątkami – nie obejmują znaczącego kręgu uczniów (z klas I–III szkół podstawowych), a także osób dorosłych, niezwiązanych z formalnym systemem edukacji (niebędących studentami bądź doktorantami).

W ostatnich latach, szczególnie zaś od 2022 roku, społeczne programy stypendialne w Polsce podejmowały różnorodne działania wspierające młodzież z Ukrainy i Białorusi, wprowadzając m.in. ułatwienia rekrutacyjne w języku ukraińskim. Mimo tych wysiłków bariery formalne i językowe nadal ograniczały dostępność wsparcia, a trudności w dokumentowaniu osiągnięć dodatkowo utrudniały udział uchodźców. Wyodrębnione programy skierowane do uchodźców często powodowały napięcia społeczne wśród polskich odbiorców (m.in. uczniów), co skłaniało organizatorów do rezygnacji z takich inicjatyw. Jednocześnie zmieniający się stosunek społeczeństwa do pomocy uchodźcom oraz problemy logistyczne utrudniały długoterminowe utrzymanie tych programów, co wskazywało na potrzebę bardziej integracyjnych działań.

Ponadto pewnym wyzwaniem pozostaje zjawisko „seryjnych stypendystów” oraz trudności z dotarciem do osób, które nie mają odpowiedniego wsparcia w poszukiwaniach stypendiów.

Kryteria stypendialne, sposób wyboru stypendystów

Proces oceny wniosków stypendialnych w programach realizowanych przez polskie organizacje jest wieloaspektowy i różnorodny, odzwierciedlający zarówno formalne kryteria, jak i subiektywne oceny komisji. Szerzej piszemy o tym w ujęciu ilościowym w sekcjach [Kryteria](#) i [Formy selekcji](#). W tej części skupiamy się zaś na odkryciu, co stoi za decyzją o przyjęciu określonych sposobów wyboru kandydatów na stypendium, a także jakie to rodzi dylematy i konsekwencje.

Przede wszystkim **organizatorzy zwracają uwagę na konieczność balansowania między transparentnością procedur a elastycznością w ocenie potencjału kandydatów.**

Wiele organizacji stosuje wystandaryzowane kryteria oceny, które umożliwiają porównywanie aplikacji w uporządkowany sposób. Standardowe elementy, takie jak wypełnienie kwestionariusza online czy uzyskanie określonej liczby punktów w poszczególnych kategoriach, są często kluczowym elementem pierwszego etapu oceny. Jak podkreśliła jedna z badanych osób, dwustopniowe podejście zapewnia efektywność: „Od samego początku mamy dwuetapowe postępowanie, które kwalifikuje. Czyli ktoś najpierw wypełnia kwestionariusz online, który stworzył były stypendysta. To jest fantastyczne” (FGI1).

Jednakże nie wszyscy organizatorzy są przekonani co do wartości takich standardów. Istnieje opinia, że sztywne kryteria nie zawsze oddają pełny obraz kandydata:

„Co powie komuś, że od jednego do dziesięciu punktów dostał siedem w kryterium organizacyjnym? To odbiorcy, czyli potencjalni beneficjenci, oczekują właśnie tego, żeby takie kryteria oceny merytoryczne były” (FGI1).

Jednym z najważniejszych elementów oceny w narracjach organizatorów jest dostrzeżenie potencjału aplikantów. Część badanych podkreśla znaczenie umiejętności wychwycenia aspiracji i marzeń młodych ludzi, nawet jeśli nie są one wyrażone wprost: „Bardzo ważna jest wrażliwość na to, że introwertycy mają trudniej, rekrutując się do takich programów, bo z reguły jest taka tendencja, że po prostu trudniej jest się sprzedać” (FGI2).

Osoby zajmujące się oceną starają się dostrzegać potencjał szczególnie u tych kandydatów, którzy mogą mieć trudności z autoprezentacją. W niektórych programach kluczowe są opisy wniosków, które pozwalają lepiej zrozumieć plany i ambicje kandydata: „Opis jest bardzo istotną częścią wniosku stypendialnego, żeby napisali o czym marzą, na co chcą przeznaczyć stypendium, o swoich marzeniach, o celach swoich” (FGI2).

Choć część organizatorów podkreśla konieczność refleksji nad skutecznością stosowanych kryteriów oraz osiągnięciami stypendystów, systematyczna ewaluacja jest rzadkością w społecznych programach stypendialnych¹³. Przemyślana ewaluacja pozwala na wprowadzanie udoskonaleń w procesie selekcji oraz dostosowywanie kryteriów do realiów: „Sprawdzam to. Gdzie, kto i jak to wygląda. Co się wydawało i czy to się potwierdziło. A jeśli się nie potwierdziło, to dlaczego. Który moment zawiódł” (FGI2).

Wyzwaniem w prowadzeniu rzetelnej ewaluacji bywa brak odpowiednich zasobów (czasu, środków, kompetencji), a także trudność w zdefiniowaniu, co jest miarą sukcesu programu stypendialnego. W zależności od specyfiki inicjatywy i postaw tworzą-

¹³ Fundacja Dobra Sieć, „Stypendia przyszłości. Praktyczny poradnik o programach stypendialnych”, Warszawa 2022, https://www.mojestypendium.pl/wp-content/uploads/2022/03/Stypendia-przyszlosci_MojeStypendium.pdf (dostęp: 19.12.2024).

cych je osób sukces stypendystów i oddziaływanie programu bywa diametralnie różnie interpretowane. W niektórych organizacjach miarą wartości i jakości programu nie jest jedynie akademicki czy zawodowy sukces stypendysty, ale także jego osobista satysfakcja i odnalezienie swojego miejsca w życiu: „Dla jednego to będzie praca w laboratorium, dla innego to będzie skończenie Harvardu i sukcesy naukowe, a dla innego takie dobre życie, które po prostu dostał przy np. niskim kapitale społecznym z rodziny” (FGI2).

Dobór kryteriów rzutuje również na popularność programu. Niekiedy, zwłaszcza w przypadku programów o długiej historii, realizowanych przez znane marki społeczne, ogólne kryteria i duża dostępność stypendium sprawiają, że organizatorzy zmagają się z ogromną liczbą zgłoszeń (np. kilkaset na miejsce). W takich wypadkach elastyczność i otwartość kryteriów programu może sprawiać, że ocena wniosków nastrocza dużo trudności członkom komisji stypendialnej i jest w większym stopniu oparta na subiektywnych preferencjach. W konsekwencji oznacza to również konieczność poinformowania ogromnej liczby osób o negatywnym rozpatrzeniu ich wniosku o stypendium, na które liczyli. Nie zawsze zatem duża popularność programu niesie z sobą pozytywne konsekwencje. Innymi słowy, wzrost liczby aplikacji stanowi wyzwanie dla wielu organizacji. Przy dużej liczbie wniosków, takich jak 4 tys. w jednej edycji, dokładna ocena wszystkich kandydatów staje się trudna: „To jest właśnie bardzo ciężkie, bo jak w programie u nas złożyło 60 osób, potem 300, to jest do sprawdzenia, ale przy czterech tysiącach...” (FGI2). Tak duża popularność określonych programów stypendialnych może odzwierciedlać skalę potrzeb, zdolności promocyjne podmiotu, a także sygnalizować potrzebę dopracowania procesu rekrutacji.

Ponadto **dylematem jest stosowanie subiektywnych kryteriów w przypadkach, gdy kandydaci nie spełniają formalnych wymagań, ale wykazują duży potencjał.** O takiej sytuacji wspominał m.in. jeden z uczestników wywiadów, przyznając, że stypendysta o dużym potencjale i talencie nie realizuje obowiązków sprawozdawczych programu, co sprawia, że kontynuacja wsparcia dla niego staje się przedmiotem dyskusji w organizacji: „Stypendysta ma pasję i ma duże szanse na to, żeby tę pasję zrealizować. Natomiast musimy o niego walczyć, bo on jest krnąbrny. Normalnie nie spełnia kryteriów, ale dajmy mu szansę” (FGI1).

Podsumowując, kryteria oceny wniosków stypendialnych w polskich programach są wynikiem kompromisu między standaryzacją a elastycznym podejściem do wniosków i potencjału kandydatów. Sposób wyboru laureatów i laureatek wynika ze skali programu, wymogów darczyńców lub fundatorów, standardów przyjętych w organizacji, celów programu, a czasem postaw samych członków i członkiń komisji.

Relacja ze stypendystami

Relacja między organizatorami a stypendystami jest zróżnicowana i wielopłaszczyznowa. Organizatorzy podkreślają, że relacje mogą mieć charakter zarówno formalny, jak i bardziej personalny. **Tradycyjny model, oparty na oficjalnych kontaktach (wręczenie dyplomów, rozliczanie sprawozdań), coraz częściej jest zastępowany przez podejście wspólnotowe i interakcyjne – przynajmniej na poziomie deklaratywnym.** Tworzenie społeczności absolwentów czy organizacja wydarzeń integracyjnych (np. zjazdów, obozów, warsztatów) sprzyja długotrwałemu kontaktowi, choć skala działań i liczba uczestników mogą utrudniać indywidualne podejście (FGI1, FGI2).

Budowanie wspólnoty i wdzięczności

Choć różnice podejść są widoczne, wielu rozmówców wskazuje na znaczenie tworzenia warunków do dobrowolnego budowania społeczności: „My stwarzamy warunki do tego, żeby mogli się sieciować... ale nie musisz” (FGI2). Wycofanie presji często skutkuje pozytywnymi efektami: „Im bardziej odpuściłem, tym bardziej oni przychodzili” (FGI2). Stypendyści sami tworzą grupy, wymieniają się kontaktami, a interakcje w ramach programów stają się dla nich inspirujące i rozwijające. Mimo że budowanie społeczności nie zawsze było celem pierwotnym programów stypendialnych, doświadczenia wskazują, że wspólnota jest niezwykle wartościowa. Wymiana doświadczeń, wspólne inicjatywy czy zwykłe poznanie innych ambitnych osób wspierają rozwój stypendystów. Relacje między uczestnikami i z organizatorami tworzą przestrzeń „bezpieczną i relacyjną”, sprzyjającą rozwijaniu potencjału i nawiązywaniu trwałych kontaktów (FGI2).

Organizatorzy na poziomie deklaracji są zgodni, że relacja ze stypendystą powinna opierać się na zaufaniu, a nie wymuszaniu wdzięczności. Niektórzy w praktyce oczekują jednak, że stypendyści „dadzą coś z siebie” (np. angażując się w lokalne projekty), choć te działania powinny być dobrowolne (FGI1). Inicjatywy, takie jak prowadzenie warsztatów przez absolwentów czy ich udział w działaniach fundacji jako mentorzy, pokazują potencjał relacji długofalowych i wzajemności (FGI1, FGI2). Jednym z kluczowych wyzwań jest wyważenie relacji między dobrowolnością a presją. Narzucanie obowiązków stypendystom jest postrzegane jako niewłaściwe: „Nie mogę rozliczać nikogo z nagrody: dostałeś nagrodę, ale zrób coś jeszcze” (FGI1). Jednocześnie organizatorzy podkreślają wartość budowania etosu wspólnotowego: „Byłoby czymś niezdrowym, gdybyśmy się łatwo godzili z sytuacją, w której ktoś bierze wszystko jak pies zupę” (FGI2).

Rozmówcy wskazywali zatem na różnorodne podejścia do kwestii wdzięczności stypendystów wobec organizatorów programów stypendialnych, ujawniając napięcia między oczekiwaniami a rzeczywistością. Część organizatorów deklaruje brak oczekiwań wdzięczności, opierając relacje na zaufaniu i partnerskim podejściu: „Relacje są bardzo partnerskie, bez oczekiwania wdzięczności” (FGI2), „są takie [osoby], które biorą to, co im dajemy, znikają, nigdy więcej ich nie widzimy i musimy być z tym okej” (FGI1). Wdzięczność jako spontaniczna emocja nie może być wymuszona, co podkreślają rozmówcy: „Mnie nie zależy, żeby się angażował ktoś, kto nie chce” (FGI1). Inni jednak odczuwają rozczarowanie, gdy osoby uczestniczące w programach nie przejawiają jej w żaden sposób: „Przecież wysyłamy informacje... To nie działa” (FGI1). Niektórzy odczuwają rozczarowanie, a nawet żal, gdy znikają one po zakończeniu wsparcia.

Te różnice budzą pytania o etyczność i charakter relacji. Część organizatorów podkreśla, że ich programy nie są zobowiązaniem: „Nie możemy rozliczać nikogo z nagrody... bo on już zapracował na tę nagrodę” (FGI1). Niemniej niektórzy odczuwają potrzebę, by stypendyści dostrzegali wysiłek organizatorów i rodzącą się wspólnotę (FGI2). Takie podejście wiąże się z próbą budowania w osobach uczestniczących w programach poczucia moralnego obowiązku wobec innych.

Kwestia wdzięczności staje się więc polem napięć między autonomią a moralnym przekazem: „Staramy się wytworzyć przekonanie, że spotkało nas coś superdobrego... a mamy pewne moralne obowiązki” (FGI2). Jednocześnie wielu rozmówców akceptuje naturalne różnice w postawach stypendystów, wskazując na znaczenie dobrowolności w ich dalszym zaangażowaniu: „Muszą być chęci” (FGI1).

Rozbieżności w postawach mogą wynikać m.in. ze źródeł finansowania programów oraz z ich profilu. **W przypadku stypendiów finansowanych ze środków publicznych organizatorzy często traktują je jako inwestycję w rozwój społeczności, co zmniejsza oczekiwanie osobistej wdzięczności:** „Nie wydaję swoich środków. Nie oczekuję, żeby osoby czuły się specjalnie wdzięczne” (FGI2). **Z kolei programy opierające się na prywatnych funduszach bywają bardziej nacechowane emocjonalnie, a wdzięczność stypendystów może być rozumiana jako dowód uznania dla wysiłków fundatorów.**

Kolejną przyczyną rozbieżności jest charakter stypendiów – jedne są traktowane jako nagroda za dotychczasowe osiągnięcia, inne jako wsparcie rozwoju osoby uczestniczącej w programie. W przypadku nagród nacisk na dalsze zaangażowanie bywa postrzegany jako nieuzasadniony (FGI1). Z kolei programy rozwojowe wiążą się z oczekiwaniem długofalowego wpływu na życie stypendystów, a nawet ich późniejszego udziału w inicjatywach wspólnotowych: „Wytworzenie etosu... że coś nas super spotkało... i chcemy to w jakiś sposób zwrócić światu” (FGI2).

Te różnice rodzą pytania o etykę i granice wzajemnych zobowiązań, a także o to, czy organizatorzy powinni kształtować w stypendystach poczucie moralnej odpowiedzialności, czy raczej respektować ich autonomię. Kontrasty ujawniają głębszy dylemat: czy wsparcie powinno budować nieformalny etos wzajemności, czy pozostawać całkowicie pozbawione oczekiwań wobec odbiorców?

Obowiązki stypendystów wobec organizatorów stypendialnych

Jeśli chodzi o obowiązki stypendystów wobec organizatorów stypendiów w Polsce, **istnieje znaczna różnorodność w sposobie rozliczania stypendiów zarówno w kwestii merytorycznej, jak i finansowej.** Niektóre organizacje wymagają od stypendystów szczegółowego sprawozdania z wydatkowania środków, a inne podchodzą do tego bardziej elastycznie.

W organizacjach, które wymuszają dokładniejsze rozliczenie, stypendyści są zobowiązani do przedstawienia zarówno raportu merytorycznego, jak i dokumentów potwierdzających wydatki, takich jak faktury i rachunki. Jak podkreśla jeden z rozmówców: „Zakładamy, że sprawozdanie jest i merytoryczne, i finansowe. I właśnie rachunki, faktury – żeby było przedstawione, że to był kurs języka angielskiego, udział w zielonej szkole, nowy plecak do szkoły, kredki, farby” (FGI1), „Przekazujemy konkretną kwotę stypendystom i oni nią zarządzają tak, jak chcą, tylko muszą nam przesłać raport, co robią przez ten rok, od kiedy to stypendium otrzymali” (FGI1). W takim przypadku sprawozdanie obejmuje zarówno opis efektów merytorycznych, jak i dowody na wydanie środków zgodnie z przeznaczeniem.

Z kolei inne organizacje przyjmują bardziej elastyczne podejście do rozliczenia stypendiów, nie wymagając szczegółowych dokumentów. Jak zauważa jeden z koordynatorów: „U nas w zasadzie można by powiedzieć, że prawie nie rozliczamy tych stypendystów, bo mamy raport stypendysty, który jest umieszczony we wniosku stypendialnym na kolejny rok, i tak naprawdę jeśli osoba, która zostanie stypendystą w przyszłym roku, również będzie składać wniosek o stypendium, to w tym wniosku zaznacza po prostu, że był stypendystą, wyświetla mu się wtedy taka rubryczka do uzupełnienia, raport sty-

pendysty” (FGI1). Takie podejście bazuje na zaufaniu do stypendysty i przekonaniu, że środki są przeznaczane na cele związane z rozwojem osobistym i edukacyjnym, jak zakup sprzętu komputerowego czy opłacenie zajęć dodatkowych.

W niektórych przypadkach organizacje preferują luźniejszą formę weryfikacji, opierając się na samodzielnym raporcie stypendysty, który nie musi być szczegółowo udokumentowany, ale ma na celu ukazanie efektów otrzymanego wsparcia. W jednej z organizacji koordynator wyjaśnia: „My w ogóle nie rozliczamy. To są stypendia pieniężne. Chodzi o wyrównywanie szans, tak że wierzymy, że to oni wiedzą, jakie mają potrzeby, na co potrzebują wydać” (FGI1).

Zatem obowiązki stypendystów wobec organizatorów są zróżnicowane, od wymagania szczegółowych raportów finansowych i merytorycznych po bardziej elastyczne podejście, które stawia na zaufanie i subiektywną ocenę stypendysty.

Wyzwania w budowaniu relacji z odbiorcami stypendiów

Badani wskazywali także na następujące wyzwania w budowaniu relacji ze stypendystami:

- **Skala i brak platform komunikacyjnych.** W przypadku dużych programów, obejmujących setki osób rocznie, nawiązanie personalnych relacji z każdym uczestnikiem jest nierealne. Brakuje także specjalnych platform, które pozwalałyby na kontynuację kontaktów między stypendystami (FGI1, FGI2).
- **Zróżnicowane zaangażowanie.** Część stypendystów jest bardzo aktywna, informuje o swoich sukcesach, utrzymuje kontakt z organizatorami i współuczestnikami. Inni znikają po otrzymaniu wsparcia, co bywa rozczarowujące dla organizatorów (FGI2).

Podsumowując, relacje między stypendystami a organizatorami ewoluują w kierunku większej otwartości i wspólnotowości. Organizatorzy określają je jako „przyjacielskie stosunki” (FGI2), jak ze „starszą siostrą” (FGI1). Kluczowe znaczenie w dyskusji miały kwestie dobrowolności, zaufania i tworzenia przestrzeni do naturalnego rozwijania kontaktów. Budowanie społeczności stypendystów i absolwentów przyczynia się do zwiększenia wartości programów i rozwija potencjał uczestników, ale wymaga od organizatorów dużego zaangażowania i przemyślanej strategii. Nie zawsze także ideał tworzenia wspólnego, opartego na solidarności grupowej etosu stypendystów i absolwentów programu ma swoje odbicie w rzeczywistości.

Komunikacja o stypendiach

Mimo rozwoju informacji o stypendiach dostępnych w sieci (m.in. przez portal MojeStypendium.pl i sieci społecznościowe) organizatorzy stoją przed dylematem, czy dotarli do tych najbardziej potrzebujących ich wsparcia. Doceniają nowe formy i sposoby promocji programów stypendialnych, widząc w nich ogromny potencjał do popularyzacji społecznych programów stypendialnych. Jak wspomina jedna z badanych: „Internet zmienia dużo moim zdaniem i to jest taki bardzo duży potencjał, z którego warto korzystać, bo z internetu teraz korzysta prawie każdy, więc to ułatwia dostęp, to jest pozytyw” (FGI2).

Troską organizatorów pozostaje to, jak docierać do zupełnie nowych grup odbiorców, a przede wszystkim do tych, którzy z uwagi na niski kapitał społeczny, brak wspierających dorosłych w otoczeniu i niskie poczucie własnej wartości mogą nie rozważać startu w żadnym programie stypendialnym.

Badani bardzo doceniają rolę tzw. poczty pantoflowej, wsparcia i rekomendacji rówieśniczej, zwłaszcza w mniejszych społecznościach: „Cztery lata temu złożył wniosek maturzysta z Hajnówki, daleko, głusza. Ucieszyłam się, bo fajnie, nikt z tej części Polski nie złożył wniosku. Stypendium dostał i następnny rok: mam pięć wniosków z Hajnówki” (FGI2).

Realna historia stypendysty, któremu się udało, ma zatem ogromną moc w promocji stypendiów, w próbie dotarcia do osób, które nie uważają startu w programie stypendialnym jako czegoś dla nich. Dużą rolę odgrywają także rodzice, nauczyciele, pedagodzy szkolni, choć także w tej współpracy pojawiają się wyzwania i luki. Istnieją aktywne, zaangażowane środowiska szkolne, współpracujące z organizatorami, by popularyzować programy stypendialne, lecz zdarza się także opór przeciwko przekazywaniu informacji uczniom, dla których stypendium mogłoby być szansą na życiową zmianę i rozwój.

Jednym z istotnych wyzwań związanych z systemem stypendialnym w Polsce jest brak jednolitych informacji o dostępnych programach. Mimo że istnieje wiele stypendiów, niektóre grupy, szczególnie z mniej uprzywilejowanych środowisk, mogą nie mieć świadomości o dostępnych możliwościach, jeśli nie mają wsparcia ze strony rodziny czy nauczycieli (FGI2). Wskazuje to na potrzebę poprawy systemu komunikacji, tak by jak najwięcej osób mogło dowiedzieć się o możliwościach ubiegania się o stypendia niezależnie od swojego statusu społecznego. Dla porównania, w świetle raportu z badań Centrum Analiz Niezależnego Zrzeszenia Studentów na temat systemu wsparcia materialnego studentów na polskich uczelniach aż 20% ankietowanych nie ubiegało się o stypendia, gdyż nie wiedziało o ich istnieniu. Z kolei wśród tych, którzy wiedzieli o stypendiach, najczęściej dowiadywali się o nich bezpośrednio od innych osób, ze stron internetowych (w tym poświęconych stypendiom, do których należy m.in. MojeStypendium.pl), organizacji pozarządowych czy mediów społecznościowych. A według raportu „Aktywizm młodych” osoby zaangażowane aktywistycznie w wieku 16–30 lat z całej Polski uważają nierówności społeczne za jeden z największych obecnie problemów. Wśród istotnych elementów problemu nierówności młodzież postrzega nierówne szanse rozwojowe¹⁴. Wyzwania dostrzeżone przez nas w badaniu mają zatem pokrycie także w innych analizach, skierowanych do odbiorców stypendiów.

Mimo rosnącej świadomości na temat stypendiów w Polsce, a także coraz istotniejszej roli mediów społecznościowych w rozpowszechnianiu informacji o programach dla młodych ludzi niezwykle ważna jest kontynuacja misji, którą jest popularyzacja wiedzy o stypendiach, w szczególności wśród nieuprzywilejowanych ekonomicznie osób, z mniejszym kapitałem społecznym i wiarą w sukces. Z uwagi na to, jak ważne są rekomendacje bezpośrednie od bliskich osób, uważamy, że: 1) realizacja kampanii społecznej o stypendiach, 2) zwiększenie współpracy z placówkami edukacyjnymi, a także 3) akcentowanie w komunikacji o stypendiach wezwania do działania – przekazania informacji osobom, które mogłyby spróbować swoich sił w aplikacji – mogą być skutecznym uzupełnieniem dotychczasowych wysiłków w upowszechnianiu wiedzy o stypendiach w kraju.

¹⁴ Fundacja Ważne Sprawy, raport „Aktywizm młodych”, Warszawa 2024.

Współczesny system stypendiów społecznych w Polsce

Sukcesy i źródła dumy organizatorów stypendiów

Społeczność oparta na wolontariacie

Jednym z kluczowych sukcesów polskich programów stypendialnych jest stworzenie silnej i zaangażowanej społeczności. „Jesteśmy w 100% organizacją wolontariacką, oba programy funkcjonują wolontariacko. To największa duma, że przez tyle lat ludzie wracają, chcą być częścią tego projektu, wspierają i oddają dalej – mentoringując, współpracując” (FGI2).

Ta wspólnota działa na zasadzie wzajemności – uczestnicy nie tylko czerpią korzyści, lecz także sami inicjują działania. Przykładem może być organizacja konferencji, w której wzięło udział 23 prelegentów i 80 uczestników. Jak zauważa jedna z organizatorek: „Donośiłam, pomagałam, co mogłam, a byłam pod takim wrażeniem – zrobili to praktycznie bez pieniędzy!” (FGI2).

Otwartość na różnorodność

Kolejnym źródłem dumy jest różnorodność talentów i obszarów, w których uczestnicy się wyróżniają. Organizatorzy zwracają uwagę, że ich stypendia są przyznawane nie tylko za osiągnięcia w naukach ścisłych, lecz także w takich dziedzinach jak filozofia. „U nas są też osoby, które wygrały olimpiadę filozoficzną. I super! To są niezwykle uzdolnieni ludzie, którzy wnoszą ogromną wartość” (FGI2).

Taka różnorodność przekłada się na zacieśnianie więzi między młodzieżą z różnych środowisk i dziedzin, co wzbogaca całe społeczeństwo.

Rozwój przez doświadczenie

Transformacja stypendiów z czysto finansowego wsparcia w programy rozwijające umiejętności miękkie to kolejny sukces. Organizatorzy oferują uczestnikom warsztaty, wyjazdy integracyjne, testy Gallupa i przestrzeń do budowania relacji. „To nie jest tylko kasa i do widzenia – oni mają szansę uczestniczyć w fajnych rzeczach, na które mamy środki” (FGI2).

Takie podejście przynosi również niespodziewane efekty. „Sześć par małżeńskich powstało po naszym programie. To są momenty, które dają mi największą satysfakcję” (FGI2).

Historie, które wzruszają

Sukcesy stypendystów stanowią źródło największej satysfakcji organizatorów. „Podanie ręki na początku totalnie zmienia życie młodych ludzi. Jeden z naszych stypendystów, który miał trudne początki, został międzynarodowym fizykiem” (FGI2).

Niektóre historie wywołują prawdziwe wzruszenie. „Mam przed oczami list mentorów z programu staży w USA – pisali, że nasze stypendystki mówią lepiej po angielsku niż przeciętny amerykański student” (FGI3).

Wzajemność i solidarność jako fundament działania

Ważnym elementem sukcesu jest wzajemne wsparcie między absolwentami a obecnymi uczestnikami programów. W ramach inicjatywy typu „absolwenci stypendystom” dawni uczestnicy finansują nowe stypendia. „Wesprzyj siebie sprzed lat – to działa! Z tego jestem naprawdę dumna” (FGI3).

Podsumowując, polskie programy stypendialne to coś więcej niż tylko wsparcie finansowe. To społeczności, które budują trwałe relacje, otwierają młodym ludziom nowe możliwości i wspierają ich na drodze do sukcesu. Jak podsumowuje jedna z organizatorek: „To poczucie sprawczości – zmieniasz czyjeś życie, które zapowiadało się marnie, i widzisz, jak ten człowiek rozkwita – to jest coś, czego nie da się opisać” (FGI2).

Wyzwania i problemy organizatorów programów stypendialnych

Organizacja społecznych programów stypendialnych w Polsce wiąże się również z wyzwaniami, które dotyczą zarówno kwestii komunikacyjnych, społecznych, jak i finansowych. Jakie są najważniejsze problemy, z którymi zmagają się organizatorzy tych inicjatyw?

Problemy z dystrybucją informacji i promocją programów

Jednym z głównych wyzwań jest trudność w skutecznym dotarciu do potencjalnych uczestników i uczestniczek programów, szczególnie tych z małych miejscowości czy środowisk mniej uprzywilejowanych. Organizatorzy często wskazują na niedostateczną znajomość programów stypendialnych w społeczeństwie mimo ich wieloletniego funkcjonowania. Jak zauważył jeden z uczestników badania: „Programy stypendialne, ciągle właściwie żaden z nich nie okrzepł. Tak, żeby był naprawdę po prostu znany” (FGI1).

Dodatkowym problemem jest brak skutecznego mechanizmu przekazywania informacji w środowisku szkolnym – nauczyciele i dyrektorzy często nie dostrzegają wartości w promowaniu takich inicjatyw, co utrudnia rekrutację potencjalnych stypendystów: „Są szkoły i są dyrektorzy szkół, którzy promują programy i widzą dobro, a są tacy, którzy nie widzą korzyści z dzielenia się nawet informacjami o takich programach, i to jest problem” (FGI2).

Część organizatorów odczuwała też ograniczone zaufanie do programów stypendialnych pochodzących spoza środków publicznych, choć podkreśla, że ten problem zmniejsza się w ostatnich latach.

Braki finansowe i ograniczenia strukturalne

Ograniczenia budżetowe stanowią kolejne wyzwanie. Organizatorzy, szczególnie ci zależni od prywatnych darczyńców lub grantodawców, borykają się z trudnościami w zapewnieniu stabilnego finansowania. Sytuacja ta pogorszyła się po pandemii oraz w wyniku konfliktu w Ukrainie, co wpłynęło na ograniczenie zasobów finansowych darczyńców. „Większość naszych darczyńców to są przedsiębiorcy, menedżerzy bardzo dużych firm... Nasz budżet oscyluje delikatnie poniżej 100 tys. rocznie. W tym roku będzie o wiele mniejszy” (FGI3).

Część trudności wynika także z ograniczeń strukturalnych systemu edukacji i jego procedur. „To jest system pruski. Cały czas działa, to jest system do zmiany po prostu. To musi być rewolucja w szkole” (FGI2). Brak elastyczności w działaniu instytucji edukacyjnych oraz zjawisko „przemocy instytucjonalnej” wobec młodych ludzi dodatkowo komplikuje realizację celów programów stypendialnych. Opinie badanych organizatorów potwierdzają także badania młodzieży, która negatywnie ocenia polski system edukacji, w tym m.in. jego anachroniczność, występującą w nim silną presję czy rywalizację¹⁵.

¹⁵ Tamże.

Spoleczna percepcja i postawy stypendystów

Ważnym aspektem jest także problem roszczeniowej postawy części stypendystów oraz ich rodzin, co wpływa negatywnie na morale organizatorów. Zdarzają się sytuacje, w których stypendyści rezygnują z uczestnictwa w programie, nie wywiązują się z obowiązków lub traktują inicjatywę instrumentalnie. „Zdarza się, że ktoś wzięł pieniądze i zniknął... nigdy nie podchodzi do pierwszej sesji” (FGI2).

Równocześnie młodzi ludzie często odczuwają presję społeczną i przemęczenie, co przekłada się na niskie zaangażowanie w dodatkowe inicjatywy, takie jak szkolenia czy warsztaty oferowane przez programy stypendialne. „Reakcja tych młodych ludzi jest dla nas niezadowolająca. Mimo badań [analizy potrzeb] i mimo odzewu... młode pokolenie deklaruje aktywność, ale mało z tego wynika” (FGI3). Organizatorzy prowadzą niejako walkę o uwagę i zainteresowanie młodych ludzi, którzy mają dostęp do różnorodnych inicjatyw i atrakcji, prowadzą szybkie tempo życia, w związku z czym ostrożnie dobierają formy zaangażowania w czasie wolnego czasu.

Podsumowanie

Problemy organizatorów programów stypendialnych w Polsce są złożone i wielowymiarowe, obejmując trudności komunikacyjne, ograniczenia finansowe, postawy społeczne oraz bariery strukturalne. Ich rozwiązanie wymaga nie tylko większego wsparcia finansowego, lecz także zmiany podejścia instytucji edukacyjnych i skuteczniejszego wykorzystania nowoczesnych narzędzi komunikacyjnych, takich jak media społecznościowe. Analiza wywiadów wskazuje także na pewne napięcie: **z jednej strony organizatorzy marzą o rozpoznawalnej marce programu stypendialnego, o większej skali działania, by móc odpowiadać na ciągle duże i niezaspokojone potrzeby społeczne, z drugiej zaś doceniają w sposób szczególny możliwość nawiązywania bliskich relacji i udzielania spersonalizowanego wsparcia w programach „kameralnych”, o małej liczbie odbiorców.**

Sieciowanie organizatorów społecznych programów stypendialnych w Polsce – ocena i potencjał programu Moje Stypendium

Sieciowanie organizatorów społecznych programów stypendialnych w Polsce pozostaje nie tylko wyzwaniem, lecz także kluczowym elementem rozwoju spójnego systemu stypendialnego. W trakcie wywiadów grupowych wielokrotnie podkreślano potencjał platformy MojeStypendium.pl jako centralnego punktu informacyjnego oraz konieczność większej promocji i integracji działań.

Portal MojeStypendium.pl – uznanie i wyzwania

MojeStypendium.pl jest uznawane za jedną z najważniejszych platform informacyjnych dla osób poszukujących stypendiów. Organizatorzy programów stypendialnych chętnie kierują osoby chcące wziąć w nich udział do portalu, uznając go za unikatową bazę danych. Uczestnicy i uczestniczki wywiadów zauważyli:

„To jest taka jedyna wyszukiwarka, która mi przychodzi na myśl, że tam są skumulowane stypendia” (FGI2).

„Jest strona internetowa MojeStypendium.pl i ją zawsze polecam. Wszyscy, którzy dzwonią i pytają o stypendia, zawsze odsyłam do niej” (FGI2).

„Moim zdaniem nadal portal Moje Stypendium jest takim chyba basikiem, który bardzo dużo osób zna” (FGI3).

Pojawiły się także rekomendacje dotyczące szerszej popularyzacji portalu, a także wdrożenia nowych funkcjonalności, co nie dziwi, jeśli chodzi o potrzebę systematycznej aktualizacji i rozwoju produktów cyfrowych oraz ogromnych potrzeb wsparcia społecznego.

„Wyszukiwarka jest trochę słaba, nawet sama coś próbowałam, kiedyś swoje własne stypendium próbowałam znaleźć i nie mogłam” (FGI2).

„Jest za mała promocja, fajna strona, ludzie nie wiedzą” (FGI2).

Potrzeba wspólnoty i spotkań

Wywiady ujawniły silną potrzebę budowania więzi między organizatorami stypendiów. Po raz kolejny wskazywano, że organizacje działają w izolacji, często w niszach, nie mając okazji do współpracy ani wymiany doświadczeń. Uczestnicy sugerowali, że regularne spotkania mogłyby pomóc w integracji środowiska i promocji wzajemnych inicjatyw, tak by program stypendialny kojarzył się „z konkretną twarzą” (FGI1).

Podkreślano również znaczenie tworzenia zróżnicowanych tematycznych grup dyskusyjnych, które reprezentowałyby zarówno mniejsze, jak i większe organizacje.

Podsumowując, wywiady pokazały, że **MojeStypendium.pl jest cenionym narzędziem, ale wymaga dalszego rozwoju – zarówno w przypadku promocji, jak i funkcjonalności. Jednocześnie środowisko organizatorów stypendiów odczuwa brak wspólnoty i przestrzeni do sieciowania.** Regularne spotkania i wspólne inicjatywy mogłyby wzmocnić współpracę i zwiększyć efektywność działań z korzyścią dla odbiorców programów stypendialnych.

Trendy i zmiany

Współczesny system stypendiów społecznych w Polsce przeszedł istotne zmiany w ostatnich latach zarówno pod względem dostępności, jak i kryteriów przyznawania stypendiów. Wiele programów stypendialnych rozwinęło się, a ich różnorodność znacząco wzrosła, odpowiadając na zmieniające się potrzeby społeczne. Jednakże wciąż dostrzega się pewne problemy, takie jak spadek zainteresowania stypendiami wśród młodzieży czy trudności związane z dokumentacją i procedurami aplikacyjnymi.

Jednym z zauważalnych trendów jest **rosnące znaczenie mediów społecznościowych w promowaniu stypendiów.** Informacje o programach stypendialnych są coraz częściej dostępne na platformach takich jak TikTok czy Instagram, co umożliwia dotarcie do większego grona odbiorców. Oprócz tego jest zauważalna **profesjonalizacja procesu aplikacyjnego, co wiąże się z rosnącą konkurencją oraz stosowaniem narzędzi takich jak ChatGPT do tworzenia aplikacji.** To prowadzi do poprawy ich jakości, ale jednocześnie zmniejsza ich autentyczność i samodzielność.

Kolejnym trendem deklarowanym przez badanych jest **stopniowe przesunięcie kryteriów stypendialnych w stronę aktywności społecznej, wolontariatu i pasji, a nie tylko wyników naukowych.** Programy stypendialne zaczynają doceniać zaangażowanie w działania na rzecz społeczności lokalnej, co jest pozytywną tendencją. Zmienia się również postrzeganie stypendiów – młodzi ludzie coraz bardziej traktują je jako zastęgę, a nie jedynie jako pomoc finansową.

Współczesny system stypendiów społecznych zyskał na dynamice dzięki współpracy organizacji pozarządowych, które poszukują rozwiązań w obliczu coraz to nowych problemów społecznych. Dzięki takim inicjatywom jak spotkania Stypendia Przyszłości organizacje te mogą dzielić się doświadczeniami i wspierać nawzajem, co pozwala na lepsze dopasowanie ofert stypendialnych do realnych potrzeb.

Jednak mimo pozytywnych zmian niektóre organizacje zauważają, że w ostatnich latach ruch stypendialny w Polsce nieco przycichł. **W wyniku kryzysów społecznych, takich jak pandemia czy wojna w Ukrainie, walka z kryzysem zdrowotnym czy pomoc uchodźcom, zdominowały one uwagę społeczną, a stypendia spadły na dalszy plan.** Dodatkowo coraz większe wyzwania wiążą się z rosnącymi kosztami życia, szczególnie dla studentów, którzy muszą łączyć naukę z pracą zawodową, co wpływa na ich komfort życia i efektywność nauki.

W idealnym świecie stypendia miałyby na celu nie tylko wsparcie finansowe, lecz także holistyczne podejście do rozwoju młodych ludzi. Wielu rozmówców zauważa, że same pieniądze to nie wszystko – równie ważne są dodatkowe formy wsparcia, takie jak tutoring, mentoring czy pomoc w adaptacji do życia akademickiego. Wymaga to jednak dużego zaangażowania, co może być trudne do zrealizowania w organizacjach, które nie dysponują wystarczającymi zasobami.

Idealne stypendium powinno także uwzględniać indywidualne potrzeby stypendystów, a nie jedynie traktować ich jako projekty do realizacji czy liczby w raportach z działalności. Młodzież, szczególnie po pandemii, coraz częściej potrzebuje wsparcia nie tylko finansowego, lecz także emocjonalnego, by skutecznie radzić sobie z wyzwaniami współczesnego świata.

Podsumowując, współczesny rynek stypendialny w Polsce stoi przed wyzwaniami związanymi z rosnącą konkurencją, zmieniającymi się potrzebami społecznymi i trudnościami proceduralnymi. Niemniej jednak pozytywne zmiany, takie jak większa różnorodność stypendiów, zwiększona aktywność w mediach społecznościowych oraz rosnące zainteresowanie aktywnością społeczną, świadczą o rozwoju systemu. **Kluczem do dalszego postępu jest powrót do intensywnej współpracy między organizacjami pozarządowymi, wzmacnianie wsparcia zarówno finansowego, jak i emocjonalnego oraz ponowne skupienie się na problemach młodych ludzi, tak by ułatwić im radzenie sobie z wyzwaniami współczesnego świata.** Niestety, w świetle analizy ilościowej budowanie szerokich koalicji i sieci współpracy wokół społecznych programów stypendialnych jest rzadkim zjawiskiem szczególnie wśród jednostek samorządu terytorialnego.

Mapa stypendiów – technika projekcyjna

Kto w Polsce przyznaje stypendia?

Dzięki wywiadam grupowym udało nam się również uzyskać obraz tego, jak organizatorzy programów stypendialnych postrzegają podobne podmioty w Polsce. Na poniższej mapie słów przedstawiamy skojarzenia 21 uczestników i uczestniczek badania powstałe na bazie pytania o to, kto przyznaje stypendia w kraju. Im większy wyraz, tym częściej w wywiadach grupowych pojawiała się dana instytucja bądź typ instytucji. Zazwyczaj osoby uczestniczące w wywiadach kojarzą organizatorów programów stypendialnych w Polsce z samorządami, Fundacją Edukacyjną Przedsiębiorczości, Fundacją EFC, Centrum Myśli Jana Pawła II oraz Fundacją Orlen. Warto jednak podkreślić, że jest to wynik niereprezentatywny.

Kto przyznaje stypendia w Polsce? Wizualizacja skojarzeń uczestników wywiadów grupowych.

Metafora rodziny: drzewo genealogiczne polskiego systemu stypendialnego

Podczas wywiadów grupowych z przedstawicielami i przedstawicielkami organizacji stypendialnych wykorzystaliśmy technikę projekcyjną. Uczestniczące osoby wyobraziły sobie system stypendialny w Polsce jako rodzinę. Zadaniem było opisanie relacji, ról i hierarchii „rodziny stypendialnej”. Dzięki tej metaforze możliwe stało się uchwycenie dynamiki, zależności i motywacji poszczególnych podmiotów oferujących stypendia. Pytania moderatorki skłaniały do refleksji nad tym, kto jest głową rodziny, kto „ciocią z Ameryki” oraz jakie relacje łączą członków tego systemu.

Drzewo genealogiczne – role w rodzinie stypendialnej

1. Głowa rodziny – stabilne, autorytarne podmioty

Stypendia Prezesa Rady Ministrów – to „stryjeczny dziadek”: nie tylko autorytet, lecz także postać nieprzystępna i odległa. Choć budzi respekt, trudno się z nim skomunikować.

Ministerstwa i instytucje państwowe – działają w sposób uregulowany i formalny podobnie jak „rodzice, którzy muszą finansować dzieci”. Realizują swoje zadania, ale często faworyzują „ulubione dzieci”, co rodzi nierówności.

2. Ciocia z Ameryki – fundacje korporacyjne

Międzynarodowe fundacje korporacyjne o dużych zasobach to „ciocie z Ameryki”, które przywożą „słodycze i prezenty” w postaci dużych stypendiów. Budzą zachwyt i nadzieję, ukazując „inne życie”. Ich programy są elastyczne i mają duże zasoby, ale działają głównie w celach wizerunkowych.

Wśród grupy zasobnych fundacji korporacyjnych istnieją też „bogaci wujkowie”, których wszyscy podziwiają. Ich wsparcie jest prestiżowe i elitarne, choć dostępne tylko dla wybranych.

3. Kochana babcia – wsparcie podstawowe

Stypendia o charakterze socjalnym i naukowo-socjalnym – odgrywają rolę „kochanej babci”, która troszczy się o potrzeby najbliższych. Jej wsparcie może być skromne („czekolada i 50 złotych w kieszeni”), ale jest kluczowe dla tych, którzy stawiają pierwsze kroki w edukacji.

4. Szalony kuzyn – nowi gracze

Nowe fundacje – to „przechwalające się dziecko” lub „szalony kuzyn”, który przyciąga uwagę swoim dynamicznym wejściem, ale jeszcze nie ma ugruntowanej pozycji. Oferują nowatorskie, elitarne stypendia dla wybranych, budząc jednocześnie zachwyt i dystans.

5. Daleki, ubogi krewny – mniejsze fundacje i NGO

Fundacje skupiające się na wsparciu socjalnym na rzecz dzieci i młodzieży odgrywają rolę „dalekiego, ubogiego krewnego”. Są mniej znane i mniej zasobne, ale ich działania są cenne dla tych, którzy otrzymują wsparcie.

Podobną rolę odgrywają różnorodne fundacje lokalne – często działają „pod ścianą” i na uboczu. To „cisi członkowie rodziny”, którzy wkładają ogromny wysiłek w pomoc lokalnym społecznościom.

Relacje w rodzinie stypendialnej

„W tej rodzinie raz jest dobrze, raz jest źle” – system stypendialny opiera się na różnorodności, ale brakuje spójnej współpracy. Podmioty działają równolegle, a nie razem.

Rywalizacja i współpraca – fundacje korporacyjne rywalizują o wizerunek („Kto daje więcej, ten lepiej wygląda na weselu”), podczas gdy NGO podkreślają potrzebę wzajemnego wsparcia. „Nie możemy być dla siebie konkurencją, możemy się tylko uzupełniać”.

Starsi członkowie rodziny (państwowe stypendia i samorządy) działają według tradycyjnych, sztywnych ram.

Młodsze pokolenie (nowe fundacje i korporacyjne programy stypendialne) przynosi świeże pomysły, ale nie zawsze wpisuje się w „rodzinne tradycje”.

Wnioski i wyzwania

Rodzina stypendialna jest podzielona i zachowuje się jak na weselu: choć stoliki między sobą się różnią, to wszyscy goście cieszą się razem, mają wspólne powody do radości.

Brakuje wspólnej przestrzeni, w której wszyscy mogliby regularnie wymieniać się doświadczeniami, uczyć się od siebie i współpracować dla dobra osób, które wspierają, nie tylko „od święta”, podczas wyjątkowego wydarzenia.

Nierówny dostęp do zasobów

Niektóre podmioty, jak „bogaci wujkowie” czy „ciocie z Ameryki”, dominują w rodzinie dzięki dużym zasobom i promocji. W tym samym czasie „ubodzy krewni” i mniejsze fundacje muszą walczyć o każdą złotówkę.

Choć różnorodność jest siłą systemu, brakuje koordynacji i współpracy. To prowadzi do marnowania potencjału i braku kompleksowej oferty dla stypendystów.

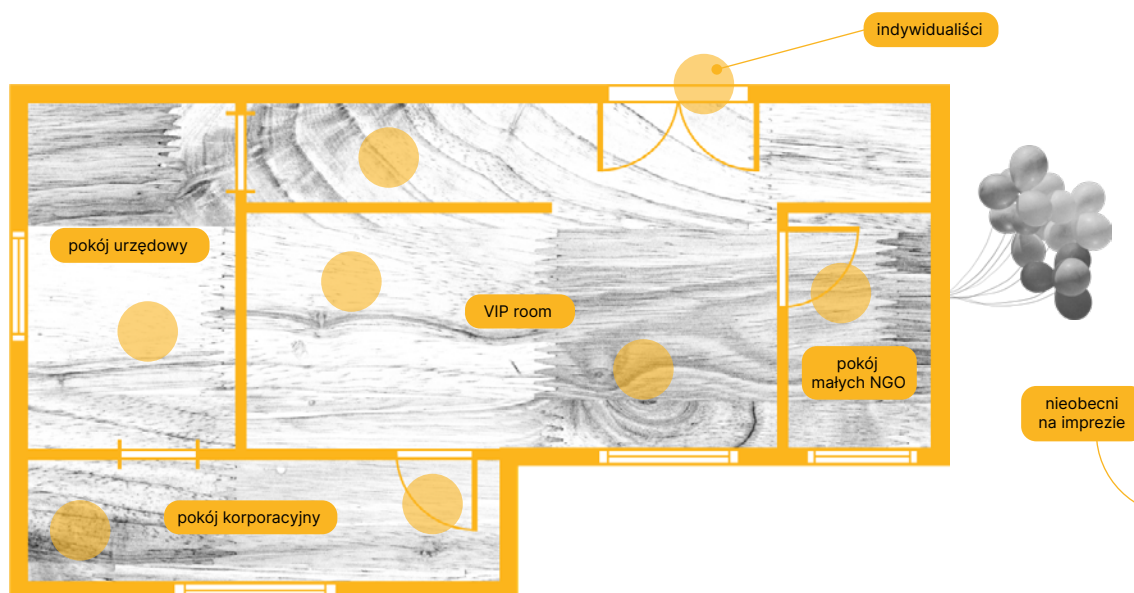
Metafora imprezy: kto gości na wydarzeniu systemu stypendialnego?

Podczas wywiadów grupowych używaliśmy też techniki projekcyjnej, w ramach której moderatorka prosiła uczestniczące osoby o to, by wyobraziły sobie system stypendialny w Polsce jako imprezę, na której spotykają się przedstawiciele różnych instytucji. Uczestniczące osoby podczas pracy grupowej zwizualizowały oraz opisały charakter tego wydarzenia. Zadawane pytania moderatorki skłaniały do głębszej refleksji nad rolami, relacjami i dynamiką systemu stypendialnego.

Dzięki tej metaforze udało się stworzyć wielowymiarowy obraz systemu stypendialnego, uwzględniający zarówno jego strukturę, jak i emocje, motywacje oraz dynamikę współpracy i rywalizacji między podmiotami.

Impreza stypendialna – przestrzeń spotkań i różnorodności

Podczas metaforycznej imprezy stypendialnej każdy uczestnik (tj. organizator stypendiów) przynosi coś od siebie – zarówno zasoby finansowe, jak i unikatowe podejście do wspierania odbiorców. Wywiady grupowe ujawniły złożoność imprezy oraz różne role odgrywane przez uczestników: od „gwiazd” i VIP-ów, przez organizacje stojące pod ścianą, po tych, którzy wolą zostać w swoim własnym „pokoiku”.

Wizualizacja metafory imprezy dla organizatorów programów stypendialnych.

Charakterystyka imprezy – uczestnicy i ich role

1. Gwiazdy i VIP-y: rozpoznawalne medialnie i bogate organizacje

Te podmioty zajmują centralne miejsce na imprezie. Są rozpoznawalne, prestiżowe i przyciągają uwagę wszystkich uczestników. Niektóre z nich dzięki własnej promocji „nie muszą nic robić, żeby wszyscy o nich wiedzieli” (FGI2). Ich działania są wyraziste i szeroko komentowane. Niektóre z programów stypendialnych prowadzonych przez rozpoznawalne medialnie podmioty są elitarną przestrzenią dla nielicznych, oferującą wysokie wsparcie, mentoring i językową edukację. To właśnie oni kreują „VIP room” imprezy, który nie tylko budzi podziw, lecz także rodzi dystans. Wśród przedstawicieli organizacji pozarządowych o bogatej historii działania, ale mniejszych zasobach programy realizowane przez te podmioty budzą swoistą zazdrość lub poczucie „zawłaszczenia” komunikacji o stypendiach. Rodzi się poczucie, że wieloletnie, oddolne, lokalne działania organizacji stypendialnych mogą być w łatwy sposób przyćmione przez potężne, nawet krótkotrwałe działania PR-owe podmiotów o nieporównywalnie większych budżetach.

2. Fundacje korporacyjne

Fundacje te łączą biznesową swobodę z misją społeczną. Nie należą do „VIP roomu”, ale są otwarte na współpracę z mniejszymi podmiotami i samorządami. To „gracze środka” – budują relacje zarówno z dużymi, jak i mniejszymi organizacjami.

3. Pokój urzędowy: samorzady, uczelnie i instytucje państwowe

Samorzady (marszałkowie, burmistrzowie, starostowie) i instytucje, takie jak Prezes Rady Ministrów czy Ministerstwo Edukacji Narodowej funkcjonują w swoim „zamkniętym pokoiku”. Relacje w tej grupie są „urzędowe” – podmioty współpracują między sobą, ale bez entuzjazmu. Działają według jasno określonych ram prawnych i proceduralnych, co niekiedy ogranicza ich elastyczność i indywidualizm. Choć nie brylują na głównej scenie, odgrywają istotną rolę w lokalnych społecznościach. W wywiadach uwidocznił się dystans odczuwany przez przedstawicieli organizacji pozarządowych wobec przedstawicieli samorządów i instytucji publicznych.

4. Indywidualiści: inne niezależne fundacje

Działają według własnych zasad oraz jasno określonego zestawu wartości. To samodzielni gracze, którzy wypracowali swoją odrębną pozycję na rynku stypendialnym. Raczej unikają wchodzenia w ścisłe relacje z innymi. Są postrzegani jako wartościowi, ale trudni do integracji w większym ekosystemie.

5. Goście pod ścianą: stypendia lokalne i małe fundacje

Obserwatorzy imprezy, często trzymający się na uboczu. To mniejsze podmioty, często działające na poziomie lokalnym, które trzymają się na uboczu. Ich obecność na imprezie jest skromna, ale kluczowa dla równoważenia dostępu do wsparcia w różnych regionach. Mają poczucie niedowartościowania i niedoceny przez „większych graczy”. Choć posiadają skromne środki, są dumne z tego, kim są, i pragną być zauważone.

6. Nieobecni na imprezie

Niektóre instytucje, takie jak ministerstwa, są świadome swojej roli, ale wybierają dystans i nieobecność. „Nie muszą być na imprezie, bo i tak wszyscy wiedzą o ich programach” (FGI1). Mają własne sposoby promocji i sieciowania się.

Atmosfera na imprezie: współpraca czy rywalizacja?

Atmosfera na imprezie jest zróżnicowana. W „VIP roomie” panuje prestiż i elitarność, z kolei w „pokojach urzędowych” relacje są bardziej sformalizowane. W wielu przypad-

kach organizacje inspirują się nawzajem, ale część relacji ma charakter formalny i incydentalny. Uczestnicy imprezy w większości przyglądają się sobie, nie wchodząc w głębsze relacje.

Impreza jest podzielona na różne strefy – „VIP room”, „pokój urzędowy” czy przestrzeń lokalnych fundacji i stowarzyszeń. Każda z nich ma swoją specyfikę, a interakcje między uczestnikami bywają ograniczone. Taki podział może sprzyjać wymianie doświadczeń w ramach poszczególnych grup, ale ogranicza współpracę i zrozumienie między nimi.

Choć pojawia się rywalizacja o uwagę i prestiż, większość uczestników podkreśla potrzebę współpracy i uzupełniania się. „Nie możemy być dla siebie konkurencją. Możemy się jedynie wspierać i uzupełniać” (FG13).

Wsparcie, partnerstwa, konkurencja

Lokalne społeczności, samorządy i organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę w uzupełnianiu luk w systemie wsparcia stypendialnego. Brakuje im jednak platformy do efektywniejszej współpracy. Główni gracze rzadko współpracują z mniejszymi podmiotami. Fundacje korporacyjne i NGO starają się łączyć siły, ale często rywalizują o dostęp do zasobów. Mała liczba wspólnych platform i spotkań ogranicza efektywność działań. Uczestnicy wywiadów zgodzili się, że potrzebne są inicjatywy, które stworzą przestrzeń dla dialogu i współpracy, jak np. „[Stypendia przyszłości](#)”.

Główne wyzwania i potrzeby

1. Brak wspólnych tańców

„Każdy chwali swoje, ale brakuje wspólnych tańców” (FG11). Współpraca między różnymi graczami systemu mogłaby być bardziej zintegrowana, szczególnie w kontekście promowania programów, wymiany dobrych praktyk i docierania do odbiorców.

2. Nierówności w zasobach i dostępie

Duże organizacje mają znaczną przewagę w zasobach i medialnym zasięgu, podczas gdy mniejsze fundacje muszą oglądać każdą złotówkę „cztery razy” (FG11). Wpływa to na sposób prowadzenia programów stypendialnych, a także ich popularność.

Podsumowanie

Metafora imprezy ukazuje różnorodność i złożoność polskiego systemu stypendialnego. Choć impreza jest pełna podziałów i różnorodnych motywacji, wszyscy uczestnicy mają wspólny cel: wspieranie odbiorców – laureatów stypendiów. Lepsza integracja i współpraca między różnymi „pokojami” mogą przekształcić tę imprezę w prawdziwą przestrzeń dialogu i inspiracji. A zatem różnorodność podejść i uczestników jest siłą tego systemu, ale wymaga większej integracji i koordynacji. Dzięki wspólnej przestrzeni do współpracy można zwiększyć skuteczność i zasięg działań, przynosząc jeszcze więcej korzyści dla odbiorców wsparcia stypendialnego.

Rekomendacje

Na podstawie dyskusji z zastosowaniem techniki projekcyjnej dotyczącej programów stypendialnych w Polsce z ich organizatorami warto wskazać na kilka kluczowych rekomendacji:

- Kontynuacja cyklu spotkań przedstawicieli organizacji stypendialnych, by wymieniać się doświadczeniami, budować partnerstwo i koordynować działania. Fundacja Dobra Sieć mogłaby być gospodarzem takiego wydarzenia.

- Integracja działań w ramach platformy współpracy: cyfrowe narzędzie (np. poszerzenie funkcjonalności i możliwości oferowanych przez platformę MojeStypendium.pl), które ułatwiłyby komunikację, koordynację działań oraz promocję programów stypendialnych.
- Wzmocnienie mniejszych graczy: większe wsparcie dla lokalnych i mniej zasobnych fundacji, które są fundamentem wsparcia dla lokalnych społeczności.

Świat bez stypendiów? Wizja idealnej rzeczywistości

Na zakończenie rozmów z organizatorami programów stypendialnych pytaliśmy również o ich wizję idealnego świata, jeśli chodzi o stypendia. Czy stypendialna utopia to w ich oczach rzeczywistość, w której ten rodzaj wsparcia jest zbędny? A może wręcz przeciwnie?

W idealnym świecie, według organizatorów programów stypendialnych, stypendia miałyby charakter wyjątkowy, dopasowany do indywidualnych potrzeb każdego kandydata. Jak podkreślają uczestnicy badania, taki system mógłby wykraczać poza uniwersalne zasady i być szyty na miarę, odpowiadać precyzyjnie na potrzeby, jak np. specjalny mentoring lub warsztaty.

Paradoksalnie ideał to także świat, w którym stypendia przestają być potrzebne, bo wszyscy mają równy dostęp do możliwości rozwoju i realizacji swoich marzeń: „Żeby nie było potrzeby. Brak stypendiów” (FGI1).

Jednak w obecnej rzeczywistości stypendia odgrywają kluczową rolę motywującą i inspirującą. Są nie tylko wsparciem finansowym, lecz także sposobem na refleksję nad sobą i swoimi celami:

Uważam, że stypendium jest pewnym motorem i motywacją do tego, żeby zacząć myśleć o sobie, o swojej działalności... mobilizują nas do takiego głębszego namysłu nad tym, co robimy, jakie mamy potrzeby, co chcemy robić (FGI1).

Idealne stypendia są zatem mostem między aspiracjami jednostki a możliwościami ich realizacji. Dzięki różnym formom wsparcia wykorzystywanym przez organizatorów są nieocenionym elementem rozwoju.

Megatrendy

W tej części pochylamy się nad trendami, które widzimy dzięki realizacji badań nad społecznymi programami stypendialnymi. W 2013 roku powstał cykl badań „Mapa stypendiów”. W latach 2013–2021 zostały opracowane trzy raporty z badań¹⁶ w ramach tego cyklu. Ponadto już w 2010 roku jako fundacja zleciliśmy pierwszą analizę społecznych programów stypendialnych w Polsce¹⁷. **Kilkanaście lat doświadczeń w obserwacji i analizie tego segmentu stypendiów w Polsce pozwala nam na wskazanie szerszych trendów – tendencji i kierunków rozwoju.**

Trend nr 1. Rosnąca liczba programów i organizatorów

Od 2013 roku liczba programów stypendialnych w Polsce wzrosła z 355 do 888, co oznacza ponad 250% wzrost. Liczba organizatorów wzrosła z 309 do 671, co wskazuje na dynamiczny rozwój systemu. Rosnąca liczba podmiotów, szczególnie samorządów

¹⁶ Fundacja Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia, „Mapa stypendiów. O stypendiach społecznych w Polsce”, Warszawa 2013. Raport powstał na zlecenie Fundacji Dobra Sieć, Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności i Fundacji BGŻ; Fundacja Dobra Sieć, „Mapa stypendiów II. Raport z badania programów stypendialnych w Polsce 2017–2018”, Warszawa 2019. Raport powstał na zlecenie i przy wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności; Fundacja Dobra Sieć, „Mapa stypendiów III. Raport z badania programów stypendialnych w Polsce 2019–2020”, Warszawa 2021. Raport powstał na zlecenie i przy wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

¹⁷ A. Baczek-Dombi, A. Komendant-Brodowska, „Kto komu i dlaczego? Analiza społecznych programów stypendialnych w Polsce – raport, wrzesień 2010”, na zlecenie Fundacji Dobra Sieć.

i organizacji pozarządowych (NGO), świadczy o coraz większym zaangażowaniu lokalnych społeczności w rozwój edukacyjny i talentów.

Trend nr 2. Dominacja samorządów i organizacji pozarządowych

Już drugą dekadę samorządy i organizacje pozarządowe odpowiadają za znaczną większość (ponad 90%) społecznych programów stypendialnych w Polsce. W 2013 roku to fundacje i stowarzyszenia organizowały więcej inicjatyw stypendialnych niż jednostki samorządu terytorialnego, a od 2019 roku tendencja się odwróciła. Obecnie samorządy stanowią 68% wszystkich organizatorów społecznych programów stypendialnych w Polsce, realizując aż 73% tych inicjatyw.

Trend nr 3. Wzrost znaczenia programów hybrydowych

Od 2013 roku widać wyraźny wzrost liczby programów hybrydowych, które w najnowszym badaniu stanowią 35% wszystkich inicjatyw. Te programy łączą różne kryteria, takie jak osiągnięcia naukowe, sportowe i artystyczne, co pozwala lepiej odpowiadać na potrzeby odbiorców. Hybrydowe stypendia stały się dominującą kategorią w strukturze systemu.

Trend nr 4. Spadająca popularność stypendiów socjalnych

Od 2013 roku systematycznie maleje udział stypendiów socjalnych w ogólnej liczbie programów. W 2013 roku stanowiły one 35% programów, podczas gdy w 2024 roku ich udział wyniósł zaledwie 1%. Tę zmianę można wiązać z dwoma założeniami organizatorów: 1) o przejmowaniu odpowiedzialności za wyrównywanie szans edukacyjnych przez środki publiczne na poziomie państwowym oraz 2) o potrzebie walki z negatywnym stereotypem stypendium jako zapomogi dla tych, którzy nie umieją sami sobie poradzić, z piętnem wstydu.

Trend nr 5. Regionalizacja wsparcia

Od lat 2013–2024 utrzymuje się tendencja do regionalizacji systemu. Większość programów stypendialnych ma charakter lokalny – odsetek programów regionalnych wzrósł z 77% w 2013 roku do 82% w 2024 roku. Województwa o dużej liczbie mieszkańców i placówek edukacyjnych, takie jak śląskie, wielkopolskie i mazowieckie, wiodą prym pod względem liczby realizowanych inicjatyw. Regionalizacja jest naturalną konsekwencją trendu nr 1, gdyż wzrost udziału jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu społecznych programów stypendialnych wiąże się z osadzeniem ich na obszarach jednostek podziału terytorialnego kraju.

Trend nr 6. Zmiana celów stypendiów: promocja talentów zamiast wyrównywania szans

Początkowo głównym celem stypendiów było wyrównywanie szans edukacyjnych, szczególnie dla osób z mniejszych miejscowości i rodzin o niskich dochodach. Jednak od 2013 roku obserwujemy przesunięcie w kierunku promowania talentów i wspierania osiągnięć. W 2024 roku aż 78% biorących w badaniu organizacji wskazało, że celem ich programów stypendialnych jest wspieranie uzdolnionych osób, co kontrastuje z malejącą liczbą inicjatyw socjalnych (takie cele zadeklarowało jedynie 23% organizacji).

Rola organizacji pozarządowych jako liderów w wyrównywaniu szans edukacyjnych oraz udzielaniu pomocy materialnej jest istotna, z kolei samorządy dominują w realizacji stypendiów za osiągnięcia. Firmy i szkoły wyższe sytuują się na obrzeżach społecznego systemu stypendialnego w Polsce, mimo że prowadzenie programu stypendialnego mogłoby dobrze wpisywać się w ich własne organizacyjne cele, powiązane ze społeczną odpowiedzialnością i ESG. W świetle unijnej dyrektywy o sprawozdawczości dotyczącej zrównoważonego rozwoju (CSRD) przedsiębiorstwa powinny pozytywnie wpływać na obszary związane z: ochroną środowiska naturalnego (E), odpowiedzialnością społeczną (S), ładem korporacyjnym (G). Kluczową odpowiedzią może być szersze włączenie się podmiotów różnych branż i sektorów, w tym fundacji korporacyjnych w rozwój edukacyjny młodzieży, wyrównywanie szans edukacyjnych oraz wzmacnianie talentów młodych ludzi przez tworzenie własnych programów stypendialnych jako elementu ich odpowiedzialności społecznej (S).

Trend nr 7. Rosnące budżety i profesjonalizacja systemu

Od 2013 roku budżety społecznych programów stypendialnych wykazują stały wzrost. Średni budżet programu, który w 2013 roku wynosił kilkadziesiąt tysięcy złotych, w latach 2021–2023 osiągnął poziom 545 842 zł. Ten dynamiczny wzrost może być wynikiem profesjonalizacji działań organizatorów, którzy coraz skuteczniej pozyskują fundusze, w tym dotacje unijne i administracyjne. Całkowity roczny budżet programów wzrósł z 85 mln zł w poprzedniej edycji badania do 133 mln zł obecnie, co dowodzi rozwoju społecznego systemu stypendialnego i rosnącego zaangażowania finansowego. Jednak warto podejść do tych danych z ostrożnością: choć nominalna wartość nakładów na stypendia społeczne znacząco się powiększyła, ich wartość realna nie wzrosła w takim samym stopniu. Po uwzględnieniu inflacji siła nabywcza budżetów oraz kwot stypendialnych nie uległa równie istotnej poprawie.

Trend nr 8. Uczniowie i studenci niezmiennie głównymi odbiorcami społecznych programów stypendialnych

W latach 2013–2024 jest zauważalna stabilna dominacja uczniów i studentów jako głównych odbiorców stypendiów, jednak rośnie liczba programów skierowanych do osób utalentowanych w konkretnej dziedzinie, np. artystów i sportowców. W ostatnich latach pojawiły się nowe inicjatywy dotyczące osób z Ukrainy i Białorusi, a także próby włączenia nowych odbiorców do istniejących programów. Wciąż niedoreprezentowani są doktoranci i naukowcy, a także najmłodsi (dzieci ze szkół podstawowych). W przypadku (młodych) naukowców lukę tę częściowo zapełniają stypendia ze środków publicznych, dystrybuowane przez szkoły wyższe (m.in. stypendia rektora, stypendia dla najlepszych doktorantów, stypendia doktoranckie), a także konkursy i granty badawcze, które nie są ujęte w powyższym badaniu.

Trend nr 9. Współpraca i partnerstwa

Partnerstwa związane z realizacją społecznych programów stypendialnych w Polsce pozostają rzadkie i niewystarczające, co ogranicza ich efektywność. Po pierwsze, społeczne programy stypendialne to w przeważającej większości inicjatywy realizowane formalnie przez pojedyncze instytucje. Programy partnerskie, realizowane przez grupę instytucji, są rzadkością (od 2013 do 2024 roku istniało jedynie kilkanaście „koalicyj-

nych” programów). Po drugie, kilkunastoletnie doświadczenie naszej Fundacji pokazuje, że partnerstwa najczęściej są kojarzone ze wsparciem finansowym, a rzadziej – z głębszą relacją, opartą na systematycznej wymianie wiedzy, doświadczenia.

Trend nr 10. Różnorodność form wsparcia

Od 2013 roku pojawia się rosnące zainteresowanie pozafinansowymi formami wsparcia, takimi jak mentoring, warsztaty czy kursy mistrzowskie. Choć większość stypendiów nadal jest przyznawana w formie finansowej, organizacje pozarządowe zaczynają wdrażać nowe sposoby wspierania rozwoju swoich podopiecznych.

Podsumowując, społeczny system stypendialny w Polsce od 2013 roku przeszedł znaczącą transformację, charakteryzującą się wzrostem liczby programów, profesjonalizacją organizatorów i zmianą priorytetów. Wzrost znaczenia stypendiów hybrydowych, regionalizacja i spadek popularności stypendiów socjalnych to kluczowe trendy, które definiują ten system. Żeby jednak sprostać nowym wyzwaniom, konieczne są dalsze inwestycje w partnerstwa, pozafinansowe formy wsparcia i lepsza dostępność informacji o programach.

Kluczowe problemy społeczne a system stypendialny w Polsce

Programy stypendialne, w tym społeczne programy stypendialne, nie są samotną wyspą. W tej części, biorąc pod uwagę główne cele i motywy tworzenia programów stypendialnych i potrzeby najważniejszych odbiorców stypendiów (uczniów i studentów), przedstawiamy szerszy kontekst, który wpływa na to, jakie znaczenie mają programy stypendialne w kraju. Odwołując się do innych badań i analiz¹⁸, pokazujemy, z jakimi problemami zmagają się osoby, które otrzymują stypendia bądź mogłyby do nich aplikować. Mówimy o systemowych barierach, które warto wziąć pod uwagę w tworzeniu nowych programów rozwojowych i wyrównujących szanse edukacyjne – zarówno tych finansowanych ze środków publicznych, jak i ze środków własnych instytucji tworzących społeczne stypendia w Polsce. Mamy nadzieję, że ten krótki rozdział pomoże także w głębszym zrozumieniu wyników naszego badania oraz nadaniu sensu dostępnym danym.

¹⁸ Ten rozdział powstał na podstawie następujących źródeł danych: P. Mikiewicz, „Wspieranie aspiracji adolescentów w oparciu o rozwój kapitału społecznego”, w: B. Więckiewicz (red.), „Aspiracje i dążenia młodzieży”, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2024; Centrum Analiz Niezależnego Zrzeszenia Studentów, „System wsparcia materialnego studentów. Raport”, Warszawa 2023, nzs.org.pl (dostęp: 21.12.2024); Warszawski Instytut Bankowości, Związek Banków Polskich, „Portfel studenta. Raport”, edycja IX, wrzesień 2024, zbp.pl (dostęp: 19.12.2024); Centrum AMRON, Fundacja Warszawski Instytut Bankowości, „Studenci na rynku nieruchomości. Raport”, Warszawa 2024, www.amron.pl (dostęp: 29.12.2024); Fundacja Świętego Mikołaja, „Równy dostęp do edukacji dzieci i młodzieży. Cztery lata po wprowadzeniu rządowego programu Rodzina 500+. Raport z badań”, Warszawa 2020, mikolaj.org.pl (dostęp: 29.11.2024); Szlachetna Paczka, „Biedańsk. Raport o biedzie”, Warszawa 2024, szlachetnapaczka.pl (dostęp: 27.12.2024); R. Szaferberg, „Poverty Watch 2024. Monitoring ubóstwa i polityki społecznej przeciw ubóstwu w Polsce 2023–2024”, EAPN, Warszawa 2024, eapn.org.pl (dostęp: 30.11.2024); Biuro Rzecznika Praw Dziecka, „Badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badania”, Warszawa 2023, brpd.gov.pl (dostęp: 19.12.2024); Główny Urząd Statystyczny, „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2023 roku”, Warszawa 2024, stat.gov.pl (dostęp: 21.12.2024); Raporty GUS na temat ubóstwa, sfery niedostatku i pomocy społecznej, stat.gov.pl.

1. Rosnące koszty życia studentów a niewystarczające wsparcie finansowe

- System wsparcia materialnego dla studentów jest postrzegany jako niedostosowany do obecnych realiów ekonomicznych. Przykładowo próg dochodowy uprawniający do stypendium socjalnego na poziomie 1570,50 zł netto (rok akademicki 2024/2025) nie odzwierciedla faktycznych kosztów życia („System wsparcia materialnego studentów. Raport”).
- Średnie miesięczne wydatki studenta w Polsce wzrosły z 1574 zł w 2016 roku do 3954 zł w 2024 roku, co odzwierciedla zarówno wzrost kosztów wynajmu mieszkań, jak i produktów pierwszej potrzeby („Portfel studenta. Raport”).
- Inflacja, wynosząca w 2024 roku 11,4%, pochłania oszczędności i realne dochody Polaków, co dotyczy również studentów. Wzrost cen szczególnie wpływa na koszty zakwaterowania – ponad 21% studentów przeznacza na wynajem mieszkania powyżej 1500 zł miesięcznie, co prowadzi do konieczności podejmowania pracy w trakcie studiów („Portfel studenta. Raport”).
- Koszty edukacji oraz życia studenckiego wciąż rosną szybciej niż dostępne formy wsparcia finansowego, co powoduje, że wielu studentów jest zmuszonych podejmować pracę w trakcie nauki często kosztem wyników edukacyjnych („Studenci na rynku nieruchomości. Raport”).

2. Nierówności w dostępie do edukacji i rozwoju a siła nabywcza stypendiów

- Stypendia odgrywają kluczową rolę w budżetach studentów, jednak ich wartość często nie nadąża za inflacją. Progi dochodowe uprawniające do stypendiów socjalnych w roku akademickim 2024/2025 wynoszą 1570,50 zł netto, co przy minimalnym wynagrodzeniu 4300 zł brutto od lipca 2024 roku de facto wyklucza wiele osób potrzebujących wsparcia („System wsparcia materialnego studentów. Raport”).
- Inflacja szczególnie dotyka rodziny niezamożne, w których brakuje środków na rozwój indywidualnych talentów dzieci, naukę języków obcych czy pozaszkolne zainteresowania. Średni miesięczny wydatek na rozwój talentu dziecka wynosi 132,78 zł, co jest znacząco poniżej potrzeb („Równy dostęp do edukacji dzieci i młodzieży. Cztery lata po wprowadzeniu rządowego programu Rodzina 500+. Raport z badań”).
- Brak środków na rozwój indywidualnych talentów, naukę języków obcych czy pozaszkolne zainteresowania dotyczy aż 45% rodziców w mniejszych miastach i na wsiach („Równy dostęp do edukacji dzieci i młodzieży. Cztery lata po wprowadzeniu rządowego programu Rodzina 500+. Raport z badań”).
- Ponad 43% respondentów uważa, że dzieci w Polsce nie mają równych szans edukacyjno-rozwojowych, a kluczowym czynnikiem jest dochód rodziców („Równy dostęp do edukacji dzieci i młodzieży. Cztery lata po wprowadzeniu rządowego programu Rodzina 500+. Raport z badań”).

3. Skrajne ubóstwo i ograniczona dostępność wsparcia

- W 2023 roku niemal 2,5 mln Polaków żyło w skrajnym ubóstwie, z czego 522 tys. stanowiły dzieci. Inflacja dodatkowo pogłębia ich sytuację, zmniejszając realną wartość wsparcia socjalnego („Biedańsk. Raport o biedzie”).

- Zaledwie 37% osób żyjących w skrajnym ubóstwie korzysta z pomocy społecznej, co wskazuje na niewystarczającą waloryzację świadczeń i ich nieadekwatność do kosztów życia („Poverty Watch 2024. Monitoring ubóstwa i polityki społecznej przeciw ubóstwu w Polsce 2023–2024”).

4. Problemy z dostępnością stypendiów i infrastruktury akademickiej

- Aż 42% studentów czekało nawet do dwóch miesięcy na decyzję w sprawie przyznania stypendium uczelnianego, co często opóźnia wypłatę środków i pogarsza ich sytuację finansową („System wsparcia materialnego studentów. Raport”).
- Brak miejsc w akademikach oraz ich niedostosowanie do potrzeb współczesnych studentów pozostają systemowym problemem, który wymaga natychmiastowych działań legislacyjnych („Portfel studenta. Raport”).

5. Dobrostan dzieci i młodzieży w Polsce

- Zaledwie połowa uczniów w Polsce ocenia swoje zdrowie jako dobre, a wskaźnik zadowolenia z życia spada wraz z wiekiem. Zaledwie połowa uczniów w Polsce ocenia swoje zdrowie jako dobre, a niskie poczucie własnej wartości i dobrostanu psychicznego są coraz bardziej powszechne wśród młodzieży („Badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badania”).
- Wzrastająca liczba dzieci z Ukrainy w polskich szkołach wymaga wsparcia integracyjnego, w tym działań ułatwiających wspólną naukę i rozwój („Badanie jakości życia dzieci i młodzieży w Polsce. Raport z badania”).
- Dostęp do zasobów edukacyjnych i zawodowych, w tym do programów stypendialnych i rzetelnych informacji o nich, wspiera aspiracje edukacyjne i zawodowe młodych ludzi (Mikiewicz 2024).

6. Inflacja a przyszłość wsparcia materialnego

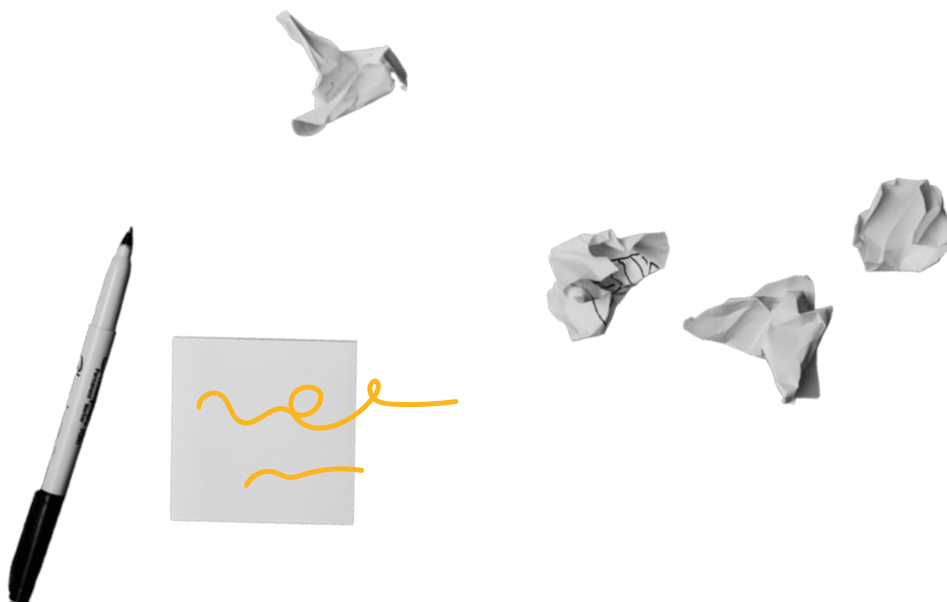
- Systemowe zaniedbania, takie jak brak regularnej waloryzacji świadczeń socjalnych oraz stypendiów, pogłębiają kryzys finansowy wielu rodzin i studentów. Automatyczna waloryzacja progów dochodowych oraz wysokości wsparcia finansowego jest najważniejsza dla utrzymania realnej wartości pomocy (por. „Poverty Watch 2024. Monitoring ubóstwa i polityki społecznej przeciw ubóstwu w Polsce 2023–2024”).

7. Rekomendacje na przyszłość

- Reformy legislacyjne są kluczowe, by zwiększyć dostępność stypendiów i poprawić ich dopasowanie do aktualnych kosztów życia.
- Wprowadzenie systematycznej waloryzacji progów dochodowych i wysokości stypendiów o charakterze socjalnym jest pilne, by przeciwdziałać wykluczeniu edukacyjnemu oraz umożliwić młodym ludziom koncentrację na nauce i rozwoju.
- Niezbędne są również inicjatywy wspierające rozwój indywidualnych talentów dzieci i młodzieży z niezamożnych rodzin przez oferowanie bezpłatnych kursów i programów edukacyjnych. Dużą wartość mają zatem formy pozafinansowego wsparcia, które proponują nadal nieliczne programy stypendialne w Polsce.

Badania jednoznacznie wskazują, że **nierówności społeczne, wysokie koszty życia oraz brak odpowiedniego wsparcia w postaci stypendiów utrudniają młodzieży osiągnięcie ich aspiracji edukacyjnych i zawodowych**. Inflacja stanowi jedno z największych wyzwań dla systemu wsparcia stypendialnego w Polsce, podkreślając potrzebę natychmiastowych reform, które uwzględnią rosnące koszty życia i zapewnią młodemu pokoleniu równy dostęp do edukacji i rozwoju.

Programy stypendialne mogą odegrać kluczową rolę w zmniejszaniu nierówności oraz wspieraniu rozwoju młodych ludzi w Polsce.

Podsumowanie

Charakterystyka głównych organizatorów społecznych programów stypendialnych

	Samorządy	Organizacje pozarządowe
Jaka jest ich rola wśród społecznych stypendiów w Polsce?	Spółeczny system stypendialny jest zdominowany przez samorządy: z 888 wszystkich programów 645 jest realizowanych właśnie przez samorządy (73% programów). Łącznie stypendia społeczne przyznaje 456 samorządów w całej Polsce.	Grają drugie skrzypce w społecznym systemie stypendialnym: realizują 166 z 888 wszystkich programów (co odpowiada 19%). W Polsce 157 fundacji i stowarzyszeń przyznaje własne stypendia.
Jakie rodzaje stypendiów przyznają?	Dominują w realizacji programów naukowych (161) oraz sportowych (186), a także realizują 96 programów hybrydowych łączących różne kryteria wsparcia.	Wyróżniają się wszechstronnością, obejmując swoim wsparciem zarówno edukację, sztukę, sport, jak i inicjatywy społeczne.
Jaki jest zasięg terytorialny ich programów stypendialnych?	Samorządy dominują na poziomie regionalnym, oferując najwięcej programów o zasięgu wojewódzkim. Najwięcej społecznych programów stypendialnych organizowanych przez JST jest w województwach śląskim (71), wielkopolskim (64) i mazowieckim (54). Są to województwa (razem w województwie małopolskim) o najwyższej liczbie placówek edukacyjnych, najwyższej liczbie uczniów i studiujących osób (na podstawie danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Głównego Urzędu Statystycznego).	Fundacje i stowarzyszenia przeważają w programach o zasięgu ogólnopolskim – aż 86 na 158 wszystkich programów ogólnopolskich to programy właśnie organizacji pozarządowych.

	Samorządy	Organizacje pozarządowe
Jakie kryteria wyboru stypendystów stosują?	<p>Preferują stosowanie kryteriów opartych na parametrach, jak np. systemy punktowe.</p> <p>Koncentrują się na osiągnięciach sportowych, artystycznych i przynależności do lokalnej społeczności.</p>	<p>Stosują różnorodne metody selekcji, m.in. wykorzystując rozmowy kwalifikacyjne i formy twórcze, co świadczy o ich bardziej indywidualnym podejściu do kandydatów. Częściej niż samorządy skupiają się na działalności społecznej i dochodzie jako kryteriach przyznawania stypendiów.</p>
Ile programów organizuje przeciętnie jedna instytucja?	<p>Jednostki samorządu terytorialnego (JST) prowadzą najczęściej 1 lub 2 programy stypendialne. Taki model działania przyjmuje 86% z nich.</p>	<p>Organizacje pozarządowe dominują wśród podmiotów specjalizujących się w prowadzeniu wielu programów stypendialnych. Spośród 13 organizacji realizujących 5 lub więcej programów aż 10 to właśnie organizacje pozarządowe.</p>
Jak dużą liczbę zgłoszeń otrzymały w ostatnim naborze stypendialnym?	<p>W ostatnim naborze do 164 badanych JST zgłosiło się ponad 30 tys. stypendystów.</p>	<p>W ostatnim naborze do 79 badanych NGO zgłosiło się prawie 13 tys. stypendystów.</p>
Jakie wsparcie w ramach stypendium oferują?	<p>Wspierają niemal wyłącznie przez przekazanie środków pieniężnych stypendyście.</p>	<p>Stosują najbardziej różnorodne formy wsparcia (zarówno finansowe, jak i pozafinansowe).</p>
Jakie wsparcie finansowe oferują stypendystom?	<p>Oferują umiarkowane lub niskie wsparcie finansowe, koncentrując się głównie na lokalnych potrzebach edukacyjnych oraz sportowych i artystycznych.</p>	<p>Oferują najwyższe średnie wsparcie finansowe w większości grup, zwłaszcza dla studentów, absolwentów, doktorantów i naukowców.</p>
Jakimi budżetami na stypendia dysponują?	<p>Samorządy są głównym graczem w społecznym systemie stypendialnym, dysponującym 61% środków w jego ramach. Typowy program realizowany przez samorząd ma budżet 64 500 zł, ale są wśród nich także duże programy mające do dyspozycji milionowe kwoty.</p>	<p>Budżet fundacji i stowarzyszeń stanowi 38% budżetu społecznego systemu stypendialnego. Ich programy są bardzo różnorodne: typowy budżet wynosi 58 350 zł, ale niektóre fundacje realizują wyjątkowo duże programy.</p>
Jak finansują programy stypendialne?	<p>Opierają się głównie na własnych środkach oraz dotacjach administracyjnych i unijnych.</p>	<p>Cechują się dużym zróżnicowaniem źródeł finansowania.</p> <p>Zbiórki publiczne i fundusze żelazne są potencjalnymi obszarami do dalszego rozwoju (obecnie rzadko wykorzystywane do współfinansowania programów stypendialnych).</p>

Główne wnioski z badania

Jak zmienia się liczba organizatorów i programów stypendialnych?

W latach 2021–2023 zarejestrowaliśmy 888 programów stypendialnych prowadzonych przez 671 organizacji, co stanowi znaczący wzrost w porównaniu do lat 2019–2020. Samorządy i organizacje pozarządowe (NGO) są głównymi organizatorami, odpowiadając za 90% inicjatyw. Najwięcej programów realizują samorządy (645 programów, 73% wszystkich).

Jaki jest zasięg programów?

Programy regionalne dominują (82% wszystkich inicjatyw), z największą liczbą w województwach śląskim, wielkopolskim, mazowieckim i małopolskim. Proporcja ta odpowiada zapotrzebowaniom: są to województwa o najwyższej liczbie uczniów i studentów (na podstawie danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Głównego Urzędu Statystycznego). Zaledwie 18% programów ma zasięg ogólnopolski, wśród których przodują organizacje pozarządowe (86 z 158).

Jakie rodzaje społecznych programów stypendialnych są najczęściej przyznawane w Polsce?

W podziale na rodzaje stypendiów wyróżniają się:

- naukowe (28%) – najpopularniejsze, szczególnie na poziomie ogólnopolskim,
- sportowe (21%) i artystyczne (14%) – częściej realizowane lokalnie,
- hybrydowe (35%) – łączące różne kryteria, np. naukowo-socjalne, artystyczno-sportowe.

Jakie są cele i odbiorcy programów?

Największą grupę odbiorców stanowią uczniowie i studenci. Doktoranci i naukowcy są niedoreprezentowani – tylko 1% programów jest kierowanych wyłącznie do nich. Cele programów ewoluują w kierunku wspierania talentów i osiągnięć przy jednoczesnym spadku popularności stypendiów socjalnych.

Co wiemy o finansowaniu społecznych programów stypendialnych?

Łączny roczny budżet społecznego systemu stypendialnego wynosi 133,7 mln zł, z dominującą rolą samorządów (61% środków). Typowy budżet programu wynosi około 63 tys. zł, choć istnieją także inicjatywy rozporządzające więcej niż milionem złotych.

Ile wynosi średnie wsparcie stypendialne?

Średnia miesięczna wartość wsparcia wynosi 2268 zł, mediana – 1316 zł. **Jeżeli jednak przyjrzymy się tylko programom stypendialnym dla uczniów i studentów – a więc najliczniejszej puli programów – średnia wartość miesięcznego wsparcia dla jednego stypendysty wyniesie 790 zł, a mediana – 453 zł.** Całkowite wsparcie dla jednego stypendysty z kolei, uśredniając dane z wszystkich grup, wynosi 19 489 zł, a mediana – 2500 zł. **Biorąc pod uwagę wyłącznie uczniów i studentów, wartości te będą wynosić odpowiednio 6450 zł (średnia) i 2500 zł (mediana).**

Jakie są najważniejsze sukcesy społecznych programów stypendialnych?

- 1. Zwiększenie dostępności programów.** Liczba programów wzrosła o 21% względem poprzednich lat, co oznacza większe wsparcie dla różnorodnych grup.
- 2. Hybrydowy charakter programów** (35% programów) odzwierciedla elastyczność w dostosowywaniu stypendiów do potrzeb i różnych grup odbiorców.
- 3. Zasięg i różnorodność wsparcia.** Programy ogólnopolskie (18%) zapewniają dużą skalę działania szczególnie w obszarze stypendiów naukowych.
- 4. Wsparcie pozafinansowe.** Niektóre organizacje oferują mentoring, warsztaty czy rezydencje artystyczne, wykraczając poza czysto finansowe formy stypendium. Jest to jednak nadal niewielka liczba programów.
- 5. Fundacje i stowarzyszenia wyróżniają się w realizacji stypendiów naukowo-socjalnych** (58% takich programów), odpowiadając na problem nierówności społecznych i uzupełniając (choćby w skromnym wymiarze) rolę publicznych programów wsparcia w tej kwestii. Jednocześnie coraz więcej programów koncentruje się na wspieraniu wybitnych talentów i osób z osiągnięciami.
- 6. Ponad 90% badanych organizacji nigdy nie odwołało naborów,** co świadczy o trwałości, elastyczności i przewidywalności wielu społecznych programów stypendialnych w Polsce.

Jakie są luki we wsparciu w społecznych programach stypendialnych?

- 1. Niedoreprezentowane grupy to:**
 - doktoranci i naukowcy – tylko 1% programów jest skierowanych wyłącznie do nich,
 - najmłodsi uczniowie (klasy I-III) oraz dorośli powyżej 30. roku życia – brak inicjatyw przeznaczonych dla nich.
- 2. Brak kompleksowego systemu stypendialnego.** System jest postrzegany jako „wyspawy” i niedofinansowany, brakuje spójnej strategii i koordynacji działań.
- 3. Ograniczona dostępność informacji.** Osoby z mniej uprzywilejowanych środowisk często nie wiedzą o istniejących możliwościach, co wskazuje na problem z promocją i komunikacją programów.
- 4. Ograniczone platformy współpracy.** Można zauważyć niedostatek przestrzeni do wymiany doświadczeń między organizatorami, co ogranicza skalę i jakość działań. Jedynym organizatorem tego typu cyklicznych wydarzeń jest Fundacja Dobra Sieć.
- 5. Nierówny dostęp do zasobów.** Mniejsze fundacje i lokalne organizacje mają trudności z pozyskaniem środków, co obniża ich możliwości działania.
- 6. Problemy proceduralne.** Istnieje zjawisko „seryjnych stypendystów” oraz trudności w dotarciu do grup najbardziej potrzebujących wsparcia.

Wyzwania i rekomendacje

Mimo pozytywnych zmian system stypendialny w Polsce boryka się z wieloma wyzwaniami:

1. Nierówny dostęp do informacji i zasobów – brakuje mechanizmów wspierających mniej zasobne organizacje.
2. Ograniczona współpraca między organizatorami – organizacje często działają samodzielnie, co zmniejsza efektywność ich działań.
3. „Wyspowość” społecznych programów stypendialnych – programy te nie tworzą spójnego, współpracującego z sobą systemu. Są raczej archipelagiem zróżnicowanych wysp na morzu potrzeb, które mogłyby być jeszcze lepiej diagnozowane i zaopiekowane, gdyby organizacje współdziałały z sobą szerzej i opierały się na rzetelnych wynikach diagnozy społecznej.

Nasze rekomendacje to:

- Organizacja cyklicznych wydarzeń dla podmiotów stypendialnych, umożliwiających wymianę doświadczeń.
- Większe wsparcie finansowe i organizacyjne dla małych, lokalnych fundacji oraz działań edukacyjne z obszaru fundraisingu dla pozarządowych organizacji stypendialnych.
- Systematyczna realizacja badań dotyczących społecznych programów stypendialnych, a także potrzeb społecznych zarówno na poziomie regionalnym, jak i ogólnopolskim, by tworzone programy jak najlepiej odpowiadały na luki we wsparciu.

Spółeczny system stypendialny w Polsce wykazuje dynamiczny rozwój, ale wymaga działań integracyjnych i systemowych. Kluczowe znaczenie mają dalsze inwestycje w promocję, współpracę między organizatorami oraz wsparcie dla niedoreprezentowanych grup. Poprawa dostępu do informacji oraz rozszerzenie oferty stypendialnej mogłyby znacznie zwiększyć wpływ i zasięg tych programów, przynosząc większe korzyści zarówno odbiorcom, jak i organizatorom.

Aneks metodologiczny

Aneks metodologiczny, zawierający kwestionariusz ankiety online oraz dodatkowe dane tabelaryczne został opracowany jako osobny dokument i jest dostępny pod adresem www.mapa.mojestypendium.pl/aneks.

Opracowanie: Aleksandra Belina i Julia Krzesicka

Konsultacja metodologiczna, moderowanie wywiadów grupowych:

dr Katarzyna Archanowicz-Kudelska

Redakcja i korekta: Dominik Wódz

Projekt i skład: Anna Weksej

Mapa Polski użyta w wykresie na stronie 20 pochodzi z portalu [Wikimedia Commons](#) na mocy licencji Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported.

Wydawca:

Fundacja Dobra Sieć
ul. Marszałkowska 20/22 lok. 41
00-590 Warszawa

www.mojestypendium.pl

www.dobrasiec.org

www.facebook.com/mojestypendiumpl

Publikacja „Mapa stypendiów IV. Raport z badania programów stypendialnych w Polsce 2021–2024” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 4.0 Międzynarodowa. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Aleksandry Beliny, Julii Krzesickiej i Fundacji Dobra Sieć. Utwór powstał w ramach programu „Stypendia Pomostowe 2024-25 – komponent: Promocja programów stypendialnych i wolontariatu”, realizowanego przez Fundację Dobra Sieć przy wykorzystaniu środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, posiadanych praw oraz o programie „Stypendia Pomostowe 2024-25 – komponent: Promocja programów stypendialnych i wolontariatu”.

Treść licencji jest dostępna na stronie:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl>

www.mojestypendium.pl